

ANUL VII.

CLUJ,

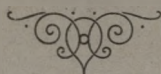
1909.

RĂVĂȘUL

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

Apare lunar sub direcțiunea unui Comitet.

Intemeietorul revistei: Dr. Elie Dăianu.

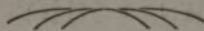
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuprinsul Nr. 4-5.

Baronul Popp și G. Barițiu: Părți din corespondența lor. — Al. P. Dăfin: Spre pace. — Al. Ciura: Notițele unui dascăl. — Dr. St. Pop: Românii la conciliul din Florența. — Vladimir I. Ghika: Cugătări. — Vidu Rusmin: O lacrimă. — Dr. Iuliu Florian: Științele naturale și credința. — Dr. E. Dăianu: Discurs panegiric. — A. O. Bujor: Alinare. — Dr. C. Pavel: Profesorul Teodor Bulcu. — P. H. Petrișor: Unui predicator. — Delaschit: Revistă Bisericească. — Al. P. Dăfin: La Rusale. — Virgil Pop: Scriitori și scrieri. — Sandu Bujor: Visurilor mele. — Crestături. — D. E. D.: Habsburgii și Românii. — I. V.: Sinoadele bisericii gr.-or. — ** Activitatea socială și politică a nemților catolici. — Ion Câmpianu: 1 și 15 Maiu. — Cronică. — Cărți — Reviste — Ziare. —

Delanaucaj

Prețul abonamentului: Pe an 10 cor. În străinătate 12 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvár) str. Jókai 6.

Tipografia «Carmen» Petru P. Barițiu în Cluj (Kolozsvár). Telephon 756.

Intre băncile mai mari

„ECONOMUL“

din CLUJ—KOLOZSVÁR

oferă, pe lângă garanția cea mai mare, procentul cel mai avantajos pentru depuneri spre fructificare.

Depunerile se plătesc de regulă, amăsurat cu situația casei, imediat și fără abdicere.

Depuneri se pot trimite și prin poștă pe spesele institutului.

Pentru depuneri de ale bisericilor și instituțiilor culturale și filantropice se fac condițiuni excepțional de favorabile.

Capital acționar și rezerve . . .	℥.	620.000
Depuneri	»	1,500.000
Esconturi	»	2,300.000

BCU Casa de înlocuire a banilor în garanție contra focului și spargerii pentru depozite.

Casete Selfmen pentru mici economii.

Condițiuni favorabile pentru discounturi de cambii și pentru împrumuturi hipotecare.

Filiale în Gherla, Mureș-Ludoș, Pânticeu.

Expozitură în Aiud, cari asemenea primesc depuneri și fac toate operațiunile de bancă.

Direcțiunea.

La

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj

Ferencz József-ut Nr. 58

se află toate cărțile și documentele pentru **Reuniuni Raiffeisen.**

La dorință să pot căpăta și timbrate.

Anul VII.

Cluj, 1909.

APRILIE.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.
Petru P. Barițiu

Adresa: Cluj, Jókai u. 6.
Abonamentul pe 1 an 10 cor.
» pe o jumătate de an 5 cor.

Intemeietorul revistei:
Dr. E. Dăianu.

† **Stefan Havași Oășanu**, ctitorul noiei biserici din Cluj.
1831—1909.

Baronul Vas. L. Popp și G. Barițiu.

— Părți din corespondența lor, privitoare la înființarea «*Transilvaniei*» organul «*Asociațiunei*» și la stările de pe atunci. —

o

Correspondența bărbaților aleși ai neamului nostru ne păstrează părți vii din analele vieții noastre. A o îngrijii, a o studia și utiliza pentru cunoașterea trecutului și îndreptarea timpului de față, e de datorința sacră a urmașilor, și noi socotim drept o chemare a presei: a stimula și cultiva acest simț de datorință, care, ca și toate cele lalte, a scăzut prea mult în zilele noastre. Eată de ce ne face o plăcere a publica aici, la loc de frunte, câte-va scrisori, ce s'au schimbat, în 1867—68, între președintele de atunci al Asociațiunei, baronul Vas. L. Pop, și ilustrul publicist G. Barițiu.

Tema fundamentală a acestei corespondențe este înființarea revistei «*Transilvania*» ca organ al tinerei «*Asociațiuni*» pentru literatura și cultura poporului român, dar pe lângă aceasta ea mai aruncă lumini și asupra stărilor și împrejurărilor de obște de pe atunci.

Văzând țintele, cari o chiamă la viață, și greutățile, din cari răsare «*Transilvania*» — nu putem ascunde duioșia ce ne cuprinde când socotim, că chiar în zilele noastre, tocmai când «*Asociațiunea*» și-a acvirat de secretari doi oameni de litere, acest stindard desfășurat și purtat de G. Barițiu, a fost învăluit, ca multe alte stindarde glorioase oarecând, ba ascuns chiar, în cutele unor «*Anale*» săci, și abia acum, după ce secretarii literați și-au angajat puterile lor în serviciul unor publicațiuni particulare, neconforme spiritului «*Asociațiunei*» — s'au făcut încercări de a reînvia *Transilvania* «*Asociațiunei*», și a relua astfel firul scăpat din mâna celor, ce mai mult decât ori cine, erau datori să-l susțină și să-l depene mai departe.

Acest fapt, pe cât de regretabil, pe atât de simptomatic pentru slăbiciunea conducerii noastre în general, a produs o impresie cât se poate de amară, zdrobind

de grabă ilusiile deşteptate, se vede fără temei, de noua pornire la «Asociaţiune», pe care şi noi, ca toată lumea de bună credinţă, am salutat-o cu sincere nădejdi, pentru ca prea curând să ne desamăgim.

Impresia aceasta dureroasă se vede şi din scrisoarea colaboratorului nostru binevoitor, care ne pune la dispoziţie pomenitele scrisori, însoţindu-le de aceste observări:

«Cu amărăre sufletească urmăresc raporturile deplorabile din sinul naţiunii noastre, care cu drept să pot numi apariţiuni simptomatice şi cronice în viaţa ei.

Atât pe terenul politic, în deosebi, cât şi pe cel literar, zăresc o *desorientare* măhnitoare, ear' pe cel social o nepăsare uimitoare, care toate laolaltă constituiesc slăbiciunea şi lăngezimea întregului organism naţional.

Manifestaţiunile acelei mişcări, care se arată aprigă pe aceste terene, sunt numai aparente, lipsite de temei solid, deci nu au prospecte de vre'un rezultat sau succes favoritor; pentru-că unor întreprinderi şi efortări *încercătoare* nu le pot atribui putere vitală, dacă ele nu sunt pornite din îndemn serios, curat simţit, cu scop precugetat.

Nu-mi vei lua în nume de rău, Reverendisime Domnule, dacă atins deoparte de cuprinsul notiţei «Cursurile pentru analfabeţi adulţi», din rubrica «Cronica» a numerilor 21—23 ai «Răvaşului» a. 1908, de altă parte îndemnat de împrejurarea, că foaia de odinioară a «Asociaţiunei» — «*Transilvania*» — nu de mult căpătase în «Tara noastră» o rivală — *deja încetată (?)* — cu scop de a apuca deasupra tovarăşei predecesore, şi de a lumina ea să educe poporul pentru care s'a creat la 1867 «*Transilvania*»: aşi vrea să-ţi trimit în copie spre publicare câteva scrisori de ale fostului preşedinte de atunci al acestei instituţiuni culturale româneşti, prin care scrisori să avizează George Bariţiu, — un amic de principiu şi de luptă al fostului preşedinte, — despre intenţiunile sale contemplate cu alţi tovarăşi ai sei întru ajutarea şi înaintarea bunăstărei poporului, în special prin edarea foaii «*Transilvania*».

Scoaterea foi «*Tara noastră*» ne-a părut dela început mai mult un paş pornit din zel exagerat juvenil, ear' direcţiunea ei o am privit de greşită.

A scoate pe lângă foaia cea veche o foiţă nouă drept organ pe seama poporului, a fost de tot superfluu; spelele împreunate cu edarea foiţei să puteau de tot bine asigna pentru spelele recerute de întoc-

mirea organului vechiu într'unul care să corăspundă scopului *genuin*, pentru care s'a creat «Transilvania».

Dacă nu s'ar fi născut foiţa deja sistată, nu erau nici urmările detestabile obvenite. —

Scrisorile amintite le găsesc de actuale şi foarte interesante. —

Ele arată circumstările şi peripeţiile din care să ivise şi prin care trecuse vechia foaie «Transilvania».

Dăm aci importante scrisori, cu dorinţa şi în nădejdea, că ele vor face, ca şi alţii să studieze arhivele, publice şi private, şi să publice din ele tot ce ne poate lumina trecutul spre desluşirea timpului de faţă. Eatăle:

* * *

Prea stimate Domnule şi Amice!

Deşi depărtat din Transilvania, totuşi cred că vei fi cetit cele întâmplare la adunarea gener. din Cluj, prin urmare nici nu te voiu molesta cu descrierea celor întâmplare şi publicate...

Acuma vine însă hic labor, hoc opus! Publicul român nu a fost mulţămît cu cele ce a făcut, cu activitatea ce a dezvoltat până acuma Asociaţiunea noastră. Deşi unitatea în scriere cu litere, rezultatul cel frumos al espuseţiunii din Braşov şi discursurile cele interesante ţinute la vreo trei adunări gen. precum şi capitalul adunat până acum sunt destul de frumoase rezultate ale însoţirii noastre, totuşi cu durere trebuie să mărturisim, că pentru deşteptarea, luminarea sau cultura poporului rom. de şapte ani de zile nu s'a făcut nimica, nimica practic. Poporul nostru tot în aceea întunecime oarbeacă, în care a orbecat de secli; tot aşa-şi cultivează pământul cum l'a cultivat strămoşul său; tot aşa fuge de meserii cum a fugit moşul său, strămoşul său, etc. timpurile s'au schimbat, alţii au înaintat în industrie şi arte; poporul nostru dacă va sta tot pe loc şi acum — apoi în scurt timp va rămânea cu nimica; — aceasta voind a încungiura, ce să facem? Preoţii şi dascălii ar fi chemaţi să facă poporul atent la pericolul ce li ameninţă — acestia însă parte mare singuri sunt proşti, parte mare indiferenţi la tot ce e public, numai sacul lor să se umplă! Ce să facem dară ca azi mâne să nu vedem poporul nostru spoliat de puţinul pământ ce-l mai are? Trebuie să-l învăţăm, să-l facem atent la pericolul ce li ameninţă. Şi unde şi cum să poate face aceasta? Eu şi cu mine mai mulţi amici ai poporului am ajuns la convingerea, că aceasta deoc. mdată numai prin edarea foaiei Asociaţiunei să poate, care să nu lipsească nici dintr'o comună românească, în care foaie toţi membri Asociaţiunei

să se arete cu experiențele lor făcute pe diversii rami ai vieții sociale, cu învățăturile lor scoase din acele experiențe folositoare pentru popor — teologi, iuriști, economi, măiestri, doctori (de medicină) etc. să învețe pe popor în aceea foaie cum și ce are de a face ca să ajungă la o stare mai bună, ca să nu li vină azi mâne moșiua în mâna jidanului etc. pentru aceea eu mi-am dat toată silința, ca să aduc lucrul acolo, ca foaia Asociațiunei să se deie cât mai curând, în ședința comitetului nostru de alaltăieri s'a decis, ca foaia să iasă cu 1 Novemb. s. v., odată pe lună cel puțin 3 coale, cu prețul pentru membrii Asociațiunei de 2 fl. pentru nemembrii de 3 fl. pe an. Celelalte necesarii are de a le pune în lucrare Presidiul.

Neputând — ba nefiind nici apt — secr. Russu de a împlini chie-marea cea grea a unui redactor al unei atare foi de o parte, — dorind de altă parte din tot sufletul, ca aceasta foaie să fie într'adevăr conducătorul poporului român din robia Egiptului, vin a te ruga, prea stimată Domnule și Amice, ca precum ai scos pe cei învățați (cârturari) a națiunii noastre din noroiul apathiei, al nepăsării de tot ce e național etc. — așa să binevoiești a primi conducerea redacțiunii a numitei foi, ca să fie aceasta aceea pentru popor, ce a fost Gazeta pentru noi cei luminați. În privința aceasta vei primi cât de curând provocare dela comitet — dela a cărui deslegare era să se facă dependinte edarea foaiei, — eu însumi am stăruit ca să se prefigă termenul edării și apoi pe D-Ta să te rugăm, ca să-o pui la cale — dacă nu poți în persoană, în loco, barem pe calea corespondinței cu Presidiul comitetului. Dacă cum va împregiurările nu te vor ierta nici de cât a primi aceasta sarcină, atunci presidiul va fi forțat a face edarea foaiei cu puțință dacă nu altfel, prin substituirea unui redactor, care va trebui apoi să tragă remunerațiune din venitul foaiei. Material pentru Nr. 1 din foaie vom avea, bani încă sunt; până la 1 Dec. st. v. când va trebui să iasă al II. Nr. vom fi în stare a avea mai mult material. Pentru Nr. 1. Te rog a ne ajuta în toată întâmplarea cu ceva practic pentru popor. Asemenea te rog a sta întru ajutorul Prezidiului pentru a putea face un anunț al foiei cât mai bun și mai corespunzător și a-mi trimite, ori mie, ori lui Hania, cele ce vei afla de lipsă.

Cu frățească dragoste fiind al D-Tale

Oarda (per Karlsburg)

sincer onorator

20/8 Sept. 1867:

Lad. Bas. Popp.

Escellentissime!

Alăturatul răspuns l'am făcut în adins așa, pentru că Esc. Ta să-l poți comunica comitetului nostru, pentru că să-l poată lua în desbatere; însă când? numai în ședința din Novembre; afară dacă v. președ. ar conchema un comitet estraordinariu. Eu prevăd, că în comitet se va esca opusețiune obstinată în contra tipăririi foii la Brașov. Atât mai bine pentru mine, carele petrec câte 7 oare în cântălăria fabricii, lucru și la Gazetă, sunt de aci înainte obligat a lucra și la dicționarul nostru cel mare, proiectat de Societatea academică, mi-am propus a publica și un vocabular ca de 25—30 coale romano—unguresc, am și o familie, pentru care ca orice părinte sunt respunzător înaintea lui D-zeu; preste aceasta de a-și rediga foaia asociaț., ași fi constrâns a parăsi Gazeta cu totul, prin urmare a o lăsa să... —

Scrisoarea Escel. Tale este atât de bogată în idei naționale și umanitare, în cât mi-ar trebui timp mult pentru ca să pocu răspunde la ea după cuviință; deci mă păstrez pentru altădată. Acum Te rog numai ca să-mi păstrezi și pe viitoriu charitatea, cu care ai fost cătră mine totdeauna, să primesci dela mine asigurarea înaltei mele stime și amoare, cu care sunt

Al Esc. Tale

serv și amic devotat

— 4. Oct. 1867.

G. Barițiu.

Prea Stimate Domnule!

Mult prețuita scrisoare a D-Tale în cauza foiei Asociațiunei o am comunicat cu comitetul nostru; ce sfară a făcut între bărbații noștri de stat din Sibiiu, vei binevoi a pricepe din aci alăturată scrisoare a lui Hania, care erga remissionem cu acel scop și-o împărtășesc, ca se te determinez în ori ce cas a sta întru ajutor, ca să nu iasă învingători inimicii propășirei noastre, împedecând eșirea foiei la terminul prefript de comitet. În privința acestei foi am de a reflecta, că concesiune nu ne trebuie, numai arătare despre eșirea foiei prevezute în statutele Asociațiunei. Numirea foiei nu poate fi alta decât numai „Foaia Asociațiunei“ etc., formatul s'a fost decis în ședința comitetului din 18/9. să fie al celei din Bucovina, să iasă în fiecare lună cu 3, 4 coale, etc.

Aci alătur nește reflesiiuni la cele ce scrie Telegraful cu Nr. său 80. despre *Sărăcia țăranilor români*, așa cum mi-a venit în cap cetind

acele birfele, ne având timp a cugeta mult despre cele ce i-s'ar putea zice — dacă vei afla cu cale, fii bun, du-le la Gazeta, mai diregând sau adaugând de va fi de lipsă — *multă e răutatea asedrelor lui Abdul* — nici o cale nu o lasă necercată spre a detrage celor cari le stau în cale și nu lasă a tunde și smulge, asupra și umili mult cercata noastră națiune. Sunt mai rei ca cei mai rei inimici străini, în iad cu ei!

Astăzi s'a ținut parastas în biserica unită pentru Șiuluțiu, a fost toată inteligența din Cluj; vorbirea protopopului Pamfilie a fost foarte bună, mai ales unde a zis, că repausatul și în zilele cele din urmă, în timpul umilirii și batjocoririi națiunii române din anul acesta, așa zicând până la moarte, nu s'a putut înfrânge și abate dela apărarea și sprijinirea drepturilor naționale, etc.

Cu distinsă stimă

19/7 Octombre 1867.

sum al D-Tale sincer onorator

L. B. Popp.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Excellentissime Domine!

Cam după două luni dela eșirea «Transilvaniei» începurăm a sămți trebuința și datorința de a-ți face Excelenței Tale ca președinte al Asociațiunei noastre cunoscută starea în care ajunsă foaia aceasta în primele luni ale ecsistenței sale, mai ales în respect material, pentru că partea ei spirituale este în vederea tuturor. După ce însă literații nostri îmi lasă precum vedem, onoarea cu totul neașteptată de a lucra eu singur singurel; după ce de altă parte de Gazetă încă tot n'am putut scăpa cu totul până către luniu a. c. — eară treaba mea privată îmi ia câte 6—7 oare pe zi, așa până astăzi nu mi-am putut răpi nici atâta timp, pentru ca să-mi scriu informațiunea măcar numai în forma de conversațiune. Din Foaia noastră se espeduesc până acuma numai vreo 400 exemplare, din care însă preste 50 merg gratis sau în schimb, adecă oficiale, apoi pela institutele noastre, la societățile de lectură ale tinerimei gimnaziale etc. și ca schimb la câteva foi românesci. Din 350 es. vor eși spesele cu mare greutate. Restul exemplarelor se va lega și este destulă probalitate, că să vor vinde mai târziu ca carte. Așa mi-să pare că Asociațiunea din anul I. al foiei nu va perde, însă nici va câștiga — materialmente. Zic materialmente, pentru că spiritualmente sper după D-zeu cumcă va câștiga binișor. Mărginit este numărul abo-

națiilor noastre ca și al celor mai multe foi de classa aceasta în țările noastre, el însă reprezintă o cunună prea frumoasă din frunzașii națiunii noastre. Cu toate acestea numărul abonaților ar fi putut fi și mai mare; însă cei mai mulți dintre colecții asociați, au făcut pentru foaie ei atâta cât făcure și pentru ea însăși, adică *nimic*, curat *nimic*,

Preste aceasta disputele ferbinți și îndelunge, încinse în cele două ședințe de astă toamnă, când cu denumirea mea de redactor, au înveninat, sau încai desgustat pe o parte a publicului întru atâta, cât mulți se temeau că se vor ivi certe și scandale neîncetate între comitet și între mine. Ci mulțămită ceriului, că afară de o mică neînțelegere dela Ianuarius, eu unul n'am să mă plâng de nimic încontra on. Comitet afară poate dacă ași pretinde ca să mă ajute și membrii aceluiasi cu lucrări de ale d-lor. Cum e îndestulat on. comitet cu metodel redacțiunii mele, e sau nu este, n'am de unde să știu. Ceea ce știu este, că la început până să-mi regulez alte afaceri, încât să-mi rămână timp și pentru aceasta foaie și încă timp mult, îmi este greu destul. Ajutoriu n'am, pentrucă nimeni nu vrea să-mi ajute gratis, cel puțin până astăzi nu mi-s'a imbiat nimeni nici măcar să-mi facă o corectură, eară ca să le plătesc, zău eu n'am de unde, că nici eu nu trag vre-o plată. Mă mir însă mult, că afară de un profesor dela Blaj, nimeni pe lume nu trimite manuscrite la Comitet și încă manuscrite, care să aibă de scop cultura poporului, ceea ce Escell. Ta încă li-ai recomandat cu atâta căldură în prima ședință a comitetului. Eară eu din parte-mi nu mă pot apuca de toate specialitățile, că m'aș ruina cu totul.

Mi-am ales istoria patriei, din cauza că o văzui părăsită și păraginită, înțelenită cu totul. Apoi umblarea pe acest câmp foarte larg mă costă și timp mult și — bani mulți. Alții să lucre în alte specialități.

Cu atâta ași fi încheiat deocamdată despre foaia noastră. —

Despre condițiunea noastră politică momentană ași avea să Vă spun și eu multe și foarte multe; Vă cruț însă inadins și cu atât mai vartos, că de și prezentul nostru în Transilvania este astădată întunecat și dureros, eu însă cu toate calamitățile și chiar cu toate slăbiciunile noastre românești de care suferim și la care purtăm noi vina, totuși nu văd înaintea mea viitoriul mai rău, ci mai bun.

O repețesc cea ce am zis cătră mai mulți de ai noștrii. Noi am avut trebuință și de o școală cum fu aceasta dela 1863 încôace. Am înțeles că Exc. Ta ai suferit sufletesce foarte greu din cauza unor invective cu care ai fost întimpinat în săptămânele trecute. Mă rog însă ca să-mi numești un singur bărbat de stat din zilele noastre, bărbat de bună credință, carele să fi fost scutit de asemenea suferințe

În tot cuprinsul monarhiei. Ce mai ecsemples ne trebuesc, decât sunt ale maghiarilor!... Oare ce păcate să fie, că poporul tremură de grija și îngustietatea dinaintea celor opt tribunale înființate de dl Horváth?! Las că chiar feudalii află cumcă opt tribunale urbariali sunt prea puține pentru întregul mare principat al Transilvaniei, dară apoi poporul țaran a și început a-și considera cauzele sale urbariali de pierdute din capul locului — von vorn herein. Ce instinct fatal să fie acesta! —

Am ajuns cătră călcăiul coalei. Încheiu cu rugarea, ca Esc. Ta să binevoiești a împărțăși sărutarea-mi de mână Esc. s. Doamnei soții, cum și a mă avea în afecțiunea cu care ai fost totdeauna cătră

Al Excellenței Tale serv plecat

Brașov, Aprile 28 n. 1868.

G. Barițiu.

Prea Stimate Domnule!

Dacă ași putea dispune despre timp după voia și planul meu, atunci la primirea prea prețuitei D-Tale scrisori din 28/4 a. c. numai decât — încă adânc pătruns de cuprinsul aceleia, Ți-ași fi rescris; însă precum D-Ta, așa și eu, pare că numai pe furiș mă mai pot cuprinde și cu cauzele noastre naționale, prin urmare numai acu — fiind liber de cele oficioase — îmi pot împlini datoria — îmi pot stîmpăra dorul de a mai conversa cu D-Ta despre neajunsele noastre resp. despre atât de rău purtate și neglese cauze publice ale mult cercatei națiunii noastre. O să mă țin de firul care mi-l'ai întins D-Ta în mai sus amintita scrisoare.

Foaia Asociațiunei „Transilvania,” între grele dureri s'a născut aceasta; dacă și nu mulți, însă puternici contrari s'au încercat a mai împedica eșirea ei, cum o au împedecat în decursul al lor 7. ani. Nu li-a succedat, și nereușirea lor a fost triumful luminei asupra întunecului, triumful propășirii în contra stagnării. Ceresultate ale progresului național nu puteam să arătăm, dacă „Transilvania” vedea lumina înainte cu 7 ani, dacă „Transilvania” răspândea lumina ei acuma de 7 ani. Tot ce avem de dorit este acuma, ca foaia aceasta cât mai tare să se lătiască în publicul român! Pentru aceea am fost scris v. președintelui Hania, ca în coînțelegere cu comitetul și cu D-Ta, să se spenduiască foaia la, toți membrii Asociațiunei de și nu au prenumărat la ea, că anevoie cred ca un membru al Asociațiunei — înțeleg pe acei membri, cari și-au răfuit regulat taxele din cum s'au înscris, iară nu pe de aceia,

cari nu mai au nevoie a să înfățișoasă la vre-una adunare gen. răspund ca un entré în teatru cei 5 fl. — nu va pregeta a răfui și acei 2. fl. pentru foaie; dară să punem că nu li va răfui, eu și pentru casul acesta ași fi de părere, că totuși să li-să trimită lăsând pe oameni a-și arăta marinitatea lor, a înmulți veniturile Asociațiunei ori a restrânge pe aceasta întru mijloacele de a putea sprijini înaintarea culturii poporului român! cu atât mai tare, că eu mai mult rezultat aștept pentru scopurile Asoc. rom. — dela răspândirea foaei „Transilvania“ în toate unghiurile locuite de Români, decât dela unul sau două stipendii pe an mai multi

Făcut-a v.-preș. Hania întrebuițaze de ceea ce li-am scris eu, nu știu; de nu a făcut, îmi pare poarte rău, dară eu Te rog pe D-Ta ca din esemplarele ce mai sunt, să trimiți — cam până la 50. — la de acei membri ai Asociațiunei, cari dela înființarea ei au răfuit regulat taxele și totuși nu s'au abonat la Transilvania, verosimele pentru că sunt mai sărăcuți și nu pot răfui și cei 2. fl. lângă cei 5. fl.; dacă acești — în număr nu mai mare de 50. — nu vor voi a răfui prețul foaei, ori adunarea gen. viitoare nu va încuviința propunerea ce am eu de cuget a o face (sau eu sau prin altul), că adevărat foaea Asociațiunei să se trimită la toți membri — cari plătesc regulat — gratuit, atunci eu mă oblig ca prețul esemplarelor trimise, după cum am scris mai sus — și neplătite, le voi plăti. Cumcă literați noștri nu Te sprijinesc în lucrare, e un lucru foarte dureros. Causa zace mare parte în indolență, nepăsare — la mulți în răutate — iară la cei mai mulți în lipsa timpului — și aceasta trebuie să ne fie de una mare mângâiere! Uită-Te, prea stimate Domnule și amice, eu din toată inima și din tot sufletul meu Te-ași sprijini în lucrările D-Tale, că știu câte-ți apasă umerii și inima, dar, nu-mi ajunge timpul — când pot răsufla de cele oficioase, îmi cade bine să resflu liber neocupat neci cu lucruri mai ușoare. Ca mine sunt toți aceia, cari sunt amployați publici și mare parte din aceștia stă inteligența noastră. Vin acuma preoții, dascălii etc., aceștia săracii au alte griji, rari sunt între ei, cari întru atâta să nu fie cuprinși în griji și lucrarea întru susținerea vieții, cât să le mai rămână timp și voie de a-și mai bate mintea (din trupul cel obosit) cu compunerea de articli pentru o foaie publică; las' că și între aceștia ca și între amployați se vor afla unii, cari ar avea timp de a consacra și pentru scopul de sub întrebare, dară acestea nu au poate atâta în camera lor sufletească, cât să poată de acolo împărtași și pe alții — ?! Am avea însă noi un soi de oameni independenți și și apți a Te sprijini în lucrările D-tale, ca redactor, ba unii dintre aceștia ar avea preste aceasta încă și datoria de a te sprijini, și aceștia sunt profesorii dela tot felu de

şcoli, aceştia ar fi chemaţi a Te sprijini, aceştia ar putea să Te sprijinească dacă ar vrea, dacă li-ar jăcea la inimă înaintarea scopului Asociaţiunei; însă aceştia să cuprind cu alte lucruri, o parte, — alta parte e în soldul inamicilor propăşirii naţiunei noastre. Blăjenii, o parte năcăjită, pentru că nu s'a ales Cipariu de preşedinte, nu numai nu vor a sprijini întreprinderea «Asociaţiunei» cu edarea foarei, ci lucră în contra; alta parte are altă ocupaţiune mai sublimă — adecă spirituale popească — să agiteze pentru unul şi altul a-i ridica pe scaunul metropolitan, în care lucrare însă de altmintre foarte salutară nu să lasă a să conduce de binele public etc. al diecesei metrop., ci numai de spirit de partidă.

Sunt apoi alţi profesori şi profesoraşi, nu în Blaj, ci în Braşov şi Sibiu, cari parte ca instrumente oarbe şi slavi supuşi ai Contrariului la tot ce nu miroase a pravoslavnicie şi nu are blagoslovenia arhierască, parte ca contrari personali şi ai cauzei, nu vor să ştie de sprijinirea unei foi care nu face proseliţi pravoslav. sau nu răspândeşte binecuvântările fericirii: „fericiţi cei săraci cu duhul etc.“

Acuma cine să lucre dar la foare? De aceasta vom vorbi de altădată, numai atâta aşi avea încă de a reflecta cu privinţă la cele ce scrii »că nu ți-s'a îmbiat nime nici măcar să-ți faci o corectură,« nu ar strica să provoci dintre profesorii de acolo, cari sunt totdeauna şi membri Asociaţiunei, să-ți ajute şi, dacă vor refusa, să aibi de o parte dovadă despre zelul domniilor, profesorii de acolo întru înaintarea binelui public, iară de alta să poți justifica nescăsele, care după părerea mea ar trebui să faci cu corecturile prin alt cineva şi a căror refundare nu o va putea denega adunarea gen. Trec acuma la »condiţiunea noastră politică momentană« după cum Te exprimi D-Ta în preţuita-Ţi scrisoare! cu bucurie trec de o parte la aceasta parte a scrisoarei D-Tale, iară de altă parte cu multă amărăciune! Cu bucurie pentru aceea, că mă razăm, mă lipesc cu trup şi suflet la cele ce zici pentru viitoriu, adecă că nu vezi înaintea D-Tale viitoriul mai rău, ci mai bun! Ce balsam au fost aceste cuvinte pe ranele mele ce le port faţă cu viitoriul nostru. — Ţi vei putea închipui, dacă vei afla că eu cu cea mai mare desperare caut în viitoriu, că eu numai cu cea mai mare amărăciune mă cuprind cu întrebarea viitoriului nostru! o singură scăpare văd şi o sută de curse şi primejdii. Neînţelegerea între noi înşine, sau ce e mai dureros ura şi persecuţiunea între noi, prin noi de o parte, iară de altă parte, tot felul de *încercări ale inamicilor nostri seculari*, de a ne slăbi şi săraci, atât sufleteşte cât şi materialiceşte, — prin destituirea din posturi, prin fel de fel de procese, mai ales comasaţiuni, prin care să aduce bietul popor la sapă de lemn, prin fel de

fel de chicanii cu așa numitele prevaricațiuni în păduri, zălogituri și plătirea pagubelor urzite, pe cale politică — unde un căruțel de lemne să prețuiască — tot prin stăpâni la 20, 30. fl. etc. eschiderea țăranilor dela păduri și pășuni — în contra dispozițiunilor patentei urb. — mai încolo dela dreptul de crășmarit etc. mă fac să cred și să mă tem, că de va merge așa, tot așa, apoi va ajunge încă poporul nostru de s'au va fi iară iobăgit cu totul, s'au va fi proletar fără căpătăiu și va umple pe supt păreți în cetăți — și temnițele — îmi vine să zic și eu „flere possem, sed iuvare non“, însă în alt simțământ, nu în care a zis'o mai anțărt un madador mare, — și, cine să ne scape? Numai D-zeu, firește D-zeu prin oamenii însă nu prin noi, nu, că pe noi zace, trebuie să zacă un blăstăm! trebuie, că cum s'ar putea explica altmintrenea, că numai români trebuie să fie slugi și afurisiți de toți veneticii? numai românii să fie în toate întreprinderile lor suspiționați, agrediați și ca luminați? numai românii sau mai bine numai soarta românilor să atârne tot numai dela alții, tot dela inimi, numai ei să nu poată fi singur „faber fortunae suae“, numai românii să aibă nenorocul a nu să încrede unul în altul? a paraliza faptele bune, a pune piedică intențiunilor bune ale unuia și altuia, numai pentru de a trece în ochii altora de patrioți mari și români probați, sau pentru de a-și umplea sacul? etc. etc.

Am ajuns și eu obiectul caricaturilor lui Vulcanu, m'am supărat îndr'adevăr foarte amar, nu însă pentru persoana mea într'atăta, cât pentru urmările dăunose ale acestei proceduri ziaristice față cu cauza noastră națională! E adevărat »că puțini bărbați de stat sunt scutiți de asemenea suferințe în zilele noastre«, dară e mare diferență între suferințele ce ni-le impune unul, care prin științe, experiențe, merite etc. are dreptul de a ne critica, judeca și sbiciula purtarea noastră politică, și între cele ce ni-le cauzează un tiner răsfățat, fără experiențe și leac de judecată matură! Când vezi că tinerii, cari ar trebui să învețe și să studieze ani întregi până ce și-ar putea câștiga atâtea cunostințe, cât să se poată barem orienta în cauzele publice, politice, ci să aiaptă ca critici și judecători în lucruri pe care nu le pricep spumând tot respectul ce dătoarează fiecare om cult bunei cuviințe, — când vezi astfel de aroganță a tinerimei studioase, care trebuie să-le numești demoralisări, atunci trebuie să te cuprindă amărăciune, trebuie să te superi și pe ușor, poți să aluneci a te lăpăda de lucrare spre ridicarea binelui unui popor, dela a cărui membri în loc de recunoștință, seceri batjocuri despre o parte, iară de altă parte, trebuie să desperezi de viitoriul unui popor, al cărui destin e pus în mâni atâtea de neexperte și ușoare! — Judecătoriile urb. sunt prea puține? ba

destule, încă prea multe de a răpi dela ţărani pământul! Cu cât să amână mai mult ducerea în deplinire a regulărilor urb., cu atâta mai lung tâmp pot să folosească bieţii ţărani ce mai au; nici dela una regulare urb. [întăleg comasaţii în regularea pădurilor şi a păşunilor] nu vor dobândi ţărani, ci vor pierde din ce în ce au astăzi! Aşa stăm: instinctul poporului e fatal, dar cu temei.

Pesta, 22/5 1868.

Cu dinstictă stimă sum al D-Tale
sincer onorator

Ladislau B. Popp.

SPRE PACE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se zbate apa 'n vad,
Se zbate fără pace:
În vale e odihnă
În vale apa tace..

Se zbate sufletul
În haina lui de trudă:
Limanu-i stă 'nainte,
Mereu spre el asudă.

Căci astăzi lumea lui
E lume de furtună,
E luptă 'nfrişată
În curgere nebună

În el să duşmănesc
Visări, ce-aţă focul;
Se bat doriri şi patimi;
Urieşi îşi saltă jocul

Arzând şi pustiind.
Iar' unde arde 'n pară
A dragostei văpaie:
E flacăra murdară.

Iar tronul cel crăiesc,
Al minţii împărătese,
Adesea îl restoarnă
Vârtejurile dese

Şi gândul luminat,
Visarea cea curată,
Adesea o 'nnoptează
Pornirea întunecată.

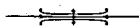
Departa colo sus
E lume 'npăciuită,
Senin adânc şi tainic
Şi — pace neclătită.

Spre ea aleargă azi
Setosul om — spre pace.
Trec anii şi icoana
Mai limpede se face..

Trec anii — colbul lor
Pe toate se aşează..
De sus ne chiamă tainic
A păcii mândră rază.

AL. P. DAFIN.

NOTIȚELE UNUI DASCĂL

Doi avansați.

Jurnalele din urmă aduc denumirea alor doi tineri profesori universitari, la facultatea teologică din Budapesta.

Erau cu doi-trei ani înaintea mea și amintirea lor mi-e destul de recentă. Mai rezervați cum eram cu colegii latini, mai certându-ne câteodată, în aprinse discuții tinerești, pe tema națională — amintirea lor îți rămâne destul de lămurită în minte, și după ce ai pășit în largul vieții.

În urma urmei trăiserăm împreună patru ani, în cea mai frumoasă vârstă a tinereții, cu ochii ațintiți la același Christos restignit, într-o atmosferă de vis și poezie, cum nu mai întâlnești nici odată și nicăieri.

Odată trecuți peste pragul seminarului, cu greu era să ne mai adune cineva la o altă, din cele patru vânturi. Seminarisții din provincă sunt mai fericiți în acest punct. Ei se reslătesc numai în hotarul mai restrâns al unei dieceze, se întâlnesc la oraș, sunt vecini cu parochiile, ori chiar de ar fi cât de îndepărtați, tot au prilejul de a se întâlni la un sinod măcar. Pentru cei din Seminarul Central, revederea este, în foarte mare parte, deadreptul imposibilă. Mă uit la tabloul de pe perete al colegilor mei și mă încredințez, că probabil nici odată n'am să mai văd pe colegul din Agram, pe Slovacul din Nordul Ungariei, pe călugărul premonstratens dela Ceorna, sau pe cel capuțin, înfundat în cine știe ce claustru al lor.

Și așa ei rămân, pentru mine, în aceeași neschimbată înfățișare tinerească, pentru care timpul nu mai e stăpânul distrugător, amintindu-mi zilele luminoase ale tinereții, privindu-mă zimbitori și senini, din cadru. Probabil, dacă m'aș întâlni cu unul fără veste, aș stă să nu-l mai cunosc, văzându-l îmbătrânit dintr-o dată cu zece ani; și conversația noastră s'ar porni numai cu multă greutate, în căutarea firului întrerupt în clipa despărțirii.

Cei doi profesori universitari mă surprind, cum eram obicinuit a mă gândi la ei: unde se rugau în capelă, cum își fumau țigara în «pipatoriu» și-i văd acum deodată ridicați la o treaptă așa de înaltă.

Cetesc amănuntele biografice, activitatea lor literară și științifică, studiile ce le-au făcut în străinătate, călătoriile de studiu, volumele...

Unul a fost costude la muzeu, apoi secretar al unei societăți literare, trimis apoi la Roma să studieze arhivele din Vatican; celalalt a fost prefect de studii în seminar și a fost trimis și el în străinătate, să-și completeze cunoștințele.

Îi urmăresc treaptă de treaptă în suișul lor luminos și când îi văd ajunși pe culme, stau și-mi dau seama de ce se petrece în sufletul meu.

Nu a vibrat oare acolo, în un colț tainic, o coardă de fină invidie?

Eu cred că nu; invidiezi cel mult pe oamenii a căror drumuri se încrucișează cu al tău, fie că-i afli mai destoinici, fie că mâna oarbă, a norocului le-a netezit mai cu stăruință cărarea. Dar cum vii să te jignești pentru cariera strălucită ce o fac alții pe alte cărări de cât aceea a ta, cu alt avânt, de cât acela al aripilor tale tăiate?

Totuș, jurnalul de astăzi îmi dă prilej să pun o întrebare.

Nu e vorbă de orizontul îngust, de *viitorul* dascălimii noastre, în comparație cu acela al altora; nici de slaba lor retribuție (o să vorbim și de asta încă!) ci mă opresc asupra unui singur punct: S'a gândit la noi cineva la cultura mai înaltă, ce ar trebui să și-o însușească profesorimea noastră — după terminarea cursurilor dela universitate?

Se știe, că cultura universitară dă numai liniamentele, *conturile*, rămânând ca singuraticii să le întregească.

Mai ales la noi, câte contururi ar fi de întregit.

Întăiu și mai întâiu vorbim și scriem o românească destul de stricată.

N'ar trebui să i-să dea fiecărui profesor posibilitatea de a petrece măcar un an la București, unde și-ar însuși un limbaj mai ales, având prilejul de a-și completa și cunoștințele literare, nu tocmai abundente, din Cluj sau Budapesta?

În afară însă de necesitatea imperativă a unui limbaj literar — câte nu sunt de adăus încă!

Profesorul de latinește ar trebui să vadă însuș mărețele monumente de glorie apusă: forul roman, cu coloanele lui frânte, Colosseul, templul lui Joie, comorile din Vatican, țara lui Ulisse, Marathonul Akropolea... Profesorul de desemn ar trebui să petreacă măcar un an la Munchen sau aiurea; cel de istorie are un teren imens în arhivele noastre și cele din străinătate. Apoi cel de geografie, cel de fizică, etc?

Avem câteva sute de stipendii mănunțele, asupra utilității cărora încap discuție, dat fiind numărul din ce în ce mai mare al absolvenților de gimnaziu, cari nu mai sunt în stare să-și urmeze studiile.

Dărnicia fondatorilor noștri avea în vedere numai înmulțirea cărturarilor, lucru ce s'a realizat deja în foarte mare parte. Înmulțirea cărturarilor nu mai e o necesitate astăzi, ci aplicarea și retribuirea lor.

E vremea să se gândească oamenii și la ajutoare, cari urmăresc înmulțirea cunoștințelor și cultura mai înaltă a celor ce au terminat cursurile universitare, după cum se obicinuește la toate neamurile cu pretenții de civilizație.

O călătorie de studiu, un an sau o jumătate de an petrecut în Italia, Franța sau Germania, înseamnă, la vârsta matură a judecății și a spiritului de observare, o înmăgăzinare de capital intelectual, care tot asupra neamului s'ar revărsa iarăș; înseamnă o premenire, o notă vie în mecanismul greoiu și monoton al instrucției de astăzi.

Și înseamnă, pentru fiecare, o mare și incomparabilă mângâiere de a te adânci, scăpat pe o vreme de gândul muncii pentru pâine, în tainele firii și în acele ale științei, despre care scris este: *Ars longa...*

Profesorimea noastră n'a avut mângâierea aceasta în trecut; pare însă a o avea în timpul mai nou la toate gimnaziile, în urma îmbunătățirii situației materiale.

Rămâne singură profesorimea din Blaj, să nu să împărtășească nici pe viitor de mângâierea aceea... *AL. CIURA.*

Căntece populare din Bucovina

Culese de I. E. Oțean.

Frunză verde de macriș
Cărările mi s'o'nchis
Că de când m'am măritat
Floare verde n'am purtat.
Cresteți flori și înfloriți
Că mie nu-mi trebuiri,
Că eu doară mi-am luat
Sara bună dela frați
Dela frați dela surori
Dela grădina cu flori,
Dela strat cu busuioc
Dela feciorfi din joc,
Dela strat cu smeuriță
Dela fete cu guriță
Dela strat cu tămăiuță
Dela draga mea mămuță;
Și mămuța îmi zicea
Cînd obraji-mi săruta:
Tu mireasă, tu nebună
Ce nu plîngi după cunună?
Cununița ta de flori
Ea te-o scos dintre feciori
Cununița ta cea verde
Ea te-o scos dintre fete
Și te-o dat între neveste.

Hai puiule să fugim
C'amândoi ne potrivim
Și la ochi și la sprincene
Ca doi hulubași la pene,
Este-un popă 'ntre molizi
Cunună pe cei fugiți
Pentr'o litruță de vin
Cunună pe care vin
Pentr'o litruță de bere
Cunună pe care mere.
Haide să fugim și noi
Ne-a lega pe amândoi
Ne-a lega cu cununie
Pe viață și vecie.

Frunză verde de răchită
Asta mândră să mărită
Și nu știi-a face chită,

Bădiță crăpați-ar calu
Ca să nu poți trece dealu
Să vii drum îndelungat
Să mă hrănesc di cătat
Și din ochi di lăcrămat.

Românii la conciliul din Florența

IV. Reacțiune contra unirii.

(Urmare).

16. *Românii la Ferrara-Florența*. Datele de cari dispunem, întru limpezirea acestei întrebări, sunt tot atât de puține, defectuoase, mai cevași și antitetice, ca și pentru punctele de până aci; și aici ca și în celealalte, suntem avizați numai la combinațiuni, presupuneri și concluziuni, mai mult ori mai puțin plauzibile. —

Nemijlocit numai două izvoare sunt. Unul e cunoscutui Harduin,¹⁾ ear altul e contimporanul Sguropulos, preot grec, fost însuși de față la concil.²⁾ El referează, cumcă înainte de a se convoca formal, sinodul de unire, împăratul Ioan Paleologul VIII. se întâlnese prealabil, cu mitropolitul Moldovei, privitor la punerea la cale a cauzei epocali, pentru împreunarea bisericilor; înțelegerea aceasta s'a făcut cu grai viu și nu cu scrisoare. Mitropolitul petrecea pe acest timp în Constantinopol. Timpul pertractărilor din vorbă, trebue că a fost finea 1436, ori începutul anului 1437; căci laudatul Sguropulos, apriat ne spune cumcă mitropolitul s'a reintors deja acasă, când împăratul în 1437 convocă pe orientalii săi la Constantinopol, deunde aveau se plece cu toții deodată la Ferrara, în 5 Nov. 1437.³⁾ Invitarea a fost adresată mitropolitului și domnitorului țării.

Țara Moldovei era pe acel timp guvernată de frații Ilieș și Ștefan; feciorii lui Alexandru Cel Bun. Gramata împăratului, pare a fi îndreptată numai cătră Ilieș, carele întră afund în apele regelui polon Vladislav III și peste tot a catolicilor, pecând fratele cel mai tiner Ștefan, carele chivernisia țara de jos, era mare ortodox.⁴⁾

Mitropolitul Moldovei după primirea invitării, earăși veni la Constantinopol, însoțit de un protopop și de laicul Neagoe, solul domnitorului.

¹⁾ I. c. tom IX pg. 12 și 990 la Sbiera 676

²⁾ I. c. 35. 45, 242, 260—262 la Sbiera ibid.

³⁾ Aici pg. 324. Sbiera 675.

⁴⁾ Sbiera 518—516, 278 682, 683.

Silvestru Sguropulos nu ne spune nici numele protopopului, nici numele mitropolitului. Cum îi cheamau pe acești doi reprezentanți ai bisericii moldovenesti știm din alt loc.

Sbiera ține a ști, că mitropolitul, protopopul și mireanul Neagoe (ori Neagu) au plecat cu toții din Constantinopol și au luat parte la deliberările conciliari, ba că Neagoe, atunci când reprezentanții lumeni, ai domnitorilor, fură întrebați despre stărnirea împreunării bisericilor, au declarat evaziv „că el se va ținea de acéea ce va zice mitropolitul său.” Astfel Sbiera desavuează pe cronicarul nostru, principele Dimitrie Cantemir, († 1723) carele zicea, cumcă solii domnitoriului Moldovei, prezenți la sinodul florentin, au ridicat protest greu, în fața sinodului încontra mitropolitului moldovenesc, iscălitur al crizovului de unire.⁶⁾

D-l profesor bucureștean, Erbiceanu, nu'l face emerit pe Neagoe nici de calea până la Florența. Domnia sa preferă a crede, că Neagoe a ostenit numai până la Constantinopol.⁶⁾ El s'ar fi înapoiat acasă, când ceilalți au luat drumul lung spre Italia. Cumcă în Constantinopol a azistat încă mitropolitul, e fapt pozitiv; Sguropulos ni-o spune apriat.

În Florența la sinod, istoricește până acuma numai atâtă este constatat, că din partea românească, au participat Dămian, mitropolitul și Constantin, protopopul, ambii în numele bisericii moldovenesti. Acești doi bărbați au subscris uricul de unire. Despre acest fapt ne încredințăm dela desamintitul istoriograf Harduin.

Așa dară două izvoară au eternizat știri despre participarea noastră la sinodul memorabil din Florența. Pe când unul: Sguropulos care a fixat rolurile ce le am avut acolo, ceva mai circumstanțial — nu menționează persoanele, pe atunci celalalt: Harduin, de fel nu înregistrează nimic despre noi. Totul ce face se reduce la acel minimal, că publică simplaminte cu numele și cu caracterul pe cei doi români primitori de unire și că pe mitropolitul îl mai amintește odată, la ocaziunea sărbătorească, când patriarhul Iosif își făcea cu mare alai întrarea în Ferarra. Zice Harduin,⁷⁾ că patriarhul avea lângă sine întră alții și pe mitropolitul Moldovei Dămian. Deci un izvor fixează lucrurile și retace persoanele, altul întors, tace despre lucruri și menționează numai de harnicii lucrători.

Astfel apoi se întregesc datele și istoricul are puțină mângăere sufletească, de a putea zugrăvi o mică parte din icoana mare, a trecu-

⁶⁾ Dem. Cantemir »Descriptio Moldaviae« București 1872. pg. 3. c. 2 pg. 144. „Descrierea Moldavei“, București 1875 pg. 158, la Sbiera 676.

⁷⁾ „Biserica ortod. română“ an XV. 1891—1892. pg. 806. la Andrei o. c. 62

⁸⁾ I. c. pg. 12, la Sbiera 676.

ului nostru bisericesc îndepărtat, trecut, pecăt de întunecat, pe atât, de interesant.

Dămian semnează uricul unirei în locul antepenultim, adică după dânsul mai sunt încă numai două iscăliri de episcopi orientali, cunoscut fiind, că actul e subscris mai întâi de episcopii orientali, apoi de cei apuseni. Dămianul nostru şi cu protopopul său Constantin au subscris greceşte, ca şi toţi cei de legea orientală.⁸⁾

Constantin însă nu iscăleşte lângă stăpânul seu, ci departe după seria lungă a episcopilor latini şi a abaţilor de acest rit.

Iată cum sună subsemnările acestor reprezentanţi ai ierarhiei noastre în limba latină, la desmenţionatul Harduin.⁹⁾

»Humilis metropolita Muldoblachiensis et locum supplens Sebastianus Damianus, contentus subscripsi,« Umilitul mitropolit al Moldovlahiei şi locotenentul celui din Sebastia, mulţămît (îndestulit, în greceşte stă: arketós), am subscris.

»Archipresbyter Constantinus et vicarius Muldoblachiensis subscripsi« — Preotul suprem (protopopul) Constantin şi substitutul (locotenentul, vicarul) Moldovlahiei am subscris.

E de relevat, că aici atât la Dămian, cât şi la Constantin, Moldova se numeşte »Muldoblachie« cu acea osebite, că la Dămian cuvântul compus, e scris în una, eară la Constantin e despărţit în două, Muldo şi blachensis. Nu aşa e numită însă aceasta ţară cu 3—4 ani mai înainte, tot la papa Eugeniu. Acolo cum am văzut ¹⁰⁾ în cele 2 epistoli, scrise de Eugeniu, lui Țâmblac, când li dă în 1435 şi 1436 »salvus conductus« şi îl face misionar, Moldova e numită „Moldovlahia“ apoi arhiereul moldovean, e calificat „arhiepiscop“, ¹¹⁾ pecând Dămian e numit »mitropolit«. Aceşti termeni sunt şi nu, sinonimi în terminologia canonică, de vreme ce nu totdeauna fiecare arhiepiscop e deodată şi mitropolit. Nu putem afla, că oare aceasta stilizare divergentă, e făcută „ex conducto“, ori, că e numai varianţă de condei, fără ceva rezervă mentală.

Conzideraţiunile mai de aproape, ce ne încercăm a face asupra feţelor acestora române, din conciliul florentin sunt incerte.

Precum nu este nimic până azi, ce ar opri de a presupune, cumcă Grigorie Țâmblac e una şi aceeaşi persoană cu Dămian, tot aşa nu este la mijloc nimic, ce ar proba, că sunt diversi. În istoria ierarhilor

⁸⁾ Aici.

⁹⁾ I. c. pg. 900 la Sbiera 676. Ardelean I. 103.

¹⁰⁾ Aici.

¹¹⁾ Ardelean 103. Theiner I. c. 374.

Intimpinăm adeseori cazuri, că una și aceeași față, poartă două nume, de totului diverze și fără să se înceapă cu una și aceeași inițială. Au adevărat un nume de botez și unul de călugăr.

Nu e imposibilă apoi nici 'acea împrejurare, că deodată să fi fungat în Moldova doi mitropoliți, »arhiepiscopul« Grigorie Țâmbac și »mitropolitul« Dămian. La sinod s'a dus numai Dămian, fie că a aflat ei în Domnul a nu lăsa țara, care cum se știe, era acum foarte năpărechiată de disputele husiților, ortodoxiei și a latinofronilor¹²⁾ — timp mai îndelungat fără arhipăstor, fie că Țâmbac, învărtindu-se deja de mai nainte printre papali, prevezu, că unirea nu va isbui,¹³⁾ fie că poate chiar însuși Țâmbac disgustat să va fi dat earăși pe partea antiunioniștilor, cel puțin în secret și așa s'a înfățoșat numai Dămian la Florența.

Pare, că Dămian era mare optimist în cauza subverzantă și mâna dreaptă a împăratului oriental, dela care primise însărcinarea, ca să militeze ziua noaptea pentru adunarea cât mai îngrabă a sinodului de unire în Italia.¹⁴⁾ Am văzut apoi și aceea, că Dămian a fost acela, care a îndemnat din răspuțeri pe patriarhul Iosif să se unească, deoarece patriarhul era tare greoi și rezervat în toată mișcarea aceasta.¹⁵⁾

Am mai putea pune și 'acea întrebare, că protopopul Constantin, nu e oare identic cu laicul Neagu?

Am văzut mai 'nainte că domnii: Erbiceanu, Popovici și Sbiera răzimați pe Sguropuloș, martor ocular, apriat spun că Neagoe e altul, că el e mirean.¹⁶⁾ În alte amănunte apoi difer. Sbiera crede, că Neagoe a fost la Florența și acolo s'a alăturat la opiniunea lui Dămian Erbiceanu admite ca pozitiv numai atâta, că Neagoe, a însoțit pe Dămian până la Țărigrad.

Decumva totuși Neagu e unul și același cu Constantin, atunci Neagu trebuie că i-a fost poreclă.

Am văzut mai 'nainte¹⁷⁾ și aceea, că eruditul Melchisedec, diserând despre Țâmbac, în »Cronica Romanului« nu profesează »ad amussim« toate cele ce le scrie despre acest subiect cu 10 ani mai târziu la Tocilescu în revistă. Așa întră altele, când revine a doua oară asupra subiectului, ține că protopopul Constantin, nu ar fi român, ci oare care superior al misiunei catolice atine, drept ce, nu iscălește întră clerul grec, ca Dămian, ci izolat de el, după abații latini. El nu se iscălește

¹²⁻¹³⁾ Sbiera 671. 672, 674, 675, 676.

¹⁴⁾ Grama 56. Lequien I, 1252. Raynaldus ann. 1439.

¹⁵⁾ Aici.

¹⁶⁾ Popoviciu 118. Neagoe e scris în grecește: Neagoes.

¹⁷⁾ Aici.

»protopapas«, după cum se numeau protopopii orientali, ci după apuseni se numeşte »archipresbyter«, apoi se numeşte »vicar apostolic«, adecă al papei şi în sfârşit, pronunţa ţării o redă schimosit de tot, îi zice »Muldoblachia«. ¹⁸⁾

Dămian cum am arătat mai sus, tot Muldoblachia o signează. ¹⁹⁾ Este prea bine cunoscut mai departe, că scriitorii vechi, când scriu şi rostesc numirea noastră română, o schilodesc şi schimonosesc până într-atâta, că om trebuie să fii, să o mai poţi agnosca, din astfel de anabaptizări. Cei cari amintesc de înscămirile reprezentanţilor români, sunt străini: Harduin, Dorotei. ²⁰⁾

Calificativul de »apostolic«, apoi e o interpolare arbitrară din partea lui Melchisedec. Constantin semnează simplamente *vicar*, adausul de »apostolic« nu există în original.

Faptul, că pe Constantin îl aflăm subscris după abaţii latineşti, e cât se poate de firesc. Protopopul nostru avea numai treapta preoţiei, prin urmare întră preoţii sinodului îi este locul; aşa reclamă dreptul proedriei, că sinodaliştii şi celebranţii, să subscrie şi să şadă după cvalitatea darului, măsura demnităţii şi timpul serviţiului. Eară despre aceea, în istorie nu există îndoială, cumcă abaţii mai toţi au fost, numai presbiteri şi nu arhieriei.

Nici provocarea caracterului de »archipresbyter« alui Constantin, nu împoartă; sau decumva hotăreşte, apoi chiar contra intenţiunei lui Melchisedec hotăreşte. Terminul de »archipresbyter«, nu e termin ierarhic şi liturgic apusean, ori cu preferinţă apusean, ci obvine mestecat în ambele rituri. Dacă totuşi cândva, conceptul »arhipresbiterului« a avut de a însemna şi ceva poziţie specială, în raport cu arhierieul, poziţie divergentă de a celorlalţi arhipresbiteri, protopresbiteri, protoierei, proto şi arhidiaconi, atunci aceasta poziţie e de a se căuta şi afla numai în hierarhia şi liturgica răsăriteană. Numai aici are bază istorică şi însemnătate actuală.

În disciplina orientală, archipresbiter »kat exochen«, (per excellenciam) se numeşte acel protopreot delângă arhierieul, carele e mai bătrân şi carele e vicarul liturgic, (afară de cele strâns pontificali.) Acest »archipresbyter« se deosebia şi se deosebeşte până azi de ceilalţi arhipresbiteri comuni, întră altele şi prin aceea, că domicilează numai

¹⁸⁾ Cron. Romanului I. 82, 83, Tocilescu I. c. 56. Cnf. şi Predeanu I. c. 107—113 apoi G. M. Jonescu „Influenţa culturii greceşti“. Bucureşti. 900 pg. 32.

¹⁹⁾ De ce nu' ţine deci Melchisedec de latin şi pe Dămian?!

²⁰⁾ Alcl.

În capitala și rezidențiala episcopului său.²¹⁾ Deaceea căpetenia canonicilor de rital grec, adevă prepozit'ul, se numește și azi archipresbiter. Adeseori se numesc protopopii noștri orientali pe latinește arhi-și nu protopresbiteri.²²⁾ Chiar la românii din zilele noastre există aceasta titlă onorifică. Celebritățile teologice din arhidieceza Bucovinei se disting cu acest »personat«; domnii Euseb. Popoviciu, Voitutzchi etc. În actele de unire din 1700, ale clerului ardelean, mulți protopresbiteri signează ca arhipresbiteri.²³⁾ Deci nu stă zisa regretatului Melchisedec cumcă titlul și oficiul de arhipresbiter, nu e de origină orientală, nu a fost și nu e în practica ierarhiei de legea orientală.

I. G. Petrescu, fost profesor seminarial la Argeș, zice, că la Florența, ar fi fost reprezentată și țara muntenească, prin mitropolitul său Mitrofan.²⁴⁾ Probe nu aduce, astfel nu'l putem crede. Sguropolus, ca martor ocular, par aminti de ar fi fost! Văzurăm apoi, că întră subscritorii conciliului, persoană cu acest nume e Mitrofan mitropolitul de Cyzic, agreatul papei Eugeniu. Acest Mitrofan ajunge mai târziu patriarh la Constantinopol 1440—1444.²⁵⁾

Altcum după monumentele cunoscute până în prezent, pe acel imp în Muntenia nu a păstorit arhieru cu numele acesta; decumvat nu vrem să presupunem, cumcă acest Mitrofan, înainte de a ajunge mitropolit de Cyzic, nu va fi fost cumva mitropolit substitut și trecător la munteni, după cum era obiceiul grecilor, de a se intrude cu de-a sala arhieriei, la românimea din Moldova și Muntenia.²⁶⁾

Mult mai plauzibile par însă combinațiunile vechi, că Muntenia nu a fost părtașe la unirea florentină. Starea politică și bisericească era de atare, că nu avea interes a se apropia de Ungaria și preste tot de biserica Romei. Principele muntenească Vlad Dracul, tare mână apa pe moara turcilor! În 1437 Vlad osteni chiar în persoană până la sultanul, la Brusa, și acolo se obligă, că în schimbul patronajului turcesc, el cu muntenii săi, va sări în ajutorul sultanului totdeauna,

²¹⁾ S. Hieronim epist. 125 ad Rustic. Concil. Carthag. IV. c. 17. Rapaics tom. I. 381. Grama ist. univerz. bis. 217. Archipresbiterul era vicar ritual; arhidiaconul vicar administrativ și iurisdicțional. Popoviciu tom. I. 417.

²²⁾ »Revista Teologică«, Sibiu. 1908. pg. 57, 58, 62.

²³⁾ Nilles »Symbolae« I. 211, 213, 214, 200.

²⁴⁾ »Mitropoliiile Țării« pg. 80, 128. Pare, că Petrescu amintind de Mitrofan calcă în urmele istoricului grec Dionisie Photino, tradus românește de George Sion, Photino apoi earăși greșește numind pe Mitrofan mitropolit al Moldovei.

²⁵⁾ Alci.

²⁶⁾ Emilia Cioran »Călătoriile patriarhului Macarie. București 1899 și Ionescu »Influența culturii grecești«. București 1900.

când acesta s'ar războii cu ungurii, ori cu rușii.²⁷⁾ Apoi natural lucru că turcii nu vedeau cu ochi buni unirea bisericei creștine; știau ei prea bine, că aceasta unire bisericească înseamnă o alianță și solidaritate politică și belică, tocmai contra aceloră, cari nu sunt creștini.

Țara românească pe timpul adunării florentine, cultiva relațiuni canonice cu ierarhia din Ochrida, care nu a luat parte la unirea florentină²⁸⁾ sau mai bine zis nu a putut lua parte, fiind sub stăpânirea sârbească.²⁹⁾

Sub principele Mircea Cel Mare (1386—1418) țara muntenească se vede a fi supusă bisericește arhiepiscopului din Ochrida, căci patriarcul din Constatinopol, într'o scrisoare îndreptă la anul 1390, către Mircea, vorbește despre arhiepiscopul Ochridei, ca arhiepiscop și preste români »ho archiepiscopos hümon ho Archidon« arhiepiscopul Arhidei și al nostru (nouă)³⁰⁾

Mai înainte relevărăm, că Melchisedec, în „Cronica Romanului“ zice despre protopopul Constantin, cumcă a fost membrul clerului pământean și a figurat la Florența ca preot românesc, pecând în monografia sa „Grigorie Țâmblac“, se lapadă de naționalismul lui Constantin, și'l releghează în tagma latinilor. Mai mult. În „cronica“ lăudată, zice încă, cumcă Constantin, a reprezentat la sinod biserica Munteniei, eară Dămian a Moldovei.³¹⁾

Erbiceanu cum văzurăm, ține pe Constantin persoană diverză de Neagu mireanul, pe carele apoi îl crede a fi fost în Florența la sinod, ca reprezentant al întregului neam românesc; ales dintră valahi, ori ungro-valahi, cum se numeau atunci românii de dincoace de Milcov,³²⁾ adecă cei din Muntenia. Marele bărbat de stat al României, orator neltrecut și regeneratorul istoriei române, Mihai Kogălniceanu (†1890)

²⁷⁾ Sbiera 682, 476. Decâte ori în cursul acestui studiu punem în legătură istoria politică română cu cea bisericească, ne provocăm totdeauna la Sbiera, nu doară că în Xenopol, Șincai ori Laurian, nu ar fi lucrul mai bine și mai larg motivat, ci pentrucă Sbiera este până acum unicul scriitor, care a pus în legătură organică toată istoria noastră culturală și politică, cu istoria bisericei române și străine. Altcum la dânsul în note sunt înșirate izvoarele și operele mai abundent, ca ori și unde.

²⁸⁾ Aici.

²⁹⁾ Sbiera 686, 687, 676. Sârbii au fost chemați la sinod, dar nu sau dus, poate nu i-au lăsat turcii?!

³⁰⁾ Popoviciu II. 45, 125; 42—44, 451, 450. Sbiera 699; 701—702 după „acta patriarchatus“ Const. vol. II. pg. 230.

³¹⁾ „Cronica Romanului“ I. 82, 83; „Țâmblac“ 38.

³²⁾ „Biserica ortod. rom.“ an XV. pg. 806 la Andre, o. c. 62.

³³⁾ G. M. Ionescu „Istoria Mitropoliei Ungrovlachiei“. București 1906 pg. 77

Încă ține, că Neagu, sau Neagoe, era reprezentantul țării muntenești la sinodul de unire, oficiat la Florența. Atât Kogălniceanu, cât și dl. G. M. Ionescu, în opera sa mai nouă, par a ține pe laicul Neagu de protopop sau de una persoană cu protopopul Constantin. Pecând însă, Kogălniceanu îl crede pe Neagoe român și mandatar al ierarhiei muntenești, domnul Ionescu, zice a fi arhiereu grec, titular al patriarhiei și patriarhul l'ar fi împuternicit să reprezinte la Florența, biserica Munteniei.³³⁾ Ci dl. Ionescu în o operă a sa mai veche, ține pe protopopul Constantin de ceva prefect misionar al ierarhiei latine.³⁴⁾

În monumente polone, dl. Iorga, dă în anul 1438 în Moldova, peste un preot cu numele Constantin. Constantin simula catolicismul, dar pe sub mână propaga ereză husită. Principele Alexandru Cel Bun, cătră capătul vieții sale († 1433) era bănuț de poloni, că ar ocroti la curtea sa anume pe un conționator husit, ca acela să-i reformeze țara ³⁵⁾. Oare acest preot de pe la anul 1431 nu e identic cu Constantin din anul 1438?

Dacă acuma ar sta spusă, că Dămian a reprezentat Moldova; Constantin Neagu, ori Mitrofan, Muntenia! atunci unirea nu ar mai putea fi cvalificată de unire parțială moldovenească, ci de *unire universală românească*; de vreme ce biserica din Muntenia începând cu anul 1401, era canoniceste investită cu dreptul de exarhie,³⁶⁾ și îi era subordonată duhovnicește toată suflarea românească fără privire la granițele geografice și politice.

Dar necum Românii de pretutindenea, dar cum vom vedea în comunicatul din nr. viitor, însuși enoriașii lui Dămian, n'au ținut la unire, ci s'a lăpădat iute și de grabă de ea, ca de-o altă urgie.

(Va urma)

Dr. St. Pop.

Cugetări

Calea spre cer e strâmtă, dar e mai lesne să mergi drept înainte, fără cotituri, pe o cărare, decât pe o câmpie.

Calea spre cer e strâmtă, dar cerul e larg.

*

³³⁾ G. M. Ionescu „Influința Culturai Grecești“. București 1900. pg. 32.

³⁴⁾ Iorga Ist. lit. relig. pg. 17. În notă se citează Izvoarele.

³⁵⁾ Sbiera 709 pe temeiul unei scrisori sinodali a patriarhiei din Constantinopol din 1401 exarch a toată Ungaria și al plaiurilor. Popovici 453. 464. Boroianu 255.

De-l faci să cugete pe cineva, nu pătrunzi numai în mintea lui, ci și în voința lui.

*

Viața e departe de a fi ceea ce dorim, pentru că suntem departe de a fi ceea ce credem că suntem.

*

Când cineva ți-a făcut vre-un rău, atunci el nu s'a purtat cu tine ca un frate; dar tu din parte-ți rămâi frate cu dânsul; și ca un frate trebuie să suferi mai mult din lovirea adusă frățeștei tale înrudiri, decât de răul ce ți-a făcut. — Și din pricina aceasta, fiind-că s'a depărtat de tine, și a cătat să te îndepărteze de la dânsul — trebuie să-l iubești îndoit.

*

Drumul prin sine e urât și neschimbat (și-i cu atât mai prețuit cu cât e mai neschimbat). Dar, în afară de ținta dorită, la care duce — ce minuni de ambele părți! și ce măreție de cer deasupra lui!

*

Smerenia ne apropie de *modul cum ne vede Dumnezeu*, adică de adevărul ce ne face să fim.

*

Trebuie, ca lucrurile ce nu cer decât suflet, să-ți fie ușoare.

*

Faptele ne învață cinstea; ideile, răbdarea — — urmă nu tocmai vădită, dar totuși adâncă și adevărată.

*

Cărțile te vindecă de oameni, iar oamenii de cărți.

*

Trebue să le vedem toate în iubirea lor.

*

Ca să fii desăvârşit, cată ca rugăciunile tale să ajungă adevărate făptuiri, iar faptele tale adevărate rugăciuni.

*

Sunt orbi, care nu mai au ochi, ca să vadă, dar tot au, ca să plângă.

*

Păcatul cel mai nevăzut fură lumea întreagă.

*

Adevărurile dispreţuite odată, îşi răzbună mai târziu prin nesfârşite belşuguri, cam ironice.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj **Vladimir I. Ghika.**

O LĂCRIMĂ

De sub pleoapa ostenită
Şterge o lacrimă ce 'nvie...
Ţi-ai văzut un vis de vremuri
Azi părinte Irimie:

Doi nepoţi în haină lungă
Îţi ţin strana 'n liturgie, —
Din icoană blând suride
Sfânta Vergură Marie.

Şi-i așa de sfântă slujba —
Olăsuirea din tropare
Îşi resună mai cucernic
Tăinuita 'nduioşare,

Cu evlavie se 'nalţă
Glas de binecuvântare
Şi se 'ntrămă 'n şoapte line
Murmurarea de 'nchinare,

Şi norodul înţelege
Taina închinării sfinte;
Toată inima ş'o varsă
Pravoslavnicul părinte.

Furişate lacrimi şterge
Din pleoapa ostenită..
A adus sorocul vremii
O nădejde izbândită.

Vidu Rusmin.

Stiințele naturale și credința

de

Dr. Iuliu Florian, preot militar.

(Urmare.)

Galileo Galilei s'a născut în Pisa la 1564. A trăit în Florența la început unde în curând și-a câștigat renume ca astronom. La 1589 fu chemat de profesor la universitatea din Pisa. Acolo s'a ocupat mai cu de adinsul de noul sistem solar al canonicului Copernicus, l'a acceptat întru toate, și în scrieri și prelegeri publice l'a propus, ca un fapt ce nu se poate trage la îndoială. După ce noul sistem solar despre învârtirea pământului în jurul soarelui să părea contrar Sfintei Scripturi, în special pasagiului din cartea lui Iosue unde să spune că soarele s'a oprit până când iudeii au învins pe dușmanii lor, în mulți înși noua învățătură a stârnit un resens, în urma căruia Congregațiunea oficiului s'a văzut silită să citeze pe Galilei la Roma, ca să-și deie sama de prelegerile sale. După ce Card. Bellarmine în deșert s'a nisuit să-l abată dela nouă învățatura Congr. romană a osândit noul sistem solar, iar Papa a aprobat aceasta sentință mai târziu cu „*approbatio simplex*“ ceace nu învoalvă infalibilitate.¹⁾

Galilei a promis în Roma, că nu va mai grăi în pulic despre sistemul solar a lui Copernicus, dar nu s'a ținut de promisiune ci încă în acelaș an (1616) a edat un op intitulat „*de revolutionibus coelestibus*“ în care din nou a sulevat chestiunea. Congregațiunea romană a pus opul numit la *index* cu adausul „*donec corrigantur*“ iar sentința curiei romane a fost trimisă la mai multe universități însoțită de cuvintele: „falsa doctrina Pythagoreica divinae scripturae omnino adversans.“ Galilei nu s'a arătat de loc aplicat a-și schimba vederile sale, din potrivă în noaua scriere intitulată „dialoguri“ insistă cu toată hotărârea asupra lor. În urma acestei atitudini cerbicoase Congr. l'a osândit la temniță, care osândă însă s'a schimbat în o pază onestă, astfel ca să-i fie iertată corespondența cu pretini săi. În aceasta pază onestă pe moșia sa din Florența a murit Galilei, împăcat cu biserica, la anul 1642.

¹⁾ Sol est centrum mundi et omnino immobilis motu locali: formaliter haeretica, quatenus contradicit expresse sententiis s. scripturae. Terra non est centrum mundi, nec immobilis, sed secundum se totam movetur et motu diurno: Errornea in fide.

Pentru ca să putem judeca obiectiv cauza lui Galilei trebuie să avem în vedere împrejurările de pe timpul acela şi să nu transpunem toată chestiunea cu trei veacuri îndărăt.

Credinţa firmă despre rotaţiunea soarelui în jurul pământului era întărită prin autoritatea ținută de infalibilă a lui Aristotel. Cât de mult ţinea lumea la Aristotel să poate vedea din un caz al iezuitului *Scheiner*. Când a descoperit Scheiner petele negre din soare, a raportat mai întâi provincialului său, care însă l'a respins zicându-i să meargă numai şi să uite mai bine la soare, că el a cetit pe Aristotel întreg dar nu a aflat nimic despre pete solare.²⁾ Provincialul iezuit nu s'a provocat la sf. Scriptură unde atâtea cuvinte ar fi aflat, ca să dovedească lui Scheiner că nu se află nici o pată în discul strălucitor al Soarelui, ci s'a provocat la păgânul Aristotel.

A doua espicare a osândei lui Galilei o aflăm în protestantism.

Luther, care da pe apărătorul Sfintei Scripturi, nu a putut să rămână indiferent faţă de noua învăţătură a canonicului Catolic din Frauenburg, de acea fără de a mai aştepta decisiul curiei romane să năpusteşte cu toată furia asupra lui Copernicus şi îl numeşte „nărod“ care vrea să răstoarne toată arta astronomică. Ca argument citează Sf. Scriptură zicând... „dar adevărul e în Sf. Scriptură, care spune că Iosue soarelui a poruncit să steie, iar nu pământului.“³⁾

După o astfel de osândă adusă asupra sistemului Copernicus într'un stil propriu lui Luther, care a aflat aprobare generală în cercurile protestante, nu-i mirare dacă Congr. romană a făcut paşii de lipsă ca credinţa catolică, atăcată în toate dogmele ei, să nu-şi mai câştige duşmani noi întră protestanţi şi din cauza unei păreri, care în sine era în contrazicere cu ştiinţele naturale de pe atunci.

Mai e de observat, că Galilei multe obiecţiuni, ce i să făceau nu putea să le rezolve, numai cu răspunsul cam cerbicos „totuşi să mişcă.“ („èppur' si muove“)

Că scaunul roman nu a pus piedecă directă ştiinţelor naturale prin judecarea lui Galilei să vede de acolo, că pe Copernicus nu l'a luat la întrebări pentru teoria ne mai auzită până atunci. Dinpotrivă auzind Cardinalii romani despre noaua descoperire îl roagă pe Copernicus să le trimită un exemplar din scrierile sale. Papa Clemente VII să interesează de chestie şi roagă pe un Cardinal să-i explice lucrul. Papa Paul III. primeşte cu bucurie dedicaţia opului, „Nicolai Copernici de Revolutionibus orbium Coelestium Libri VI“ în care autorul, modest îşi manifes-

²⁾ Dennert op.c. p. 38.

³⁾ Marx op. et l. c.

tează tot simţul său religios prin cuvintele „Nu-i sistemul meu, ci rânduiala lui D-zeu“

Timpul, în care a spus Galilei descoperirea lui Copernic, a fost timpul viforos al discuţiilor dintră catolici şi protestanţi, din care cauză accentuându-se numita contrazicerea doctrinei celei nouă cu cărţile sfinte şi explicările sfinţilor părinţi, catolici, protestanţi de-o potrivă au osândit pe Galilei, când tot lucrul prin o esegeză corectă să putea esplica din modul de vorbire comun, propriu şi Sf-tei Scripturi, căci şi azi după tot progresul ce l'a făcut astronomia, nici cel mai vestit astronom nu grăeşte conform legilor de rotaţiune a pământului, că dimineaţa ori seara s'a învârtit pământul sub atâtea şi atâtea grade, ci zice soarele răsare, apune, se ridică pe ceriu.

Sentinţa curiei romane să deosebeşte însă mult de ceea rostită de Luther, atât din motivul, că ea a fost stoarsă așa zicând de protestanţi, cât şi de intenţiunea curată a Congregaţiunei, care nu a fost condusă de duhul acela ce l'a stăpânit pe Luther, a cărui cel dintâi cuvânt a fost «nărod» şi «nebun» ci de dorul de a promova binele credincioşilor. Văzând adecă Congregaţiunea, că din învăţătura nouă a lui Galilei nu să va naşte nici o desbinare în biserică, la 1620 i-a dat permisiunea, ca să grăiască despre ea, numai, ca despre o «ispoteză».

Orice s'ar zice despre cazul lui Galilei, în osânda lui părtaşi au fost atât catolicii, cât şi protestanţii, şi dacă orientalii erau interesaţi în controversile religioase de pe atunci şi ei şi-ar fi luat partea lor. Că astăzi numai asupra sentinţei aduse de curia romană se mai insistă, iar de protestanţi nimic nu se pomeneşte, aceea să esplică de o parte din gravitatea sentinţelor ce le pronunţă cea mai mare autoritate pe pământ, faţă de care de sine dispăre o sentinţă, dacă să poate numi așa, tendenţioasă, ca a lui Luther, de alta parte din vechiul obicei al duşmanilor bisericii catolice de a încresta, cât mai multe calumnii în socoteala ei.

De aci se vede cât de tare greşesc acei creştini, catolici ori ne-catolici, cari cu gândul de a respinge orice bănuială de catolicism intransigent ori bigotism, ce ar cădea asupra lor într'un caz de apărare a procedurii curiei romane faţă de Galilei, cad în celalalt extrem şi țin parte așa numiţilor purtători ai culturii şi civilizaţiunei moderne, cari cele dintâi atacuri le îndreaptă asupra Romei, focalarul creştinismului întreg, ca cu atât mai ușor să poată umili apoi celelalte confesiuni creştine. Unii ca aceştia arată o neorientare în toată chestiunea şi își taie totodată şi creanga de sub picior, căci a te înfrăţi cu materialişti moderni, în contra bisericii catolice înseamnă a nega cele mai fundamentale principii ale creştinismului.

În privința aceasta ținută corectă are profesorul protestant din Gödesberg a. d. R. Dr. E. Dennert, directorul societății «Keplerbund». Dennert în revista științifică «Natur und Wissen», al cărei redactor este, luptă în potruiva filosofiei moniste și a naturaliștilor necredincioși, iar opurile lui, cari tractează raportul dintră credință și știința naturală, să recomanda în tot anul călduros în catalogul de cărți edat pentru catolicii din Germania⁴⁾.

Tocmai profesorul Dennert e unul dintră apologeții creștini moderni, care scoate la iveală meritul ce-l are creștinismul în cultivarea și desvoltarea științelor naturale. Între altele exclamă:

«Să mi se arete un singur necredincios numai, dela începutul creștinizmului până azi, care ar fi contribuit cu ceva la înaintarea științelor naturale».⁵⁾

Aievea a trebuit să vie un creștin credincios, ca Baco de Verulan (1626) ca să rupă odată cu Aristotel și să deie o nouă directivă științelor naturale prin metoda experimentală introdusă de dânsul, un Copernic a trebuit să miște pământul din țișinile, în cari zăcea înțepenit de învățații păgâni, un Galilei, să introducă metoda inductivă în fizică, un Kepler, să stătorească legile sistemului solar, chimiști creștini, ca și Bayl Robert (1691) și Filip Paracelsus, au trebuit să scape știința chemiei de fabuloasa piatră a înțelepciunii iscodită de vechii alchimiști, și să o pue pe o bază nouă, care o are și azi, pe baza metodei experimentale, un Pasteur credincios, a trebuit să se nască, ca în sfârșit să arete absurditatea învățături despre nașterea ființelor organice din materie anorganică, în ce credea lumea învățată și în veacul al 19. Și acest întreg curent de redeșteptare a științelor naturale și peste tot a tuturor științelor își are începutul și pregătirea nu într'alt loc, decât în mănăstirile călugărilor din evul mediu, cari atunci, când toată lumea își afla desfătare pe câmpul de războiu «singuri erau purtătorii marilor idei reformatoare»⁶⁾, și pe când de geaba era toată osteneala creștinilor din expedițiile cruciate de a cucerii pământul sfânt din mâinile păgânilor, călugării să nizuiau ca cel puțin în parte să recompenseze pierderile cele mari a erollar cruciați, străplântând înțelepciunea învățaților păgâni, a lui Aristotel și a filosofilor arabi, în pământ creștinesc și cristalizând gândirile lor în spiritul evangeliilor lui Christos.

⁴⁾ Literarischer Ratgeber für die Katholiken Deutschlands.

⁵⁾ Dennert op. c. p. 17. 1908 p. K 5.

⁶⁾ Marx: Kirchengeschichte op. c. p. 358.

Günther: Geschichte der anord. Naturwissenschaften in 19 Jahrh. Berlin 1901 p. 1.

A prezenta dar biserica drept o dușmană a progresului, înseamnă a nu cunoaște trecutul și dezvoltarea științelor; înseamnă a disprețui pe acei creștini, cari au muncit din greu și au pus temelie culturii, care azi atât de falnic se înalță și cu care necredincioșii veacului al 19 pe nedreptul să laudă ca și cu un troteu smuls din mâinile bisericii.
(Va urma).

Ctitorul noiei biserici din Cluj.

— Discurs panegiric*) —

de

Dr. Elie Dăianu.

o

„După darul lui Dumnezeu, cel dat mie
... temelie am pus, eară altul zidește;
însă fiecare să socotească cum va zidi.

„Că alt temeiu nimenea nu poate pune,
afară de cel ce este pus, carele este Isus
Christos ...

„Iară de zidește cineva pe temeiul acesta,
aur, argint, pietri rcumpe, lemne, fân, trestie,
al fiește cui lucru arătat va fi, că ziua îl
va arăta, pentru că în foc se va descoperi;
și a fiește cui faptă, în ce chip este, focul o va
lămuri. Și a cui faptă va rămânea, ce a
zidit, plată va lua.“

S. Ap. Pavel, în Cartea I. c. Cor 3. 10—16.

Jalnici creștini și trați îndurerați!

Imprumut cuvântul acesta, ce mi-se pare atât de potrivit, dela sfântul Apostol Pavel, din cartea sa îndreptată cătră cei dintâiu creștini ai Corintului; iau cuvântul

*) Rostit la 8 Aprilie n. 1909, Joia cea mare a Paștilor, în biserica română gr.-cat. din Cluj, cu prilejul prohodirei lui *Stefan cav. Havași-Oășanu*, care întreagă averea sa de cam 100,000 coroane, a lăsat-o pentru a se zidi o nouă biserică în Cluj.

de pe buzele marelui apostol al neamurilor, pentru ca să lămuresc vrednicia aceluia, care temeiu așa de larg a pus apostoliei aci, în mijlocul neamului nostru; de de pe buzele sfinte ale celui mare apostol, care așa de limpede ne arată, cum Dumnezeu, întru nepătrunsele sale planuri, alege adeseori pe cei slabi, ca se confunde pe cei tari, și pe cei neînvățați, ca să umilească pe cei învățați; de pe buzele celui sfânt propovăduitor, care cu atâta putere de simțire striga ateniienilor, — cea ce cu toții, mai ales în aceste clipite atât de profund resimțim:

«În noi este Dumnezeu, că întru el viem, și ne mișcăm, și suntem»*; de pe buzele celui înălțat slugitor al tainelor lui Dumnezeu, care cu atâta tărie cutremură inimile corintenilor, ca și ale noastre, zicând: «Au nu știți, că Biserica lui Dumnezeu sunteți? Și că Spiritul lui Dumnezeu locuiește întru voi?» (c. Cor. I. c. 3. 18.)

Întru adevăr, jalnici ascultători, cine dintru noi, nu ar simți, în aceasta mare zi, ce ne amintește cina cea de taină a Domnului nostru Isus Christos, întru care despărțindu-se de iubii săi frați și prietini, apostolii, le-a lăsat lor și nouă marele său testament viu, dându-și pentru vecie trupul și sângele său de hrănire trupului și sufletului nostru, poruncindu-le lor și nouă deopotrivă: «aceasta să o faceți întru pomenirea mea» — cine nu ar simți, zic, mai ales acum, când stăm în preajma acestui sicriu, ce cuprinde amintirea credinciosului mare, Stefan Havași, care tocmai în aceasta mare și sfântă zi, înainte cu 4 ani, și-a făcut și el dania și testamentul vieții sale, poruncindu-ne nouă ca să facem cu roada ei, și cu ajutorul lui D-zeu și a bunilor creștini, biserică sfântă și nouă, întru pomenirea lui și într'u slăvirea numelui marelui nostru Dumnezeu . . . cine nu ar simți, zic, întru toată inima sa, că întru noi este Dumnezeu, că întru El viețuim și suntem? Cine nu ar simți, deslușit și lămurit, în sufletul seu, acel cald fior de iubire și cutrămur, de înălțare și de umilire, de avânt și de viață, care este un tainic răspuns firesc, la întrebarea sfântului Apostol: «Au nu știți, că Biserica lui Dumnezeu sunteți, și Spiritul lui Dumnezeu locuiește întru voi?» . . .

* Faptele Apostolilor c. 17 v. 28.

Cu toate acestea, omeneşte grăind, dator sunt să mărturisesc, că parcă nici odată n'am suit mai cu greu, ca acum, acest sfânt amvon al bisericei lui Bob, şi parcă nici odată n'am simţit mai grea ca acum, sarcina ce incumbă slabi umerilor mei, la acest sfânt loc, acum, când chemat aşi fi să lămuresc taina vieţii, şi mai ales taina faptei vieţii acestui om, acestui creştin, care a fost Stefan cavaler Havaşi. Căci, ridicat dintru cele mai din jos pături ale poporului nostru, prin numai puterile sale şi darul lui Dumnezeu, cel dat lui, el s'a înălţat la atâta vrednicie şi cinste, ca: şi în viaţă să se împărtăşească de cele mai rari distincţiuni, şi şi la moarte, după un sfârşit lin şi creştinesc, să ne vedem adunaţi în jurul sicriului strălucit, aici în biserică, unde iată, ridicatui-s'a lui bisericuţă mai strălucită, în umbra ei înfătoşare, de cât ceea a Vlădicului Bob, şi încununat este, din toate părţile, cu cele mai frumoase cununi de flori, şi ce e mai mult, cu cununi de lacrimi sincere, şi eată, că stă aici, în faţa noastră, între altar şi între popor, între iconostas şi între chipul întemeietorului Bob, mort şi mut, rece şi nemişcat, şi totuşi atât de impunător, ca un erou, ca un învingător beliduce, pe laurii sei bine-meritaţi!

Şi în faţa lui, în faţa acestui bătrân atât de simplu după vorbă, după port, noi toţi, — nu-i așa? — ne simţim atât de mici, pe cât îl simţim pe el de mare, ear eu, cu tot entuziasmul ce-mi inspiră fapta lui, mă simt atât de slab, de a desluşi pe deplin şi după vrednicie, tainică mărimea sa.

Ar fi uşor, într'un caz analog, a vorbi despre un geniu, pe care Dumnezeu l'a înzestrat cu mari talanţi, ca să desvălească în lume colţuri de adevăr şi de frumseţă din bogăţia nesfârşită a adevărului şi frumseţei lui Dumnezeu, spre desfătarea şi înălţarea spiritelor omeneşti.

N'ar fi greu a vorbi despre vre-un pictor sau sculptor, din darul Domnului, care a plăsmuit, cu dalta sau cu penelul, opere neperitoare de artă, pe cari lumea întreagă le pricepe, în adâncime, sau le admiră, în estas; pentru că în astfel de opere să întrezăreşte de obicei câte ceva şi din aceea tainică lume, de visuri şi de vişuni, care umple astfel de suflete măreţe.

N'ar fi greu a căuta să desluşeşti din scrierile sale, viaţa şi opera vr'unui poet şi literat, care s'a făcut es-presiunea prin simţire şi gândire, a contemporanilor săi, desluşind durerile lor şi dând graiu, armonic, colorat, doririlor lor de mai bine; sau care străbătând tainele trecutului de veacuri, a prins firul roşu al magistrei a-cestei vieţi, spre a lămuri prin caosul timpului de faţă, principiile de călăuzire spre viitorul de toţi dorit şi de toţi aşteptat. Pentru că astfel de firi visionare, ce con-vorbesc cu idealuri, urmând cugetările regine, prin însăşi plăsmuirile lor îşi desluşesc taina vieţii creatoare. La ast-fel de bărbaţi suntem cu toţii deprinşi acum a înţelege, din cele văzute şi făcute, pe însuşi făptuitorul lor.

Ar fi uşor chiar, de am avea, să prăsnuim pomeni-rea vr'unui bărbat de stat, de aceia, cari îşi fac o pro-blemă a vieţii din a plăsmui nouă legi şi constituţii, nouă porniri şi îndrumări, spre a găsi modrul şi putinţa fericirii unui popor sau a unor, mai multor, popoare din-tr'un stat; — sau a celebra gloria vr'unui viteaz oştean, de aceia, cari în clipitele hotăritoare a naţiunilor, au fost chemaţi să alcătuiască şi să săvârşească în fruntea oş-tirilor înarmate planurile ingenioasei încordări a supre-melor forţe întru apărarea patriei atacate sau întru elup-tarea libertăţilor pierdute. Da! Pentrucă bărbaţii de a-cest fel, înzestraţi de Dumnezeu cu zeci de talanţi, s'au lustruit de obicei, ca pietrele cele scumpe, prin munca de ciselare a multor şcoale şi a multor dascăli învăţaţi, şi în acest chip, ori din care faţă îi priveşti, în lumina ştiinţei sau a artei, ei strălucesc uşor, ca diamantele în bătaia soarelui.

Dar răposatul nostru scump n'a fost dintre aceşti rari aleşi ai neamurilor. El n'a primit, dela »omul împă-rat« al sfintei scripturi, decât doi talanţi, şi aceia nu i-a putut înmulţi cu ajutorul şcoalelor de învăţătură, necu-noscând decât singură şcoala cea aspră a vieţii, şi ne-având alte călăuziri printre valurile mării acestei vieţi, decât învăţăturile primite dela *maică-sa* cea dulce, şi dela sfânta *Maică-Biserică*.

El este întruparea frumoasă a creştinului simplu, a omului de omenie, din cei mulţi oameni, ce alcătuiesc temeliele largi şi vii ale Bisericei, şi cari nu prea cunosc

altă carte decât S. Scriptură, cum se aude de pe buzele mamelor evlavioase, și cum se cetește și vestește prin sărmănele noastre biserici, și nu prea au alte principii de viață, decât cele ale catechismului legii noastre, așa simple și deslușite, pe cât se pot ele desluși prin creșterea patriarcală și tradițională, care se face, prin satele noastre, în atmosfera caselor țărănești și în umbra sfintei biserici rugătoare.

De aceea, jalnicilor creștini, eu voiu căuta să-mi ușurez greaua sarcină, ce mi-am luat, învărtind pur și simplu paginile vieții marelui nostru reposat, așa cum a scris-o mâna providenței, care l'a călăuzit și l'a purtat, limpezind pe cât mi-se poate, momentele hotărâtoare ale acestei vieți, trăită, ca atâtea și atâtea milioane de vieți, și care nu se deosebește de celelalte, decât numai prin încununarea frumoasă, pe care D-zeu sfântul i-a dat-o, ca să fie o pildă vie tuturor, pentru multe vremuri înaintea.

*

Născut la 15 Nov. 1831, din părinți țărani, în Sărăuadul Tășnadului, la marginea din-spre Țeara ungurească a Sălăgiului, Ștefan Havași, a petrecut în copilăria sa tocmai viața acea simplă, închisă și umbrită, pe care o petrec, și o petreceau mai ales pe atunci, mai toți băieții țăranilor nostri săraci și năcăjiți. Școala lui a fost: casa părințească și casa Domnului, biserica din Sărăuad, care păstrează, ca un monument, amintirea unui mare arhiepiscop al bisericii noastre, a vlădicului *Grigorie Maior*, care făcut-o. Învățători i-au fost, pe cât știu, maică-sa Ilinca n. Olariu, al care ținea nespuse de mult, și preoții după vremuri ai sfintei biserici. Adânc i-se vor fi săpat în inimă învățăturile acestor două maice ale copilării sale, pentru că, dacă a mai și adăus la comoara lor, totuși ele l'au călăuzit în tot cursul vieții sale; dovadă, că și în amurgul acestei vieți îndelungate numai de ele și-a mai adus aminte: de Maică-sa dulce, cu dorința adeseori exprimată, ca să fie înmormântat lângă sinul ei, și de Maica-biserică, dăruindu-i toată roada îmbelșugată a vieții sale muncitoare și cruțătoare.

De abia zburătorit din cuibul casei părințești băiatul frumușel și cuminte, s'a deprins din vreme, cu munca

câmpului, cu meşteşugul străbun al plugului. El păzia vitele la păşune şi le călăuzea în breazda grea de pe câmpiile întinse ale moşiei grofeşti. Prea săraci erau doar părinţii sei, decât ca să şi-l fi putut ţinea numai în băătăura lor sărmană, pe lângă cele două biete văcuţe, ce le aveau. De aceea el de cu vreme a intrat, ca pogănici de boi, în slujba curţii boiereşti din sat, unde se mistuia munca celor mai multe braţe româneşti. Inimos la suflet, dar mic la stat şi uşor la umblat, el pocnia aspru deasupra boilor de plug, şi când îi prindea de coarne, spre a-i trage la breazdă, adese îl saltau prin aier pe harnicul şi curajosul mic plugar, — cum cu osănină duioşie ne povestea uneori. —

Printre alte năcazuri, în care trăia familia sa, prea curând ea rămase fără stăpânul casei, şi ficioraşul Stefan, se trezi orfan, tocmai când ar fi avut mai multă trebuinţă de îndrumări şi sfaturi părinteşti. Încă nu atinse 18 ani, când el deveni toată tăria slăbuţei căsnicii, toată nădejdea şi dragostea maicii sale văduvite. Prin stăruitoarea sa muncă, care nu ştia de oboseală şi de nici un fel de scutire, în curând stăricica familiei se întări; pe lângă vaci se adăuseră şi doi juncani, cu cari alături de junişanul Stefan se trezia şi se culca în breazdă, rupt de oboseală; din şoldul vr'unui junc culcat îşi făcea noaptea perină la cap, şi din ceriul înstelat acoperemânt recoros. Şi se întâmpla, că juncanul flămând, după puţină odihnă se ridica la păşune şi junişanul nostru rămănea cu capul pe bruşul gronţuros, fără să simţească măcar brusca schimbare săvârşită în patul odihnirii sale.

În chipul acesta trăind, în cei mai trandafirii ani ai vieţii sale june, închinat cu întreg sufletul şi cu întreg trupul sporirii micii gospodării ţărăneşti, care tocmai se deslegase de cătuşile iobăgiei, ne putem închipui cu ce drag îl va fi privit, şi-l va fi primit, în fie care zi scumpa lui maică, când da pe acasă, sau ea da pe la el cu merindea sermană! Dragostea cea mare, ce a păstrat-o el maicii sale, nu era de sigur, decât un răspuns firesc al inimei de copil bun, la dragostea maicei, care îl privia nu numai ca pe fiul său cel dintâiu, cel mai iubit şi mai de nădejde, ci şi ca pe susţinătorul casei în-

țregi, — căci erau 5 frați și surori, pe lângă biata văduvă. Și «tatăl crescător» al tuturor era el!

Când Ștefan se dedase mai bine cu toate ale plugăritului și când îngrijorările maicii sale le resfirase mai mult, eată că vine, pe neașteptate porunca împărătească, care-l smulge din rostul casei văduvite, îl ea din breazda îndreptată și-l aruncă într'o chemare cu totul nouă: la oaste! Ce sfâșietoare despărțire, ce bruscă schimbare, va fi fost aceasta — ne putem închipui. Dar inima lui dreaptă o poartă și asta; nu numai o poartă, eac' așa, ci trezindu-se în el virtuțile străbune ale țăranilor nostri, strănepoți de coloniști militari, el se face cu adevărat un ostaș de chemare, pentru care slujba sub arme nu e numai o slujbă de silă, ci o înălțare, o mândrie, și o luminare. El lasă pe maică-sa văduvită, în lacrimi; lasă juncii crescuți de el în părăsire; lasă plugul cu fierele în ruginire, își lasă satul cu biserica vldicului Maior, și cu toată poesia și cuvioșia ce-l împrejmue, și trece peste țări și peste mări, spre a cunoaște lumea și țeara, și rumpând toate legăturile sufletești, sentimentale, de până aci, se înfrățește cu pușca și cu sabia, și cu întreagă slujba aceea de aspră rânduială, cu care așa de puțin e deprins altfel țăranul nostru. Ajuns sub steag, Ștefan al lincăi din Sărvad, se face un ostaș brav al gloriosului regiment de infanterie, nr. 50 și ca atare slugește sub pajura împărătească, nu 3—4 ani, ca alții, ci doisprezece ani încheiați.

Cătănia a fost pentru Ștefan Havași nu numai o slujbă, ci o minunată școală, singura școală adevărată, ce a învățat-o în viață. — Aci s'a dat el la rânduiala acea clasică, care este sufletul tuturor lucrurilor. Aci și-a deprins el virtuțile însușite de acasă: ascultarea, împlinirea celor de lipsă, și cruțarea, învățată în casa sermană a maicii sale. Dar pe lângă toate aceste părți bune, de cari să împărtășesc toți ficiorii nostri ajunși în școala cătăniei, Ștefan Havașanu, — cum se numia atunci — a mai avut norocul de a avea și un dascăl deosebit, în persoana unui oficer român, Gheorghe Pop, care deși mai tiner cu ceva, i-a devenit ca și un bun părinte. Acest oficer, fiu de grănițer năsăudean, era dintre acei oameni, cari își înțeleg chemarea lor în înțelesul nobil,

căutând să străbată la inima supușilor, nu atât cu strictețea implacabilă, cât mai mult cu binevoitoarea dragoste, care luminează și încălzește. El căuta să facă din ficiorii înrolați, adevărați oameni luminați, și ținea școală sistematică cu ei, în toate direcțiunile. Cu mare evlavie îl pomenea răposatul, la ori ce prilej, și din amintirea ce i-o păstra se simția recunoștința nepieritoare, ce i-o purtă. Din școala lui și-a însușit, pe lângă scrisoarea frumoasă, păstrată până la bătrânețe, toate acele înțelepciuni practice, cari l'au caracterizat, și l'au ajutat să se ridice, în forța propriilor sale puteri, acolo unde s'a ridicat.

Lărgindu-și astfel cercul cunoștințelor, de lume, de oameni și de lucruri, fiind credincios chemării și punctual în împlinirea slujbei, încet-încet ostașul nostru a înaintat din treaptă în treaptă, până la gradul cel mai înalt, ce-l putea ocupa, acela de *sergent*, pe care l'a ținut cu vrednicie în pace și cu viteză în războiu. Ca atare a străbătut adese țeara, de la Alba-Iulia până la Fiume, și până pe la Venezia, unde a petrecut mai mult, împlinind transporturi și însărcinări, și învățând a cunoaște pe Italiani și limba lor, în care cu uimire a găsit sora limbei mamei sale. —

Eșind din slujba împărătească Stefan Havași a intrat în slujba cetățenească, aici Cluj, ocupând loc în serviciul poliției orașenești. Ce-l va fi determinat, ca din cătănie să nu se întoarcă acasă, ci să vie tocmai aici la Cluj, nu știm, și nici nu avem să cercetăm. Ziua de astăzi e destulă deslușire în privința aceasta! Astăzi tocmai se împlinesc patru ani, decând cu mare solemnitate și-a făcut actele de danie, prin care întreagă averea sa a dăruit-o bisericei noastre pentru ridicarea unui nou lăcaș lui D-zeu. De mult se purta cu gândul acesta mare, dar esecutarea o amâna dintr'o vreme într'alta, cercând o zi potrivită. Când i-am recomandat «Joia-mare», amintirea cinei celei de taină, când Domnul și-a așezat temeiul pomenirii sale veșnice, a lacrimat de emoțiune și în loc de ori ce răspuns mi-a strâns mâna. Toți, cari am fost de față am simțit atunci, și de atâtea ori după aceea, că mâna lui D-zeu este, care conduce, și Spiritul lui D-zeu este, care inspiră ideile și faptele mari. —

Eată aceasta, mâna providențială alui D-zeu, l'a condus pe Stefan Havași la Cluj! D-zeu, care l'a călăuzit în toate, i-a arătat rostul lui aici, unde este cea mai mare parohie și cea mai săracă biserică; unde sunt cei mai mulți și mai sărmani credincioși, unde ei lucră mai mult și au mai puțin, unde vin cei mai mulți și se păstrează cei mai puțini. Aci a voit D-zeu să vie el, spre a da pildă și a da ajutor, spre a arăta cum se cade să trăiască, și cum se cuvine să moară creștinii, muncind, cruțând, și binefăcând.

El și-a împlinit cinstit aceasta chemare. Orașului Cluj i-a slugit cu cinste și cu devotament 12 ani! Cu aceasta și-a câștigat dreptul de cetățenie. Și apoi, așezat aci, cu toată așezarea cuvenită, după ce a slugit și împăratului, și orașului, s'a apucat să-și slugească și șieși — spre a slugi apoi și bisericei, și pe urmă spre a închina toate lui Dumnezeu.

Slobozit din legăturile ori cărei slujbe, Ștefan Havași și-a reînceput aici în Cluj învățătura economică de acasă, din Sărăuad; a început a lucra pământul întru sudoarea feții sale, a-i smulge roada, cât mai mult, și a cheltui pentru sine cât mai puțin. Eată taina îmbogățirii sale! Firește, că binecuvântarea lui D-zeu nu putea lipsi dela o muncă atât de stăruitoare și cruțătoare, ca aceasta.

Dar pe lângă indeletnicirile acestea pentru sine, Ștefan Havași nu și-a uitat nici de cele ale altora, ale tuturor; nu și-a uitat de biserică, de școală, și de toate acele așezăminte, cari slugesc binelui de obște. Pe lângă toate a muncit, slugind cu cuvântul îndemnării, cu sfatul înțelepciunei și cu fapta atrăgătoare. Cu deosebire bisericei i-a slugit, ca episcop, mulți ani de-arândul, până în cele din urmă zile ale vieții sale.

Nu se putea, firește, ca un astfel de bărbat să nu fie atras și de munca economică. Atunci, când fruntașii nostri, de aici și din depărtare, au socotit să facă și aci un așezământ de cruțare și ajutor, cum este »Economul« și l'au făcut, au atras, în mod firesc, în cercul lor și pe acest bărbat, care mai înainte, cu fapta și cu pilda sa, făcea singur aceași lucrare de economie, ce era menit să o săvârșească, în măsură mai mare, »Economul«. Și aci, răposatul a muncit ani de rândul, ca membru al

direcţiunii, şi în timpul din urmă ca comisar de zi, încredinţat al direcţiunii, slujbă, care şi-o împlinia cu o punctualitate de ceasornic, zi de zi, până aproape înainte de a-şi da obşteşcul sfârşit.

Aşfel şi-a luat răposatul partea sa de muncă pe toate terenele, cele mai grele ale vieţii, fără vâlvă mare, dar cu atât mai mare spor şi stăruinţă: La plug, în câmp, la oaste, sub steag şi sub arme, în războiu şi în pace de o potrivă, în slujba de cancelarie a oraşului, ca şi în slujba bisericeii, şi a băncei, şi a tuturor rosturilor de bine. Şi după ce s'a ridicat, încet încet, dar sigur, în stare de avere, şi în cinste, eată că tot ce a agonisit a dat celui ce i-a dat: lui D-zeu, făcându-se şi prin aceasta o pildă vie, de abnegaţie şi de înălţare sufletească foarte rară. Şi acum, după ce s'a încununat, încă în viaţă, de toată cinstea ce se cade unui om şi unui creştin aşa de vrednicit eată stă gata să plece din mijlocul nostru, în calea nemuririi, spre a-şi lua resplata dreaptă dela Tatăl îndurărilor, care singur poate resplăti după dreptate faptele bune ale unei vieţi pământene aşa de creştineşti. —

*

Înainte de a pleca însă, îmi impune răposatul, ca întru slab graiul meu, să-i iau rămas bun şi iertăciuni, dela toţi şi dela toate, pentruca să se poată înfăţişa iertat înaintea tronului preadreptului şi milostivului judecător.

Sufletul lui zboară, mai întâiu, departe departe, peste ţări şi peste mări, acolo în ţeara unde cerul e aşa de azur şi câmpia aşa de verde; în ţeara, pe care cu uimire a cunoscut-o în fecioria sa, recunoscând în ea leagănul străbun al graiului părinţesc, — şi se opreşte la inima ei, în Roma; — în Roma credinţei şi sămânţiei noastre, în Roma, care ne-a dat fiinţa, şi numele, şi legea; şi acolo, în Roma cea veşnică, cu fiască adâncă închinăciune se pleacă înaintea tronului, pe care străjueşte întru părinţeasca stăpânire, acei venerabil, şi bun, şi blând părinte, alb'argintiu, dela a cărui înaltă strălucire s'a pogorât şi asupra lui o rază mângăitoare în semnul sfintei cruci.* Şi închinându-se sfântului nostru Părinte,

* Răposatul a fost decorat de S. Sa Papa Piu al X cu crucea ordinului »S. Silvestru Papa«, în rang de cavalier.

care atât de mult ne iubește, încât singur ne mai trimite dela înălțimea Tronului, câte un cuvânt de mângâiere și întărire, îi mulțamește cucernicit, pentru marea cinste ce i-a făcut, și-l roagă de părințească și apostolică binecuvântare.

De pe malurile Tibrului, sufletul lui se îndreaptă apoi earăși spre malurile Mureșului, peste cari de atâteori a străjuit, în arme împărătești, și se oprește în istoricul Blaj, la sfânta Metropolie, închinându-se înaintea In. P. Archiepiscop și Metropolit, care l'a propus spre o așa de mare cinstire, la Roma creștinătății, și care și acum i-a făcut cinstea de a-și trimite un vrednic reprezentant spre a-i face onorul din urmă la inmormântare, și mulțămindu-i pentru toate, îi împloară archiereasca deslegare și binecuvântare.

Se îndreaptă apoi, răposatul, către toți cinstiții Domni membri ai curatoratului bisericesc, și membri ai direcțiunii «Economului», cu cari împreună a lucrat în anii din urmă ai vieții sale, și mulțămindu-le pentru toată dragostea și cinstea ce i-au arătat îi roagă să-l ierte, dacă li-ar fi greșit cumva, cu voia sau fără de voie.

În fine se îndreaptă răposatul către întreagă cinstita adunare a credincioșilor bisericei din Cluj și le zice: Dragii mei frați creștini! Între voi am trăit și vouă pildă vă am dat, nu cu străluciri înfricoșate arătându-me, ci în muncă, ca și voi, și în crutare și mai mare. Faceți și voi asemenea și veți avea, ce ve trebuie, și aicia pe pământ, și în ceriu, la Domnul sfânt. Strângeți-ve cu dor și cu drag în jurul bisericei, Maica noastră cea veșnică, sporii cea ce ve-am lăsat și faceți lui Dumnezeu biserică nouă, mândră și sfântă, și în ea, aduceți-ve aminte, în rugăciuni evlavioase, și de mine, ca D-zeu să me ierte, și să vă ierte și pe voi...

*

Acum pas, suflet bun și mare! Vestmântul cel pământesc, după dorința ta ți-l vom așeza în țărina pământului sătesc, din care a răsărit, ear tu, suflete bun și blând, pas, pe cărările nemuririi, de unde te-ai scoborât. Pas, însoțit, de rugăciunile și mulțumirile noastre veșnice, pentru marea pildă ce ne-ai dat și pentru marea danie ce ne-ai lăsat. Roagă-te lui Dumnezeu, roagă-te acolo

sus, în preajma tronului ceresc, ca să se îndure a revărsa peste noi darul său cel sfânt, ca să putem zidi, cea ce tu ai început, și să putem desăvârși cea ce tu ai întemeiat. Roagă-te, ca să picure în noi, în toți, darul credinții, al credinții celei trainice și rodnice, din care isvoresc faptele bune, pentruca lămurindu-ne, întărindu-ne și unindu-ne laolaltă toate puterile sufletești și trupești, să putem face și noi cei mulți, măcar atâta cât ai făcut tu singur, ca să ne învrednicim a vedea, cât mai curând, înălțat, luminat și binecuvântat, altariul noului Sion, ce tu ai întemeiat, pentru ca acolo neconținut, în cântări și rugăciuni, și în slujbe de liturgii, să prăznuim pomenirea ta și neconținut să preamărim numele cel mare și sfânt al Domnului, și Dumnezeului, și Mântuitorului nostru. Amin!

ALINARE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stelele pe cer zimbesc,
Luna visătoare,
Varsă mirul său ceresc
Preste lunca 'n floare.

Frunzele grăbit șoptesc
De zefir trezite.
Florile duios zimbesc
În visări iubite.

Doina plânge-'n glas sonor
Lângă blânda turmă.
Izvorașul curgător
Șopotul și-l curmă.

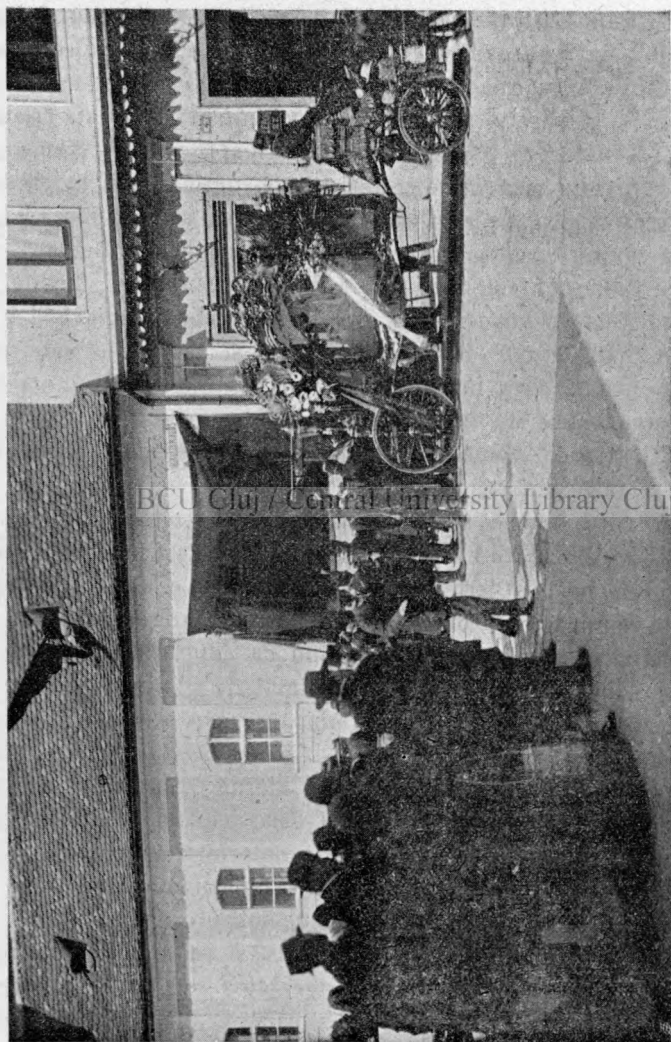
Numai dorul meu nespus
Pribegeste 'ntruna,
Stelele deja au apus
Și apuse luna.

Codrul doarme fermecat
De a doinei jale,
Plânge-un glas îndepărtat
Și se perde-agale.

Dar când sufletul 'necat
Mai adânc suspină,
Și când dorul ne'mpăcat
Plânsului se 'nchină.

Atunci, văd un chip, mereu
Ce duios mă cheamă,
Și adorm la sânul tău
Dragă, scumpă mamă!

A. O. Bujor.

Immormântarea lui Stefan Havaş.
— Pornirea cortegiului dela casa parohială. —

Profesorul Teodor Bulcu

— 1859—1909. —

Astăzi, când virtuţile se pierd printre interese şi faptele printre vorbe, e îndoit de dureroasă pierderea bărbaţilor buni, paşnici şi devotaţi muncii şi idealului, cărui şi-au închinat toţi paşii vieţii lor. —

Moartea profesorului *Teodor Bulcu*, întâmplată în vârstă cristalizată a bărbăţiei, a sfaturilor bune şi înțelepte, chiar acum în vremea, când şcoalele noastre au aşa mare trebuinţă de dascăli tari în credinţă şi hotărâţi în convingeri, pe cari nimic şi nimenea să nu-i poată ademeni, este o grea lovitură pentru mult încercatele şcoale din Beiuş.

Teodor Bulcu a fost înainte de toate un profesor devotat, de o inteligenţă distinsă şi disciplinată; a fost un bărbat credincios, treaz şi cumpănit în toate faptele, în toate planurile şi aspiraţiile sale, pe cari numai în muncă şi prin muncă le-a urmărit. N'a vânat după situaţii n'a căutat după stele în răpă, ci a stat totdeauna cu răvnă vrednică de un dascăl şi preot român, la postul, la care a ajuns în urma împrejurărilor şi a talentului său.

Născut în 2 Iunie 1859 în Şiria, frunţaşa comună din comitatul Aradului, Teodor Bulcu, ca băiat deja înaintat în vârstă fu adus la şcoalele, din Beiuş, unde în 1881 termină studiile gimnaziale. Cursurile teologice le-a făcut în seminarul catolic al primatului din Strigon. În 1885 absolvând S. Teologie, un an de zile se susţinu ca educator la câteva familii din Beiuş. În anul următor 1886 fu denumit de administrator în Băiţa. Doi ani de zile munceşte în aceasta mică şi sărăcăcioasă comună cu un zel vrednic de o soarte mai bună. *Teodor Bulcu* însă eră convins, că soarta şi propăşirea unui popor nu atârnă dela faptul, ca toţi să fie în posturi înalte şi conducătoare, ci dela felul şi vrednicia, cu care fieştecare cârturar român î-şi împlineşte datoria, în postul la care a ajuns. — În cazul acesta preotul şi învăţătorul din cel mai mic şi mai ascuns sătuleţ de codru, chiar aşa de folositori şi însemnaţi factori sunt în viaţa şi organizmul unui popor, ca şi cel mai înalt arhieru ori bărbat de stat. Sau nu vedem de atâtea ori, că nepotrivindu-se şi neslugină bine un singur şurub la maşinărie, stă roata cea mare în loc. — În zilele noastre, în veacul al XX, fieştecare om atât preţueşte cât munceşte.

Şi cine ştie câtă putere de muncă îndelungată şi câte fapte de adevărat eroism săvârşesc zi de zi dascălii dela şcoalele noastre, şi preoţimea rurală, lumina poporului nostru, dar acestea, mare parte, se

pierd în amurgul îndepărtării și în necunoscuta viață dela sate, ear ei cinstiții și vrednicii băeși ai culturii noastre, se sting și pier bieții fără nume!

Cu ce cucernică și scumpă amintire t-mi povestea rectorul Bulcu cum și-a arangiat parohia și cum muncea din 300 de zloți la an și încă mai avea și de cheltuială pentru o carte și un ziar românesc. Drept că mai târziu, ca rector al internatului «*Pavelean*», casa lui era o adevărată casină. Ca preot dela sate se înscrie la facultatea de litere din Viena. Aici în Băița (Rézbánya), studiază el, particular, filozofia. În 1888 toamna e denumit profesor la gimnaziul din Beiuș, unde ca bărbat deja în vârstă trece esamenele și cenzura de profesor.

În anul școlar 1891/2 deschizându-se internatul «*Pavelean*» fondatorul acestui institut de creștere și adăpostire al tinerimii române, marele arhieru și Mecenat *Mihail Pavel*, pe Teodor Bulcu îl denumește de vicerector și totodată de conducătorul disciplinei și a gospodăriei. Și Bulcu a răspuns întru toate așteptărilor și marilor speranțe, cu cari atât neuitatul întemeietor, cât și lumea românească urmărea aranjarea, organizarea și conducerea noului așezământ de creștere și lumină. —

În calitatea aceasta a fost distins încă în 1894 cu brâu roșu și chemat asesor în statul diecezan, iar în urmă denumit și constituit de rector al aceluiaș internat.

Teodor Bulcu însă nu s'a împăcat cu cercul îngust al vieții de provincă. — Dragostea lui pentru progres și setea de cunoștințe îl făcură un călător pasionat. — Deja ca student în teologie, cu toiagul în mână și cu dorul de a vedea și experia în inimă, a cutrierat el mai toate ținuturile locuite de români din patrie. —

Ca profesor și conducător al internatului îi trebuiau orizonturi mai largi. Cerca mărimea rostului omenesc; îi plăcea să cunoască civilizațiile străine, să-le compare între ele cu toate mulțumirile, strălucirile și nevoile lor. Vacanțele de sărbători și cele de vară le petrecea în voiaj. După munca dascăliei se odihnea — călătorind. — În pedagogia modernă călătoriilor de studii li-se dă loc între cele mai importante mijloace de educație. — Călătoria e o școală. Diferitele popoare, țări, orașe, caractere și obiceiuri sunt mai buni dascăli, ca mulți bărbați, cari au în cărunțit la catedră. —

Teodor Bulcu cunoștea și admira progresul culturii apusene și vorbea cu înduioșare de mărimea, de pe vremuri, a Orientului. — A călătorit în mai multe rânduri prin Italia, Svițera, Franța și Germania. A fost prin Hollanda, Belgia și Anglia.

Impresile și cunoștințele câștigate prin Italia, în această mândră țară a visurilor și a artelor, unde fieștecare oraș — nu numai Roma,

— Îți vorbește în neperitoare opere de artă, le-a descris în 1898, în cartea: «*Schițe din Italia*».

Vara anului 1895 a petrecut-o în Orient, cutrierând România, Bulgaria, Turcia și Grecia, unde, mai ales la Constantinopol și Athena, a stat săptămâni întregi. — Reîntorcându-se din acest drum se pune pe lucru și în 1899 scoate a doua scriere intitulată: *Amintiri din Grecia*. Aceste două mari note de drum, nu sunt numai niște impresii prinse pe îndelete, ci sunt adevărate studii, scrise într-o românească nepretențioasă, dar bună și sigură.

A mai scris încă o mulțime de scrisori din călătoriile sale prin. Svițera și Austria, mai ales din Karlsbad și Marienbad, unde în anii din urmă în toată vara petrecea 2—3 săptămâni; — s'au publicat în «*Familia*» lui Vulcan.

Anul trecut — deși pierduse mult din vioiciunea pentru călătorii, totuși mai făcurăm împreună un drum lung și obositor prin Scandinavia.

Reîntorcându-ne, dela Hamburg, după un popas de două zile, o luă oblu spre Karlsbad.

— Văd și simțesc, că deja călătoriile nu-s pentru mine — î-mi zicea mereu. Și cu oareșcare presimțire î-și luă un duios rămas bun. —

Băile dela Karlsbad încâtva îl mai restaurară. Veni acasă și cu începutul anului școlar î-și reluă iar firul muncii întrelăsate, dar frica de ivirea boalei peste care trecuse odată, îl făcea tot mai retras, tot mai abătut. Prin Decembrie iar îl mai atinse un mic atac de creier în urma căruia vacanța de Crăciun o petrecu în Riviera Austriacă, la Abazzia. Dar medicii și clima primăvărată puțin îi ajutară. La 3 luni dupăce veni acasă, în 22 April, la 2 din noapte, un nemilos atac de apoplexie îl repuse.

Teodor Bulcu n'a fost numai un profesor devotat chiemării sale, ci a fost și un preot bun și zelos. Când mai scăpa de ocupațiile zilnice, nu era praznic ori prilej mai ales, ca să nu meargă în mijlocul poporului dela sate. Și cuvântător cu multă ușurință de vorbă, practic și plin de povețe cum era, cu grai deschis în pilde și asemănări potrivite cu priceperea poporului, a făcut, ca credincioșii din parochiile învecinate să vorbească cu multă dragoste și să țină în minte ani de-a rândul, cele ce li-a spus la Crăciun ori la Paști: «Domnul Bulcu dela Seminar».

Om eșit din popor a iubit mult poporul. Știa bine, că nădejdea noastră și tot viitorul nostru stă în țărâtimea română. — Astăzi ea singură mai poartă pecetea neamului nostru. Poporul este depozitarul vitalității noastre și garanța, că vom trăi și în viitor, ca *Români*. —

Cați băeți dela sate veniau pela începutul anului scolar la internat cu străicuța în spate și în ea 3 cărți ce le căpătaseră dela dascălul din sat! Îi vedeam stând pe coridoarele internatului. Întrebându-i dacă au pe cineva aici, îmi spuneau, că i-au trimis părintele dela ei din sat aici la „domnul Bulcu la seminar.“ Mergeam cu ei la dânsul. Băeții îi spuneau cum îi chiamă, iar el începea a căuta prin registre, de sunt primiți ori, ba. —

— D-le rector — îi ziceam eu — nu căutați prin cărți! priviți la ei în ochi —

— Dar bine, băeți, aveți voi ceva scrisoare dela Orade? —

— D-le rector — îl întrerupeam — nu-i destulă scrisoare, nu-i de ajuns document sărăcia și ochii lor schinteitori de inteligență? —

— D'apoi băeți, vă veți purta voi bine și o să învățați?

— Da — mă rog — ne vom purta și vom învăța!

Și atunci mă puneam pe mine să-le fac scrisori la Orade pentru internat de mai era loc, ori pentru „*masa studenților*“ întemeiată de Ilustritatea Sa D-l Episcop Dr. Radu.

Drept dovadă a inimei sale cuprinzătoare de iubire de neam și biserică, din avutul său câștigat în răspândirea luminei românești, a făcut un stipendiu pentru un băiat în internatul „Pavelean.“ Iar biblioteca sa mare și bogată, ca și care la puțini cărturari români mai vezi, a testat-o deasemenea „Internatului.“ —

A mai făcut o fundațiune pentru Biserica și școala din Țiria, întru pomenirea sa. —

*

Acesta a fost Teodor Bulcu și astfel și-a luat rămas bun dela neamul și biserica, care l'a crescut. Ce pildă grăitoare pentru mulți cărturari români, crescuți de asemenea din avutul, mult puțin, al bisericii române și al școalelor noastre, și cari nici în viață, nici pe patul de moarte nu-să mai gândesc, ca în oareșcare chip să-și aducă aminte de greutățile și lipsele școalei și bisericii, cărora le poate mulțumi tot ceea ce sunt și ce au. —

Trăind o viață muncitoare și senină, pe care nici un gând ori ambiție nesăbuită n'a tulburat-o, om deprins să respecteze și să fie respectat, Teodor Bulcu, în 24 April din anul acesta s'a mutat la cele veșnice petrecut de lacrimile tuturor prietinelor și cunoscuților și de marea jale a tinerimei dela școalele din Beiuș.

Dumnezeul Părinților noștri, să-i facă parte de răsplată, cu dreptii și adevărații fii ai neamului și bisericii române.

Dr. C. Pavel.

Unui predicător.

Duios și blând, ca strigăt de chemare,
Se 'nalță glasul tău, părinte,
Când ca-un proroc din vremile cucernici
Vestești cuvântul legii sfinte.

Din graiul tău lumină se deprinde,
Când vrei «lumina din Lumină»
S'o înviezi în suflete pribege,
Ce spre prăpastie se 'nchină. —

Cu ochii aprinși de-o tainică putere
Tu vezi ispita și păcatul:
Deodată milă-i slova ta și fulger,
Ești dreptul sol dela — Întrupatul.

Zădarnică-i chemarea ta fierbinte...

Tu sămeni grâu în polomidă,
Ești cerșitor la porțile 'ncuiate,
Zădarnic bați, ca să-ți deschidă.

Căci alte gânduri crerii «lor» frământă, ...
Și greu e fumul de tămâie! ...
Te ascultă doar' din vechea lui icoană
Preacuviosul sfânt Ilie. —

Dar samănă 'nainte boaba sfântă,
Căci ea-i viață și putere,
Și de nu azi, zdrobivei mâne, noaptea.
Și zămisli-vei înviere. —

P. H. Petrișor.

Cugetări.

— Culese de N. Cârstea —

Propria, unica și cea mai adâncă problemă a istoriei univesale, căreia i se subordonează toate celelalte, este conflictul dintre credință și necredință.

Goethe.

REVISTĂ BISERICESCĂ

— Episcopul rutean din America — Basilitanii — Biserica rusească —
Sbuciumările din sinul ei. —

Presa străină se mai ocupă şi acum cu episcopul gr.-cat. rutean din America. Chemaţi şi nechemati, cu puţin cumpăt şi cu mai puţină iubire, au tratat această temă. Dând curs patimilor izvorite din cel mai detestabil şovinism, mai ales unele din ziarele ungureşti au pornit o scârboasă campanie atât împotriva amintitului episcop, cât şi împotriva ordinului călugăresc, din care face parte. Ce vină are episcopul Ortinszky, şi pentru ce-i poftesc capul?

Înainte de toate trebuie să ştim, că credincioşii lui constau din Ruteni emigraţi din Galiţia şi Ungaria, şi din Maghiari din Ungaria. În cele sufleteşti, aceşti credincioşi sunt provăzuţi de preoţi ruteni şi călugări bazilitani din Galiţia, de preoţi «unguri» fugiţi sau mâncaţi de năcazuri, emigraţi din dieceza Eperjes-ului şi a Munkács-ului, cari ajunşi acolo sunt supuşi fideli ai Arhiepiscopului lor, şi în sfârşit de preoţi din Ungaria, cari au emigrat în America numai în nădejdea unei cărje vlădiceşti, la care cred, că vor ajunge mai uşor dacă şi preste ocean se vor manifesta ca «mari» patrioţi unguri. Considerând aceste împrejurări uşor putem înţelege poziţia Episcopului Ortinszky, care nici ca episcop nu poate, dar nici nu voeşte, a-şi ascunde iubirea ce nutreşte faţă de poporul, din care face parte. Pentru acest «păcat» mai întâi au pretins, ca episcopul să fie rechemat în mănăstire, sau dacă asta ar fi cu neputinţă, pentru emigraţii ruteni din Ungaria să se mijlocească trimiterea unui episcop din «sânul clerului patriotic». Ceva mai târziu s'au îndestulit cerând ca urmaşul lui Ortinszky să fie din sânul clerului din Ungaria, acuma lasă acest lucru la buna chibzuială a S. Scaun Apostolic, voind a-şi concentra toată activitatea în reorganizarea şcolilor şi educarea tinerimei.

Despre ordinul S-tului Vasile cel Mare ştim, că e la culmea chemării sale. Istoria ne spune că în zilele de grea încercare a bisericii ordurile religioase prin munca lor uriaşă au ajutat triumful adevărului au apărat interesele credinţii şi drepturile atacate ale libertăţii convingerilor religioase. Deja în veacurile prime ale creştinismului lăşesc ştiinţa şi religiositatea...; şcolile mănăstireşti, mănăstirile, au fost cele mai de căpetenie foculare ale culturii creştine. Aproape acelaşi rol li au şi astăzi. Despre Basilitanii Ruteni din Galiţia ştim, că — mai ales după reformarea săvârşită la espressa poruncă a Papei Leon XIII, —

sunt ca și o armată puternică și bine disciplinată, care se caracterizează prin o disciplină de fer și prin o febrilă activitate pe toate terenurile. Au 13 mănăstiri cu 70 preoți, și vreo 200 frați laici. Din sânul lor e și metropolitul rutean din Lemberg și episcopul gr.-cat. din America; ei conduc un seminar teologic în Galiția și colegiul rutean din Roma, și un internat de băieți. În America au în permanență 14 misionari. Se zice că sunt înflăcărați ucrainiști. De pe amvon glasul lor vestește adevărurile mântuitoare. În misiuni, prin cuvântul cu bun rost, străbat la inima poporului de rând, iar ținând conferințe pentru inteligenți, luptă cu zor împotriva indiferentismului religios sălășluit în inimile așa numiților «inteligenți». Scurt zis: prin cuvântul lor cu măiestrie spus, și prin pilda atrăgătoare a faptelor bune, ca niște adevărați apostoli moderni, luptă cu vădit succes pentru regenerarea morală a poporului, din care fac parte. De câte ori mă gândesc la acești destoinici muncitori, mă cuprinde o jale adâncă văzând, că la noi nu se face nimic pentru restaurarea și reactivarea ordului S. Vasile.

Acuși se vor împlini doi ani, de când am fost făcut o călătorie prin Galiția. La Metropolitul gr.-cat. rutean din Lemberg am avut norocul a face cunoștință părintelui *Aurelio Palmieri*, călugăr italian, din Ordul S. Augustin. Era tocmai în drum spre Rusia, unde mergea spre a studia mișcările religioase din împărăția Țarului. Rezultatul studiilor îl vedem cuprins în opul său intitulat: «*La chiesa Russa le sue e il suo Reformismo dotrinale*», Firenze, Libreria editrice Fiorentina, 1908.» Mai ales pe baza acestei scrieri, să vedem ce reforme așteaptă biserica din Rusia.

Înainte de toate trebuie să constatăm că biserica din Rusia trece prin vremuri de grea încercare. Cea mai grea boală, de care suferă e *cezaro-papismul*. Țarii au trecut cu vederea păcatele preoției, fiindcă aceasta, numai pentru ca și împotriva tuturor vijeliilor veacurilor neconturbată să poată duce viața fără griji, totdeauna a învățat, că Țarul nu e numai singurul domnitor al tuturor Rușilor, ci e și cel dintâi preot al vieții religioase rusești. Formă mai hotărâtă a îmbrăcat idea țarismului mai ales sub Ioan IV-lea, care zicea că: Țarul e cel mai de căpătenie locoșitor a lui D-zeu. A ațita împotriva Țarului atâta înseamnă, cât a ațita împotriva lui D-zeu... a păcatul. Voința Țarului, e vasul ales, în care D-zeu ș'a depus nestrămutata sa voință. Dacă Țarul din îndemn propriu ar tinde la limitarea voinței proprii, ar comite trădare împotriva lui D-zeu. Numai forța poate storce de pe buzele Țarului enunțaii referitoare la limitarea autocratismului. Nu de bună voie, ci sub presiunea stărilor interne, cari amenințau cu revoluție, a edat Nicolae al II-lea ucazul referitor la constituție.

În acelaş an 32 preoţi din San-Petersburg într'un memoriu cu colori negre descriu starea tristă a bisericii din Rusia. Ei declară, că numai o biserică ortodoxă independentă de puterea de stat poate câştiga încrederea poporului credincios. Pretind convocarea unui conciliu naţional, a căruia chemare ar fi: a recâştiga libertatea bisericii, a restitui bazele de drept bisericesc, şi a duce în îndeplinire reformele, cari nu mai sufăr nici o amânare. Acest memoriu a produs o impresie adâncă în întreagă Rusia. Conte de Witte, după o consultare avută cu metropolitul din San-Petersburg, într'un memoriu intitulat: «Starea actuală a bisericii ortodoxe», pledează pentru conciliul naţional. Consiliul de miniştri ţinut în 17 Mărţişor 1905 aderează la propunerea lui Witte. Spre uimirea tuturor organul oficios al S. Sinod în 30 Mărţişor al aceluiaş an publică răspunsul Țarului, în sensul căruia timpul nu-i acomodat pentru convocarea, respective ţinerea conciliului. Dar un curent ce se impunea atât de imperativ nu a putut fi înăduşit. În 17 Octomvrie 1905 se întâmplă publicarea constituţiei. În 30 Dec. al aceluiaş an Țarul, în «Țarscoe Selo» ţine sfat cu metropoliţii din capitală, Moscva şi Kiew. În 29 Ianuarie 1906 însărcinează S. Sinod cu exmiterea unei comisiuni pentru studierea tuturor lucrurilor, cari trebuiesc reformat. Convocarea conciliului naţional rusec s'a amânat pe timp nedeterminat, dar comisia amintită, constatătoare afară de episcopi din mai mulţi membrii ai clerului şi profesorii academiilor ruseşti, — până acuma a desbătut multe chestii.

Înainte de toate s'a ivit întrebarea: cine să fie îndreptăţit a lua parte la acel conciliu. Aci s'au ivit mai multe păreri, între cari mai însemnate sunt următoarele: 1-a Unii în frunte cu profesorul Zaozerskij, susţin că episcopii, ca stâlpi ai biroucrăţiei, moralmente nu sunt în stare a cunoaşte adevăratele trebuinţe sufleteşti ale turmei cuvântătoare tocmai pentru aceea e necesar ca preoţimea de jos şi elementul laic să fie înzăstraţi cu dreptul de a lua parte la discuţii şi cu dreptul de vot. 2-a Alţii pretind ca sinodul să fie dublu. Primul, care ar avea să decidă în lucrurile de credinţă, ar fi compus exclusiv din Preoţimea inferioară şi laici, ar putea lua parte cel mult ca referenţi sau secretari. 3-a Cea mai mare parte a episcopilor — în interesul lor propriu — protestează cu energie împotriva amestecului celor nechemaţi în afacerile biserice ortodoxe, a căreia guvernare compete exclusiv episcopilor. 4-a Un grup, cu Episcopul Arsenius în frunte susţine că: eschiderea preoţimei inferioare şi a elementului laic din conciliu e contrară principiilor fundamentale ale creştinismului. Episcopii nu constituiesc întreagă biserica, deşi sunt cea mai de căpătenie parte a aceleia, toc-

mai pentru acea propune ca clerul inferior şi elemnetul laic să fie înzăstrat cu vot consultativ. În senzul acesta a hotărât şi comisia.

O altă chestie de mare moment a fost: reactivarea patriarhatului rusec. Din istorie ştim că în veacul al XVI-lea biserica rusească a rupt ori ce legături ierarhice cu biserica din Constantinopol. În veacul al XVII Patriarchul Nikon să nizueşte a asigura suprematia, respective precedenţa bisericii faţă de stat. Astfel se începe lupta dintre patriarh şi Țar. Țarul învinge. Nikon, la anul 1667 e amovat din oficiu, iar Patriarhii răsăritului declară că: «Patriarhul e supusul Țarului, a cărui voinţă e lege». Pe la 1721 Petru cel mare şterge patriarhatul, substituindu-l cu s. sinod. Ideea reactivării patriarhatului pe cale ziaristică a fost combătută cu multă vehemenţă. Comisia însă să declară pentru patriarhat. Patriarhul ar fi înzestrat cu următoarele drepturi: E primul arhieru din Țară, el defige obiectele ce sunt a se tracta în conciliul naţional, şi se îngrijeşte de esecutarea hotărârilor, primeşte jalbele clerului şi a lăicilor, în tot anul face Țarului o dare de samă amănunţită despre starea bisericii, ca primul arhieru denumeste episcopi, în conţălegere cu s. sinod şi cu prealabila îngăduinţă a Țarului convoacă conciliul naţional, e judecătoriu în neînţălegerile ivite între episcopi, şi în sfârşit are dreptul de a trimite pastorale tuturor episcopilor ruseşti.

Cu multă patimă a fost discutată chestia reformării episcopilor şi a ordurilor religioase. Înainte de toate însemnăm, că între aceste două chestii e cel mai strins nex. Călugării sunt împărţiţi în două categorii, unii se ocupă cu lucrurile de mână, sau alţii se dedică studiilor mai înalte. Dintre aceşti din urmă să recrutează episcopii. După cum am fost amintit mai sus, Petru cel Mare a desfiinţat patriarhatul, înlocuindu-l cu s. sinod, unde Țarul era reprezentat prin un laic. Pe încetul biserica rusească ajunge a fi o unealtă în mâna statului. Episcopilor «ad extra» li-s'a lăsat demnitatea, căci şi mai departe guvernează dieceza; locuesc în palate pompoase şi trăiesc din îmbelşug... de fapt însă sunt nişte mehanici executori ai reprezentantului Țarului. Spre ilustrarea acestei afirmaţii e destul a aminti ruşinosul mandat din 17 Maiu 1722 care şi astăzi e în vigoare. În senzul celui mandat dacă preotul, din scaunul mărturisitor ştie că se pregăteşte ceva conjuraţie, sau că sunt oameni cu «gânduri rele», cari vatămă auctoritatea Tătucului Țar... e dator a relata «biroului secret». După datina străveche a răsăritului, episcopii se recrutează dintre călugări. La început şi în Rusia mănăstirile au fost lăcaşurile paşnice ale evlaviei sfinte. Petru cel Mare, care faţă de religiunile străine sa arătat tolerant, cu biserica naţională a tractat în modul cel mai înfiorător. «Pietro

il Grand, con quella sua mano di ferro che pesava così terribilmente sopra la Chiesa nazionale, aveva scritto nel codice civile della Russia la tolleranza e la libertà dei culti stranieri¹. El nu e îndestulit cu activitatea «trântorilor călugări ortodocși» de acea îngreunează îmbrățișarea statului călugăresc, iar mănăstirile le împopulează cu ostași răniți pe câmpul de bătaie.

Următorii lui Petru-cel-Mare au continuat opera închiderii mănăstirilor, pânăce Ecaterina a II-a a confiscat o mare parte din bunurile episcopoești și călugărești.

Arseniu Matsievitch, arhiepiscopul din Rostov, a cutezat a protesta împotriva acestei nelegiuiiri, dar a fost prins și arestat, iar în Aprilie 1763, «fu condannato dai suoi confratelli alla degradazione e all'esiglio in un monastero lontano, con devicto di dargli penna ed inchiostro»²). După principiile acestei țarine: «i vescovi sono personaggi di Stato, sottomessi al potere del monarca e alle leggi del Vangelo... Lo stato primeggia sulla Chiesa; la Chiesa è sottomessa allo Stato; l'uno e l'altro dipendono dal capriccio del sovrana». Pe când sumeața țarină în acest ton își ținea vestitul discurs, «gli uditori di questo strano discorso sentirono tasto il peso delle loro catene. L'imperatrice volera bene riconoscerli come successori degli Apostoli, ma solamente per conchiudere che, non essendo il loro regno di questo mondo essi non dovevano affezionarsi ai beni della terra. Insistendo poi nel suo disegno di confiscazione, ella avventava sul capo dei vescovi rimproveri sanguinosi e immeritati. «Come potete voi — diceva essa — come osate voi, senza tradire la vostra missione e senza provare i rimorsi della coscienza, possedere ricchezze sfondolate, avere possessioni senza limiti, che vi rendono uguali a re? Voi siete illuminati; non potete non vedere che tutte queste possessioni sono tolte allo Stato, nè voi potete ritenerle senza ingiustizia verso di esso... Se voi siete sottomesi alle leggi, se siete i più fedeli dei miei sudditi, non indugiate più di rendere allo Stato quello che voi possedete irregolarmente»³). Am aștepta ca episcopii în auzul cărora sună aceste cuvinte să-și ridice glasul lor de protestare, ca oarecând Nikon și Arsenius, dar ei tac. «Un silenzio di approvazione accolse la parola imperiale I confratelli degeneri di Nicone non sognarono pure di difendere la giustizia della loro causa e accettarono la spoliazione iniqua. Quel

¹ La civiltà Cattolica 6 Marzo 1909: P. Pierling S. I: Caterina II e i cattolici della Russia pg. 546.

²) Ibid. pg. 547.

³) Ibidem pg. 548 et seq.

giorno il clero russo abdico volontariamente la libertà che Pietro gli aveva tolto a forza, sacrificò la sua dignità, ratificò la sua schiavitù» ⁴⁾

Cu Ţarul Nicolae I. se începe o nouă epocă în politica bisericească. El prevede mănăstirile cu bunuri. În veacul trecut cu sprijinul, guvernului se ridică mai multe mănăstiri, așa că azi în Rusia sunt aproape 9000 mănăstiri, și preste 45 mii călugări și călugărițe. Înmulțindu-se averile mănăstirești, între zidurile lăcașurilor menite a fi bogate în actele evlaviei sfinte, se furișează spiritul lumesc, să sălășluește iubirea de comoditate, viața excesivă și râvna după vlădicie. Până ce călugării trăesc în îmbelșugare și desfrânare, biata preoțime seculară (preoțimea albă, în opoziție cu ceata călugărească numită: preoțimea neagră) se opintește *în lupta grea* cu sărăcia. Nu trebuie să trecem cu vederea nici următorul fapt. După cum am văzut mai sus, episcopii rusești pe încetul au devenit unelte oarbe în mâna guvernului. E adevărat că li s'a îngăduit și mai departe a trăi fără griji materiale dar slugărnicia clerului înalt a potențat cutezanța puterii civile. Deja pe timpul țarinei Ana II episcopii sunt obiectul de batjocură a guvernului, și nu arare ori li s'au aplicat chiar și pedepse trupești. Aceștia apoi la rândul lor iar răzbună asupra preoțimei rurale. Până la Ecaterina II episcopii sunt adevărați zbiri, preoților pentru cea mai mică vină li s'a aplică pedepse trupești. Ecaterina interzice episcopilor a aplica astfel de pedepse, dar Auctoritatea civilă are acest drept până la anul 1808, când pe hârtie a șters, de fapt însă auctoritatea civilă a uzat de acest drept până la stergerea iobăgiei, întâmplată în 1862. Episcopii, — lipsiți de dreptul aplicării pedepselor trupești, aplică cu mai multă rigoare pedepsele spirituale. Despotismul nemai auzit al episcopilor a avut de urmare reacția preoțimei de jos, a cărei efect a fost memoriul din 1905, despre care a fost vorbă mai sus.

Pentru a sana această bolnavă stare, comisia pofteste micșorarea diecezielor de tot vaste și greu de administrat, iar pentru preoțimea seculară posibilitatea de a se manifesta și ridica.

Chestia reactivării vechilor metropolii s'a lăsat pentru conciliul național.

Sa discutat mai departe și reformarea parohiilor când apoi a venit pe tăpet și starea morală și materială a preoțimei dela sate.

S'a accentuat necesitatea reactivării diaconiselor și reformarea educației clerului tiner. În locul seminarelor — casarme — unde până acuma clerul tiner era educat de profesori raționaliști și de multe ori atheiști, cari numai din necesitate se acomodau principiilor ortodoxiei — sunt a se organiza seminare după sistemul practizat în biserica latină.

⁴⁾ Ibidem pg. 549.

Pentru că preoţimea să poată deprinde o mai mare influinţă asupra poporului se constată necesitatea propovăduirii cuvântului lui D-zeu. Predicarea are să fie sistematică, acomodată lipsei poporului.

Se accentuează înai departe înlocuirea limbei liturgice paleoslave prin limba poporului, precum şi necesitatea prescurtării oficiilor sacre. S'a discutat apoi despre căsătoria a doua a preoţilor, uşurarea disciplinei referitoare la post, reducerea sărbătorilor, primirea călindariului Gregorian pe cum şi modalităţile prin cari s'ar putea pune capăt desbinărilor şi sectelor religioase ivite în sânul bisericii ruseşti.

Pe cum vedem starea bisericii »ortodoxe« ruseşti ne prezintă un tablou destul de trist. Grabnic se impun reforme radicali, pe cari ar fi urmat a le duce la îndeplinire conciliul naţional. Când se va ţine acel conciliu nu putem prevedea, căci »Tătucul« la amănat pe timp nedeterminat, poate... ad calendas graecas.

Delaschit.

Pesimismul în toate celea vede numai amăgire, decepţie şi iluzie. Ceeace împrumută vieţii căldură, putere şi avânt, aceea după părerea lui Schopenhauer e ca şi injecţia pentru cel greu bolnav... Este pe lume spin, este noapte, este şi moarte; dar pădurea nu e pentru spini, bolta cerească nu e pentru întunecime şi nici viaţa nu-i pentru moarte. Este vieată şi va fi vieată... acesta-i adevărul; este vieată, este vieată ticăloasă, plină de nevoi şi năcazuri; dar fi va şi o viaţă fericită, dulce şi mângâitoare! Acea-i numai un început, aceasta-i ţintă şi scop.

Prohászka.

În sufletul omului de astăzi se împletesc multe fire, de cari înaintea vreme nici pomană nu era. Perspective noi s'au deschis înaintea lui, cari însă adesea sunt numai nişte cortine, nişte păreţi pictaţi de anumite suflete exaltate, fantastice şi vizionare. Omul de astăzi se află în faţa unei vieţi cu mult mai bogate şi mai adânci ca mai de mult, pentru că ceeace mai înaintea era taină acum s'a deschis înţelegerii tuturor; dar în afară de acestea s'a schimbat şi »tempo«-ul vieţii; a devenit mai vioaie, mai sprintenă şi mai năvalnică. Lustrul vieţii moderne, încrucişările curenţilor, vuietul asurzitor al reclamei, aduce'n încurcătură mintea şi inima omului. Nu vederile limpezi caracterizează gândirilor noi. Procesul de limpezire este opera vremurilor pacinice şi tihnite. Ear până atuncea bănuie patimile, însufleţirea, limbile de foc, şi impresiile. Oamenii încă nu văd, ci simţesc numai impulsul.

Prohászka.

La Rusale.

*Eram orfani... şi inima pribeagă
Spre cer căuta cerând ajutorare;
Şi-atunci din cer veni lumină mare,
Foc stânt veni, şi-aprinse lumea 'ntreagă!*

*Şi s'a 'nălţat un steag, purtând: iubire!
Sub el s'au strâns oştiri îmbrăţişate;
S'a zguduit tot iadul de păcate,
De dragostea ce arde'n omenire.*

*Şi s'a pornit urgia infernală...
Dar înzădar! Creştinii biruiră!
Păcate mari, ca ceara se topiră
La al iubirii sfinte steag de fală.*

*Azi, când duşmanii cântă osanale,
Decâte-ori biserica suspină,
Ne umple iar' tăria cea divină,
Ne-aprinde iarăş focul de Rusale!*

*Luptăm... şi nime nu ne poate 'ntrânge!
Şi de ne-ar curge sângele păraie:
Noi tot luptăm sub steagul de văpae,
Şi oastea noastră tot mereu se stînge!*

Al. P. Dafin.

SCRIITORI ŞI SCRIERI

Din literatura centenariului XV al Sfântului Ioan Gură-de-Aur.

Centenariul sf. Ioan Gură-de-Aur, sărbătorit cu mare pompă în anul 1908 la Roma şi în întreagă lumea creştină, a avut influinţă binefăcătoare asupra literaturii privitoare la biserica orientală. Privirile lumii s'au întors spre biserica orientală; savanţi teologi ai bisericii răsăritene şi apusene, în foi periodice, în opuri de valoare şi în conferinţe publice s'au nizuît a deştepta interesul public pentru această biserică, mai înainte atât de nebagată în seamă.

Multe foloase a avut centenariul sf. Ioan Gură-de-Aur pentru literatura bisericii orientale. Abstrăgând însă dela articolele de reviste şi dela opurile apărute în urma centenariului în literatura universală,¹ aşa cred, merită toată atenţiunea noastră opul unui preot oriental, al părintelui Ciril Charon, apărut în zilele trecute la Roma sub titlul: «*Le quinziesme centenaire de s. Jean Chrysostome (407—1907) et ses conséquences*», Rome, 1909 (un volum în 8° de pag. 413, cu 16 ilustraţiuni dintre care una aurită şi colorată; se poate procura cu 5 franci dela Colegiul grec, Roma, via del Babuino, 149). Pentru ca publicul să-şi formeze idee cât de cât despre valoarea opului notez aici pe scurt conţinutul:

În capitolul I (pag. 1—59) autorul face istoricul împreunării celor două, rituri a ritului roman cu ritul grec bizantin, înşirând cazuri curioase de împreunarea riturilor în decursul veacurilor începând din veacul II până astăzi. În capitolele II—IV (pag. 60—140) povesteşte amănunţit pregătirile făcute pentru celebrarea înşăşi a liturgiei bizantine din 12 Febr. 1908 în Roma, şi evenimentele ce i-au urmat. În capitolul V espune sărbările centenariului afară de Roma, şi cu documente origi-

¹ Între altele a apărut în Roma un op de mare valoare pentru orientali. *Chrysostomika, Studie ricerche intorno a s. Giovanni Crisostomo* a cura del comitato per il XV. centenario della sua morte (un volum. gr. în 8° de pag. 1300 preţul 15 franci, se poate procura dela colegiul grec, Roma, via del Babuino, 149) conţinând interesante studii privitoare la viaţa, scrierile şi întru amintirea marelui Dascăl al bisericii orientale de diferiţi autori, între alţii este un studiu frumos în limba franceză despre «Traducerile române ale liturgiei sf. Ioan Gură-de-Aur» din peana părintelui Ch. Auner din Bucureşti.

nale arată impresiunea ce au făcut-o sărbările inițiate de papa Piu X. asupra ortodoxilor orientali în Constantinopol, în Rusia, în România etc. În capitolul VI, partea cea mai importantă a întregii lucrări, (pag. 182—361) e studiată situațiunea religioasă actuală a orientului greco-slav, dezvoltarea și decadența patriarhatului Constantinopolitan, acțiunea principiului de naționalitate, starea actuală a bisericilor ortodoxe a Orientului din punctul de vedere al unității de jurisdicțiune, de credință și morală, etc... Misiunile ortodoxe, relațiunile bisericii ortodoxe față de biserica anglicană; etc... Apoi un scurt rezumat istoric al constituției și istoriei diverselor biserici de rit grecesc, cari trăesc în unitatea catolică.

Valoarea opului crește prin documentele dela fine (pag. 362—401) și statistica bisericilor bizantine unite și neunite, alcătuită după cele mai noue și mai autentice date.

Număroasele note și referințe bibliografice ale opului, precum și espunerile interesante privitoare la situațiunea religioasă actuală a bisericii orientale și în spețial a celei rusești, ne îndeamnă să recomandăm cu căldură opul părintelui Charon tuturor celor ce doresc să fie în curent cu laturile cele mai interesante ale chestiunei orientale.

Opul de față are părți foarte interesante. Reproducem ca specimen spre ex. sumariul capitolului V despre centenariul sf. Ioan Gură-de-Aur *afară de Roma*:

I. — *În Constantinopol*: Fanarul și centenariul, Articolul organului Patriarhatului neunit Ekklesiastike Aletheia din 12/26 Octobrie 1907. Respunsul organului Tserkovnyia Vedomosti din S. Petersburg. — Triduum-ul celebrat de catolici armeni. — Sedința Institutului archeologic rusc. — Triduum-ul ținut în catedrala Sfântului Spirit din Pancaldi. — Ședințele literare din colegiul sf. Benedict. — Aprecierile și criticele jurnalelor grecești ortodoxe. — Asămănare cu întâmpinarea ce a făcut-o Grecii din Fanar invitărilor la Unire făcute de Piu IX și Leo XIII, în 1848 și 1894. Estrasele apelului lui Piu IX și a răspunsului lui Antim VI, a apelului lui Leo XIII și a răspunsului lui Antim VII..

II -- *În Rusia*: Supărarea pricinuită ortodoxilor prin sărbările dela Roma. Aprețierea organelor Tserkovnyia Vedomosti și Tserkovniy Viestnik (Estrase. — Celebrarea centenariului în Rusia.

III — *În România*: Propunerea Monseniorului Sofronie Vulpescu Craioveanul în Sfântul Sinod român (tradusă). Rezultatul. — Sărbările ținute de Monseniorul Netzhammer, arhiepiscop catolic.

IV. *În imperiul Austro-Ungar*: La Ruteni. — Articolele revistei boeme *Voditelj v bogoslovnych vedach*. — La universitatea vineză.

V. În Italia și într'alte părți.

VI. Liturgia bizantină la congresul eucharistic din Londra (12 Sept. 1908).

Așa capitolul V al opului. Capitolul VI e și mai interesant, dar spațul nu ne îngăduie a-l remarca. Reproducem însă din el (pag. 327,

nota 2) un lucru foarte înbucurător pentru doritorii unirei mult așteptată a bisericilor și anume:

«Ortodoxii de bună credință se ocupă cu chestia unirii. De fapt, înainte cu doi ani s'a format în Sofia un fel de *Societate pentru studii religioase* după modelul *Societății filosofico-religioase* din St. Petersburg. În fiecare Duminică se adună la sfat oamenii, ce au la inimă cultura morală a concetățenilor săi, — așa numiții *intelectuali* — sub prezidența lui M. Rarolef, odinioară ministru de Instrucțiune publică, și tratează subiecte de caracter bisericesc. Și subiectul conferințelor lor din anul 1907 a fost precis: *Unirea bisericilor*. M. Vargut, a compus un studiu asupra chestiunii, și l'a citit în public; discuția a fost călduroasă. M. M. Rarolef, Tichef, Stanimirof, Zographski, Hara-lampief, Tzankof, Gheorghief, etc., au vorbit unul după altul.

Aproape toți au ajuns la constatarea, că e foarte trist a vedea în veacul XX lupte neîncetate între membrii diferitelor biserici și au decis, că vor face tot posibilul să ajungă, *dacă nu la unire, baremi la o împăcare frățească*.

După deliberațiuni mature s'au decis să creeze un fel de asociație pentru tendențe unioniste. Iată aici programul mult dezbătut și în urmă primit de toți membri. E constituit din 10 puncte:

1. «A scrie fără frică articoli în favorul unirei bisericilor;
2. Să se nizuească a forma în toate părțile asociațiuni unioniste;
3. Să favorizeze în tot chipul, ba la caz de lipsă chiar să dea ocaziuni de convenire cu reprezentanții diverselor biserici;
4. Să combată pe toți acei ce ar vrea să exploateze credința credincioșilor pentru vederi pur politice;
5. Să se arete toleranți față de confesiunile diverse;
6. Să lase în libertate pe cei ce ar voi să studieze, să examineze obiectiv trecutul, istoria diverselor biserici;
7. Să grijească, ca în vorbiri să se stabilească singur adevărul divin, și să nu permită să se atace prin calumnii sau alte injurii adversarii;
8. Să încerce a grupa pe diversii membri ai deosebitelor confesiuni și a le face de a se interesa împreună de aceleași opere de caritate;
9. A iniția pe pruncii din școli în ideea unirii mai mult decât în ori ce alte idei indiferente ori chiar ostile;
10. Și în fine să crească în spirit creștinesc poporul bulgar».

Acesta e programul fraților ortodoxi din Sofia, la care mai adăugem noi un al unsprezecelea punct, rugăciunea pentru realizarea

ideei mărețe, rugăciunea aceea frumoasă ce o pune autorul Charon în fruntea opului său:

«Deițe, sumpān tō èthnos tō hellēnikón, toū koinoū Patrōs hemōn deethōmen, hupēr tēs tōu pānton henōseos, hōpos mē tō loipōn gēnetai poimne toū Christoū!»

Recomandăm încă odată tuturor românilor de bine acest op de mare valoare al părintelui Ciril Charon, care vorbind și espunând (pag. 138—140) pelerinajul din luna Maiu, 1908, al românilor ardeleni, vorbește despre ei ca despre «*unul dintre cele mai simpatice*» popoare «*pentru nobilul lor caracter național*» (pag. 140) și între Documente publică și discursul clasic, pe care Episcopul Radu l'a rostit înaintea S. Sale Papa Piu al X la recepțiunea din 27 Maiu 1908.

Virgil Pop.

Visurilor mele.

Gingași stropi de lacrimi
Străbătuți de rază,
Jalea 'ntotdeauna
Ați avut-o pază.

Floricele triste
Moarte, vestejite,
Dorul și durerea
Voauă vi-s menite.

Rândunele blânde
De prin țări străine,
Voi purtați sub aripi
Jalnice suspine.

Roze vestejite
Moarte de durere,
Singure voi sunteți
Scumpa mea avere.

SANDU BUJOR

Toate epocile, în cari stăpânește credința, sunt strălucite, înălțătoare și roditoare. Toate epocile din potrivă, în cari necredința își face vre-o izbândă îngrijorătoare, chiar dacă strălucesc o clipă într-o lumină nălucită, dispar dinaintea următorimii, pentru că nime nu se poate de jos de bună voie recunoscând ceeace e steril și neizbutit.

Goethe (Im «Westöstl. Divan».)

Crestături

— **Cantine școlare.** Mai în toate țările s'a început o mișcare pentru creșterea unei generații nu numai învățate, dar și sănătoase. În Anglia, Germania și cu deosebire în Belgia, înființarea așa numitelor cantine școlare a ajuns foarte departe. Într'un proiect belgian să spune, că 1) ori ce școală va avea și cantine; 2) comunele vor înființa cantine, unde le vor cere mai mult de 20 la sută din părinții copiilor; 3) vor mânca toți cei fără mijloace, neplătind, dar celalaltii cu 15 parale pe zi. (Voința Națională).

Astfel sute de școlari săraci, cari din lipsă mijloacelor poate nu s'ar putea susține la învățătură, primesc masa întreagă, în unele locuri nu numai la amezi, ci și sara. În Schaarbeck zilnic să dă la 500 de școlari o amiază: supă, legume și carne. La cei mai mulți fără plată și numai foarte puțini cu plată de 5 până 10 bani.

Unele din cantine sunt în legătură cu școlile de menaj, iar altele sunt îngrijite de anumite societăți.

În România încă s'a început înființarea cantinelor școlare, în cari pe lângă un preț minimal, ori chiar și gratuit atâția studenți primesc mâncare,

La noi, sunt mesele studenților. Avem în Cluj una pentru universitari. Deși foarte săracă și puțin ajutată în fiecare an câte 15—20 universitari primesc la amiazi masa întreagă, fără plată. («Economul» a înființat și în Gherla! *Red.*)

De vre-o patru ani s'a deschis o masă a studenților și în Blaj. Și mulți dintre acei băieți, cari odată cu ulcica în mână așteptau la poarta Seminarului ori la pälantul Internatului de băieți, după o bucată de pâine și pu-

țină fectură, acum să sature la aceasta masă.

Mulți școlari susține și cea din Brașov, pentru care în fiecare nr. din „Gaz. Trans.“ să pot citi contribuțiile; și alta în Sibiiu, care e în legătură cu școala de menaj.

Dacă am avea cât de multe mese pentru studenți, și ar putea ajuta cât de mulți studenți cu mâncare, căci mulți băieți flămânzi mai sunt și cum zice ministrul instrucției publice din Anglia, „hrânirea școlarilor e chestia cea mai mare a școlii; e cruzime a face lecții cu niște copii frământzi“! —

Ion Câmpeanu.

— **Alianța cu socialiștii?** Printre țărani unguri au fost împărțite în săptămânile trecute nește foi volante cari cuprindeau o chemare la luptă, la strângerea sub steaguri a țăranilor contra domniilor și mai ales contra preoților. E atacată cu o vehemență extraordinară preoțimea catolică (vorbește și despre averile S. S. Episcopului Radu) și liga poporală a catolicilor. Reproducem șirele următoare: (titlul e: Talpra földmivesek! Harcra a nép csalo klerikálisok ellen!)

«Vă chemăm la luptă, frați de suferință, în contra trântorilor, cari nici odată nu au lucrat și totuși se bucură de toată bogăția și bunurile acestei țări. La luptă fraților! La luptă necruțătoare, desperată contra bănzii reverendate, cu sufletul negru, și contra aliaților ei. Trebuie să-le sdrobim puterea și să-i alungăm în vizuinile lor, pe acei cari vreau să reînvie evul mediu cel întunecat, timpul în-cvisiției, a tâmpirei sufletești și a superstițiunilor».

Ce zici d-le Russu-Șirianu? Nu ne aliem? Poporul, sunt sigur, își va da sancțiunea...

REVISTA POLITICĂ

Habsburgii și Românii.

Sub titlul «*Die Habsburger und die Rumänen*» a apărut în Cernăuți o broșură politică, de preotul român Victor Zaharovschi, exarc și paroch în Mahala. E o schiță istorică politică, de 27 pag. dar plină de interesul actualității. Autorul exprimă, în firul istoric, și o mulțime de idei actuale, cari răspund unei opinii publice din ce în ce mai generale, și cari, vedem, vor lua din zi în zi tot mai multă consistență în realitatea vieții. E interesant și firul istoric, cel toarce autorul, abstrăgând de unele mici greșeli de amănunt.

Espunând, pe scurt, istoria Românilor, relevă, că după o serie de nenorociri crunte, abia în veacul 13—14, ajunse elementul românesc a constitui o ființă de stat, tocmai în acel timp când și Habsburgii încep a avea un rol în istoria universală. Rudolf de Habsburg începe rolul său în 1272. În 1290 se întemeiază voevodatul Valachiei în 1340 al Moldovei. Năvălirile Turcilor aduc pe Români adeseori, în lupte, alături de Habsburgi. Mihai Viteazul e spriginit de Rudolf II. Atitudinea amicală alui Șerban Cantacuzino, pe lângă Habsburgi, e eternizată în Viena printr'o cruce. Dacă Papa Sixtus a numit pe Stefan cel mare al Moldovei: «viteaz apărător al creștinătății» asta se datorește influenței casei de Habsburg. Prin biruințele lui *Eugen de Savoia* asupra Turcilor, acestia sunt respinși în Orient; Ardealul, și cu el marea parte a Românilor, ajunge sub Habsburgi (1699) mai târziu (1718) ajunge acolo și Bănatul și Valachia-mică («Durere numai Valachia-mică!» — zice autorul). În loc să ajungă și restul Românilor sub aripele Habsburgilor, la 1739 și Valachia e cedată — Fanarioților.

Pentru Valachia și Moldova cea mai nenorocită vreme este domnia Fanarioților. În acel timp se ridică însă și steaua Românilor.

«Ea vine, ca un luceafăr ce răsare, din Viena. Ea vine dela nemuritorii Habsburgi. Plângerile și gemetele seculare și milenare ale Românilor din Ungaria și Ardeal — sârmanii sârmanilor — află ascultare la marea Împărăteasă Maria Theresia. Ajutorul se dă, după împrejurări, e drept, pe lângă «jertfirea credinței grecești orientale» (?) și „numai sub condițiunea unirei cu Roma și cu dogmele ei de credință, — dar se dă ajutor! Românilor desmoșteniți li-se face accesibilă cultura umană și națională. Metropolia Românilor uniți se înzestreză, în Blaj se deschide primul gimnaziu românesc, apoi școale pentru cler

şi pentru masele largi ale poporului. Românul căzut, se ridică, se trezeşte la viaţă. Din şcoalele Mariei Teresia se iveşte o pleiadă de tineri români culti. Cei mai talentaţi sunt trimişi la Roma, pentru teologia superioară, pe cheltuiala statului. Conştiinţa naţională se trezeşte, pe urma lor, în mod de necrezut. Impulsul dat de Habsburgi pune roata în mişcare, şi roata se învârtă mereu. La 1821, »renaissance«-ul românesc trece din Ardeal şi în Moldova şi în Valachia Fanarioţilor, prin George Lazar din Ardeal şi George Asachi, ce învăţase în Lemberg.

Viaţa naţională românească, întemeiată de Maria Theresia în Ardeal, se lăţeşte repede în principatele române dela Dunăre.

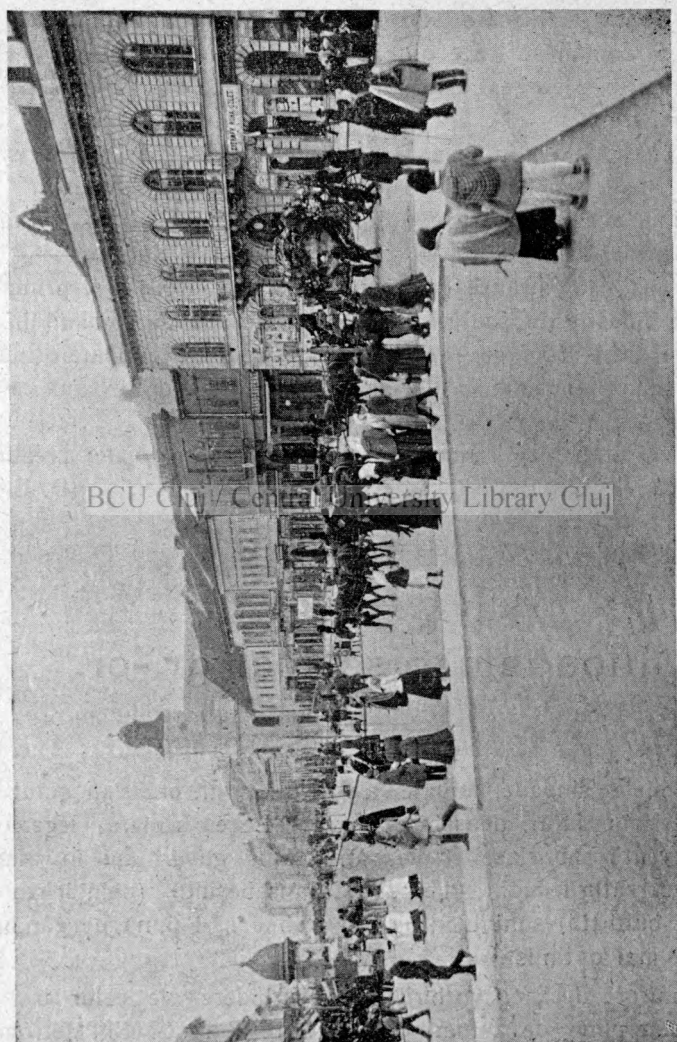
În chipul acesta ne trece autorul pe dinaintea ochilor toate evenimentele istoriei Românilor, — chiar şi anexarea Bucovinei — până, în ziua de azi, în strânsă conexiune cu Habsburgii, şi exprimă convingerea că dinastia Habsburgilor are încă misiune de împlinit în lume şi special şi între Români, precum şi între toate popoarele mărunte aşezate în marginile monarhiei şi la pragul orientului, până la Constantinopol. —

Sunt cu atât mai remarcabile aceste vederi loiale, creştine şi româneşti, că vin din Bucovina, dela un preot ortodox. D. E. D.

Sinoadele bisericeii gr.-or.

Obicinuitele sinoade anuale ale fraţilor gr.-or. s'au ținut anul acesta între împrejurări deosebit de grele. Legea şcolară, legea congruei, indiferentismul clasei culte, amestecul guvernului în afacerile bisericeii, încurcăturile din diecesa Caransebeşului (neîntărirea pâr. Musta, clica burdistă) sunt lucruri, cari trebuie să-l pună pe gânduri şi pe omul cel mai optimist.

Nu e mirare deci, că vorbirile de deschidere ale celor trei capi bisericeşti sunt pline de temeri şi de griji. I. P. S. S. Metropolitul Meşianu se plânge de indiferentismul religios al clasei culte. La Caransebeş archimandritul Filaret Musta se plânge, că dacă priveşte în viitor are puţină mulţămire sufletească, pentru că »astăzi nu văd condiţiunile prinoase ale unei dezvoltări neconturbate, ale unei întăriri a bazelor constituţionale puse de ferecţii înaintaşi ai nostri. Splendoarea

Inmormântarea lui Stefan Havaș.

— Cortegiul funebral prin piața Clujului. —

de odinioară paremi-se începe a se întuneca, pentru că durere azi nu mai sunt Andrei». La Arad episcopul Pap se teme, ca poporul »să nu decadă în simțul său religios neavând noi pretutindenea preoți... și neputându-ne crește contingentul recerut numai din lipsa neajunsurilor noastre materiale. Ingrijirea mea în acest punct e cu atât mai mare, cu cât... *numărul parochiilor vacante atinge cifra de 90.*» Școala noastră poporală »a ajuns astăzi într'o situație dintre celea mai grele din câte a avut parte vreodată școala unui popor.«

Dăm aci cetitorilor, pe scurt, lucrările mai însemnate ale celor trei sinoade.

Sibiu: S'a primit spre studiere chestia înființării unui consistor în Cluj, pentru conducerea afacerilor bisericești ale credincioșilor din nordul archidiecezei; se decide întemeierea unui post de inspector general școlar, care să fie ales »pe calea concursului« de consistorul plenar; conferințele învățătoresci să se țină la începutul fiecărui an școlastic sub conducerea protopresbiterilor, la trei ani să se țină conferențe cercuali sub conducerea comisarilor consistoriali; ornatele bisericești se vor face pe viitor în atelierile românești din Sibiu și Orăștie, carova li-se votează o subvenție anuală de 300 cor. Se primește propunerea deputatului N. Ivan, ca toți funcționarii bisericești, dignitarii bisericești, preoții și învățătorii, să contribuie an de an cu câte 2%, din salariile lor la fondul cultural pentru trebuințele culturale ale Archidiecezei cu adausul, ca cealaltă inteligență să dea anual câte 10, 20, 30 ori 40 coroane. Sinodul decide apoi, ca catecheții, cărora li se va trage plata din partea guvernului, să fie plătiți din fondurile archidiecezei.

La Arad unii membrii erau de părerea, că școalele populare ar trebui toate închise și lăsate în grija statului. Sinodul se declară pentru susținerea și pe mai departe a lor. Se protestează energic contra amestecului guvernului în afacerile bisericești. Protestul li s'a trimis și celorlalte sinoade. La Caransebeș se prevedeau furtuni mari. Desbaterile au decurs însă liniștit.

I. V.

Activitatea socială și politică a nemților catolici.

Va fi interesant să cunoaștem câteva date despre activitatea socială a nemților catolici. Au societăți religioase, pentru misiuni și societăți de binefacere. Între celea religioase locul cel dintâiu îl are »Bonifaciusverein«, care promovează cerințele religioase ale catolicilor împrăștiați printre confesiunile străine. Edifică biserici și școli, susține preoți și învățători și editează broșuri folositoare. În 1907 Bonifaciusverein a

adunat 38,481.727 mărci. Din acesta a înfiinţat 1000 de parochii şi în 2500 locuri a ridicat biserici şi staţiuni pentru misionari. Are şi o revistă «Bonifaciussblatt», care să împarte gratuit în 700.000 exemplare nemţeşti, 280.000 exemplare boheme şi în 60.000 polone.

Înflorirea vieţii religioase prin ţinuturile locuite de păgâni şi-a luat-o reuniunea «Heiden-Missionsverein». De aici să ţine şi aşa numita «Werk zur Verbreitung des Glaubens», care în 1906 a adunat 6½ milioane franci, la cari Germania a contribuit cu 709.000 cor. Este însemnată şi reuniunea «Kindheit Jesu Verein», care în 1905—6 a adunat 2,966.231 cor. din cari Germaniei să vin 1,100.000 cor. Să cade să fie amintite şi «Africaverein» (în 5 ani a adunat 900.000 mărci; şi «Deutscher Verein vom heiligen Lande» (anual adună cam 400.000 mărci). —

În ce priveşte reuniunile de binefacere: cu îngrijirea bolnavilor, săracilor şi a copiilor să ocupă «Vinzzenz-verein». Anual lucră cu un capital de 14,000.000 cor., din care Germania contribuie 1½ milion. «Vinzzenz-verein» să îngrijeşte numai de bărbaţi, iar de femei să îngrijeşte «Elisabeth-Verein».

Foarte mare activitate desvoltă şi societăţile tinerimii. Cu deosebire «Erziehungsverein» să cade să fie amintită.

Nu pot să fie trecute cu vederea: *orfanotrofile* (în Bavaria sunt 130, în Prusia 250); *asilele* (în Prusia sunt 50); *spitalele* (în Prusia sunt 830 cu 50.000 paturi, în Bavaria sunt 300 spitale cu 12.000 paturi).

Foarte multe instituţiuni să îngrijesc de orbi, surzi, muţi şi nebuni.

Ştiinţa o cultivă «Görresgesellschaft», «Deutsche Gesellschaft für christ. Kunst» şi «Albertus Magnus-verein».

Cea mai însemnată însă şi mai activă între toate reuniunile de binefacere este «Volks-verein». S'a înfiinţat la anul 1898, prin celebrul Windthorst, şeful «Centrului». Scopul îi este potolirea mişcărilor socialiste şi apărarea societăţii creştine. Numărul membrilor trece peste 600.000. Sumele adunate în 1906—7 ajung la 512,000.000 mărci. Îşi desvoltă activitatea prin ţinerea adunărilor (pe an ţine cam 3000—5000 adunări). În acestea vorbesc doi oratori anume trimişi. Unul vorbeşte despre lucruri religioase, iar celalalt despre lucruri sociale şi economice. Editează broşuri instructive despre lucrurile celea mai actuale. Înşişi social-democraţii recunosc, că au învăţat mult dela «Volks-Verein». Dar cât am avea de învăţat noi, dela aceste reuniuni moderne şi active!

Immormântarea lui Ștefan Havaș.

— Cortegiul funebru! prin piața Széchenyi-tér în fața caselor bisericeii noue. —

1 și 15 Maiu.

Întăiu Maiu. Soarele să ascunde după deal. După vecernie, adânc impresionat de cuvintele preotului despre Prea Curata Vergură Maria, cea mai frumoasă floare din Maiu, poporul părăsește biserica. La vecernie a fost și Ludovic Sor, un bărbat bun la inimă, care totdeauna s'a nizuț cu vorba și cu sfatul să împrăștie necredința și să aducă la adevăr pe cei rătăciți.

Ca la toate bisericile mai sărace, unde nici cantorul nu-l pot plăti, un om mai priceput ceva în ale cântării ține locul de cantor; aici slujba aceasta o făcea Ludovic Sor. Ieșind din biserică în calea spre casă povestește mai cu un prietin, mai cu un cunoscut.

— În lăturil în lăturil strigă un convoiu desfăcut în două părți de alungul uliții.

Cu muzică și cântări, cu flori roșii în piept și steaguri roșii falfăind trecea convoiul socialiștilor, ca nu peste mult cu un zgomot asurzitor să între în cea mai apropiată crișmă.

— Ce zici la toate acestea, prietine Sor, îl întreabă unul din cei cari îl însoțesc?

— Eu numai atăta zic, că dacă socialiștii sărbătoresc 1 Maiu, noi muncitorii creștini să sărbătorim 15 Maiu.

— 15 Maiu? Dar ce Sfânt să prăznuim atunci? întreabă altul.

Vorba vorbă aduce. Economi și meseriași îl încunjură pe Ludovic Sor și-i ascultă sfaturile, de cari și altă dată s'au folosit.

Și continuă:

— Ziua de 15 Maiu s'o sărbătorim, s'o alegem de sărbătoarea muncitorilor.

— Dar ce praznic nou va mai fi și acesta? întrerumpe unul.

— Fii pe pace prietine, așa trebuie să facem! Noi și în ziua aceea, numai să nu cadă vre-o sărbătoare legată, vom lucra, căci nu să cade să pierdem o zi întreagă; să prădăm plata de pe o zi: dar sara după vecernie totdeauna ne vom aduna acasă la mine și eu vă voi povesti de ce ținem 15 Maiu...

— Nu așa Sor, zice faurul din sat, povestește-ne acum! Este o zicală: bate ferul până-i cald, și iată noi te ascultăm cu drag.

Merg acasă la Sor, unde acesta le povestește:

Dragi prietini! În întreagă lumea socialiștii au sărbătorit ziua de 1 Maiu. Au cântat cu muzica, au ridicat steaguri roșii și au făcut luminații; și-au permis mai mult decât să poate. Au beut și lângă mese bogate au ținut vorbiri tare îndrăznețe.

Și aceasta sărbătoare ei o numesc sărbătoarea muncii. Nu zic, că nu e bine. Lucrătorii să unesc, ca mai bine să-și poată apăra interesele; și bine fac. Dacă domnii cei mari, cu bani mulți și pământuri întinse să asociază și să nizuiesc să se întărească tot mai mult, ca astfel mai bine să-și apere interesele; de ce nu se asocieze și muncitorii, proletarii săraci?

Aud cum muncitorii în localuri publice, în piețe și grădini strigă în contra cârmuirii: doar și noi suntem pe lume, noi lucrătorii săraci; aduceți legi și pentru noi, să nu fim împedecați nici noi în progresul nostru.

Aprob și eu sărbătoarea muncii, dar cu socialiștii deodată n'o pot ținea.

— Și de ce nu?

— Pentru că social-democrații sunt un partid, care de-adreptul să opune sfintei noastre credințe; de aceea dacă cineva intră în ceata socialiștilor, acela își pierde credința și numai este creștin.

— Zilnic o putem vedea aceasta.

— Socialiștii — zice Sor — nu umblă la biserică; nu ascultă predică; nu țin sfintele sărbători; nu vreau să audă de capii bisericei. Mulți nici nu-și botează copii; nu să cunună; să poată și chatechismul l'ar scoate din școli; ar alunga călugării și călugărițele cum au făcut în Franția. Ar nimici școlile și spitalele, acestea ajutoare ale bietului om...

— Ca cănele cu mîța, așa e socialistul cu religiunea, și aceasta e mai limpede decât lumina soarelui.

— Când va fi dar sărbătoarea noastră? întrebă foarte curios unul.

— Noi vom sărbători 15 Maiu — zice Sor — și vă voi spune de ce.

— Înainte vă spun însă, că greșiți când credeți, că socialiștii democrați au început mai întâiu să aperse cauza poporului sărac.

Mișcarea proletarilor, a poporului de jos și sărac, nu să începe aici la noi, ci în țara nemțească și în America, unde creștinii și preoții îndată ce au văzut starea dureroasă a poporului, au cercat să-l ajute. În Germania eroul adevăratei democrații, prietinul poporului a fost episcopul din Mainz, Ketteler, care în 1886 a tipărit și o carte despre chestiunea muncitorilor și a înființat în Mainz și o școală pentru cei slabi și părăsiți.

În Franția s'au înființat așa numitele cercuri de lucrători, în cari lucrătorii au găsit sprijin puternic în prietini buni ai poporului: de Mun de Bred și conții dela Tour, de Pin.

— N'ați auzit niciodată vorbindu-se de cardinalul Maning, pe care încă în viață l'au numit »vlădica săracilor« și »cardinalul apăsărilor« și a celor slabi și părășiți?

— În Italia nici nu s'a pomenia de socialism și cardinalul Westminster, ca apărătorul săracilor și a muncitorilor, încerca rezolvirea corectă a chestiunii sociale.

— Dar e cu totul greșită părerea, că social democrația a luat mai întâiu în apărare drepturile proletarilor săraci și de toți uitați.

Dacă vă aduceți aminte, în Ungaria pe la 1890 sau ceva mai înainte s'a făcut amintire despre socialism; pe sate și la orașe despre socialism s'a povestea; gazetele numai despre el scriau și mulți economi și meseriași a mai inebunit și acest socialism. Dar îndată a vorbit și Sfinția Sa Papa Leo XIII. În toate bisericile din lume s'a citit o scrisoare a Papiei. Aceasta s'a publicat în 15 Maiu 1891 și tracta despre starea muncitorilor.

Insămnat lucru a fost acesta.

Papa în mijlocul frecărilor sociale zice: „Ezistă o chestiune socială, și aceasta trebuie rezolvită. Nu cu asupriri, frecări, greve, loviri, ori cu arme, ci cu iubire și dreptate. E drept, că muncitorii sufer și sunt rău plătiți; și e adevărat și aceea că pe pământ s'a făcut multă nedreptate față de aceia cari își câștigă pâinea cu lucrul mânilor lor; e adevărat că și cărmuitorii foarte puțin își bat capul cu lucrătorii; și eu care țin locul lui Isus Christos de acea sunt aici, să spun statelor și stăpânitorilor: *fiți îndurători și blânzi față cu lucrători*. De acea sunt aici să spun lucrătorilor din sate și orașe: *Lucrători, cari trăiți pe acest pământ, împreunați-ve cu Christos*.” Și Papa în enciclica sa vorbește despre chestiunea socială, trebuința lucrării pământului, comerț, industrie, bănci, plată, timpul de lucru și ceasurile de lucru; asigurarea în contra năcazurilor și nefericirilor. Sănătatea muncitorilor, chestia feministă, îngrijirea copiilor șcl., șcl. Vedeți! Chiar la acelea întrebări răspunde și Sfinția Sa la cari socialiștii numai strigă și răcnesc.

— Nu s'a poate! Zice un bărbat tânăr.

— Ba s'a poate și e chiar precum am zis. De acea îl numesc pe Leo XIII, Papa muncitorilor, și de aceea muncitorii creștini sărbătoresc în loc de 1 Maiu, 15 Maiu, pentru că în aceasta zi s'a publicat enciclica, care iea în apărare pe lucrători.

Trăiască 15 Maiu! Aceasta este adevărata sărbătoare a lucrătorilor, cari dela religiune așteaptă întărirea, dela religiune cer drept de esistență. Aceasta este sărbătoarea economilor și meseriașilor, cari înainte de a începe lucrul, cer ajutor făcând o sfântă cruce. Aceasta e

sărbătoarea muncitorilor buni, cari timpul liber nu-l petrec în crișme, ci în rugăciuni și la biserică!

15 Maiu nū ne zice să urām pe stăpânii nostri și să le răpim bunul. Nul nul!... Noi muncitorii creștini cinstim și avutul altuia, și vrem să rămână totdeauna bunul lui propriu; cu iubire și recunoștință ne purtăm față de domnii și stăpânii nostri. Dar cerem și chiar pretindem să tracteze și cu noi ca și cu niște frați și să ne dea plată dreaptă și câtă să cuvine.

15 Maiu nu ne îndeamnă să urām poliția, să batjocorim jandarmăria și să nu băgăm în seamă autoritățile civile. Nul nul!... Noi muncitorii creștini totdeauna vom fi credincioși Domnitorului, superiorilor, primarilor și autorităților militari; dar pentru acea cu toată îndrăzneala vom zice cărmuirii: «Apără-ne prin legi bune».

15 Mai nu ne cheamă la greve, pentru că știm că grevele de regulă să sfârșesc cu paguba noastră; și că greva este cea din urmă încercare, cea din urmă armă; dar 15 Maiu pretinde să se înființeze instituțiuni bune, judecătorii independente și comisii cinstite, cu cari muncitorul poate grăi cu minte și în mod cinstit despre plată, lucru și ceasurile de lucru.

Sărbătoarea aceasta a muncitorilor o binecuvântă însași religiu-
nea, D-zeescul Mântuitor.

Suntem convinși, că fără D-zeu și religiu-ne poporul nici când nu va fi mulțumit, ci va ajunge în starea cea mai mizeră. Știm din istorie, că de câte ori popoarele s'au rupt de biserică, totdeauna au ajuns starea cea mai tristă.

Numai rău ne voește acela, care vrând să ne schimbe soarta, ne sfătuește să rupem cu biserica, să nu mai ascultăm de preoți, să nu mai credem în D-zeu și în vecinicia Lui.

Iată, iubiți frați, de ce noi muncitorii creștini trebuie să sărbătorim în loc de 1 Maiu 15 Maiu.

Și noi avem steag, dar acesta nu e roșu, nu-i semnul revoluțiunii și a sângelui. Și noi purtăm în piept flori, dar acelea nu sunt roșii ci albe. Sămnuțul iubirii și a bunei înțelegeri. Și noi avem cântece, pe cari le cântăm, dar acestea nu sunt păgâne, ci creștine.

De un lung șir de ani socialiștii creștini serbează 15 Maiu și în adunările lor țin vorbiri și toastează; dar cu deosebire ascultă sf. liturgie și cer binecuvântarea preotului.

Trăiască dar 15 Maiu, trăiască sărbătoarea socialiștilor creștini!

Au impresionat adânc pe ascultători lucrurile acestea. Ei până acum n'au știut că și socialiștii creștini au program social-economic.

— Numai o vorbă încă, Sor, zice un muncitor mai tânăr.

— Oare scopul acestei sărbători a socialiștilor creștini e să ducă la îndeplinire programul muncitorilor? Și oare se va ajunge la ceva în aceasta? Să auzim! spune ceva!

Pentru ce nu — zice Sor. Scopul acestei sărbători e nobil; vrea să ducă la îndeplinire și celea mai mici puncte ale programului în interesul celor săraci și slabi. Un moment numai ascultați-mă. Programul de 15 Maiu zice, că averea privată nu să poate atăca și e hoț cel care iea al altuia sau păgubește pe altul; dar averea privată are și o chemare socială, sub care înțălegem, că proprietarii să-și poată folosi îndestul averile, dar dacă și-au acoperit trebuințele — s'o folosească și pentru binele comun, cu deosebire să ajute pe săraci și părășiți.

15 Maiu favorizează și proprietarilor și înmulțirii proprietăților; și aceasta e de mare înșămănatate! Ce minunat ar fi dacă fiecare dintre țăranii noștri ar avea o bucată de pământ și o căscioară unde să se scutească. Programul social creștin e admirabil și în privința aceasta. Nu pretinde averea proprietarilor mari, dar ajută și pe săraci, vrea să-i scoată din năcaz, să le câștige puțină avere.

15 Maiu vrea să apere proprietățile și proprietarii mai mici de zălogire, scutind o parte din avere de ori ce înprocesuare, cuprindere, ori lăcitare. Când economul din cauza unui timp rău, ori altă nefericire nu-și poate plăti datoriile ori dările, vine creditorul, ori agentul cu lista datoriilor și ușor îi iea pământul din care să susține. Aceasta procedură e foarte nedreaptă față de oamenii cinstiți, dar totuși fără noroc; și programul socialiștilor creștini și aici vine în ajutor.

15 Maiu face cu puțință ca mai mulți oameni să arândeze un pământ. Un om bogat poate arânda și 500 ori 1000 iugăre și pe lângă o economie rațională poate avea frumoase venituri; dar săracilor așa ceva nu le stă în putere. Bine, atunci să *asociază*, de pildă vre-o 50 ori 100, și la olaltă iau în arândă o moșie.

Cum să poate aceasta îndeplini? Cine să poarte răspunderea; ce va fi cu darea pentru locul arândat și cu prețul arândării; cu acoperirea cheltuielilor pentru cultivare șcl. șcl.? Toate întrebările acestea programul socialiștilor creștini le lămurește pe deplin; și contracte despre arândări în comun să și îndeplinesc.

Și social-democrații au făcut atari contracte de arândare, dar le-au împrumutat dela socialiștii creștini.

— Dar ce va fi cu plata, cu prețul muncii, întreabă un măiestru?

15 Maiu și în punctul acesta face dreptate: muncitorii sărmani, cari nu să prea pot susține nu trebuiesc eschiși. Zilnic primește

muncitorul o anumită sumă de bani, cel ce primește are, care nu primește n'are; venitele, cari și lui i-se cuvin să nu le folosească deodată, ci cruțând, anumite sume să le depună spre păstrare. Așa în caz de lipsă are câte ceva la îndemână și aceasta e un mare ajutor și traiul încă e mai asigurat.

15 Mai, nădăjduște tare în așa numitele ligi culturale, asociațiuni. Economii, meseriași și peste tot oameni cu ori ce ocupațiune pot să fie membri la acestea asociațiuni, pe cari și Cărmuirea încă le părtinește, căci în acestea să protejiază și să dă ajutor pentru ori ce lucru făcut cu minte și iscusință, ca și în ori care societate de asigurare în contra ghieții ori focului. Cum vedeți din câte v'am spus, 15 Maiu nu-i altceva, decât un Canaan pentru muncitorii săraci, căci Doamne mult bine le-a mai adus.

— Ascultați numai!

Aveți lipsă de 200 ori 300 cor. Cereți Imprumut dela rudenii, ori pretini. Și doar veți primi? Nici un filer. Ce veți face? Hotărât veți ajunge pe mâinile unor cămătari, cari după 100 cor. cer 10, 15, coroane și așa în scurtă vreme ajungeți la sapă de lemn.

Vedeți, 15 Maiu și aici vine în ajutor, căci înființează așa numitele *tovărășii* și case de păstrare, de unde primiți Imprumuturi cu camete mici și foarte cinstite.

Famillile vă ajung în nefericire; te părăști cu cineva; ori moștenești vre-o avere foarte încurcată; unul mai puternic decât tine vrea să te păgubească în ceva; vrei să cauți de lucru; ai lipsă de un avocat bun, de un sprijinitor, dar n'ai bani pentru aceasta; 15 Maiu și aici te ajută instituind atari localități, unde și omul sărac, în cinste poate să aibă un avocat.

Nici nu vă pot spune tot ce ne dă 15 Maiu, ași lungi prea mult vorba.

Și să vă întreb acum: nu-i cu dreptate ca noi să sărbătorim ziua de 15 Maiu? Nu-i într'adevăr sărbătoarea muncitorilor ziua aceasta?

La noi nu-i lipsă de vorbe goale, de adunări, ci de fapte și de activitate! Până acum 1 Maiu n'a făcut altceva, decât a înebunit mulțimea cu vorbe frumoase: așa vrea să-i timpere foamea. A promis mult, dar nimic n'a făcut; 15 Maiu însă a adus numai bine pentru muncitori. Veți vedea că programul social-creștinilor va eși învingător și atunci.. atunci poporul însuși va cunoaște pe aceia, cari într'adevăr îl ajută, va ști cari li sunt într'adevăr prietini ori dușmani. Atunci va veni lumea Democrației creștine, adevărate.

Din înălțimile Romei privește Părintele creștinătății și examinează lumea, care abia mișună, și societatea care ecopleșită de trele; cercetează

şi să îngrijeşte de mulţimea oamenilor, cari lucră prin fabrici şi pe câmp; de lucrătorii cari să luptă cu mii de rele; şi de aceia a căror stare şi în privinţa morală şi materială cere o îndreptare.

Sfinţia Sa desfăşură steagul pe care străluceşte chipul Teslariului din Nazareth, a D-lui Christos! Singur Isus Christos este binevoitorul nostru; la El să căutăm ajutor! Fraţilor! Afară de el pe nime n'avem, alţii ne înşală, ne iau moşia şi ne prăpădesc.

Uniţi cu Isus Christos şi ţinând tare la sfânta credinţă, care pentru noi şi pentru societatea întreagă este comoara cea mai preţioasă, putem să ne ajutăm.

Cred, că m'aţi priceput!

Preoţii bisericii vă cheamă la s. liturgie şi la predică; vă îndeamnă să ţineţi sărbătorile şi să luaţi parte la procesiuni; vă îndeplinesc nu numai botezul şi cununia, ci şi altceva: vă apără interesele, vă ajută în întreprinderi; vă îndreaptă şi întăresc stările în cari vă aflaţi; vă ajută în năcazuri şi vă fac viaţa mai dulce şi mai plăcută.

Trăiască dar 15 Maiul!

E greu să descrii bucuria ce strălucea pe feţele ascultătorilor, când Sor îşi sfârşi vorbirea. Doar aceşti oameni nici când n'au auzit de o democraţie creştină, de un program al social-creştinilor.

Ei au crezut că biserica nu se ocupă cu de acestea. Au crezut, că biserica lui Christos nu-i decât un inger ce sboară deasupra norilor privind şi arătând cu degetul numai spre ceriu.

Au înţales, că biserică e inger şi aici pe pământ, şi încă un inger puternic şi ne'nvins, care apără şi scuteşte oamenii săraci şi muncitorii şi mai săraci. —

Trad. de Ion Cămpianu.

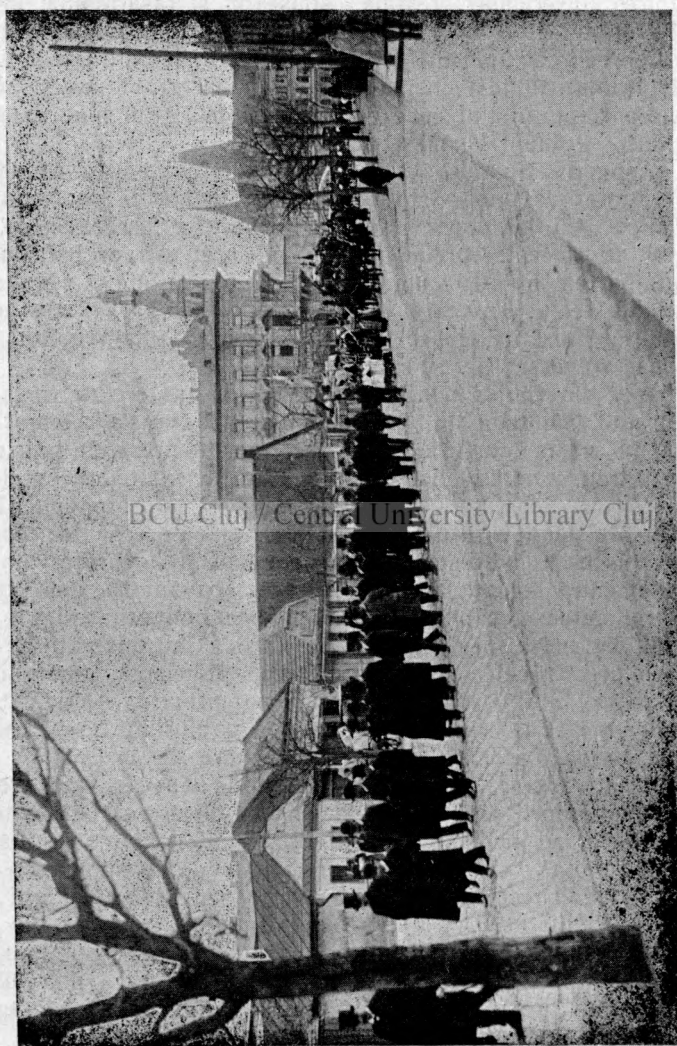
Gura păcătosului. Bar. Bánffy, fostul ministru-preşedinte, a re produs în discursul rostit înaintea alegătorilor săi din Seghedin, aceste cuvinte ale unui mare kossuthist:

«Până acum voi aţi minţit în sus; noi am minţit în jos. E rău, că acum noi trebuie să minţim şi în sus, şi în jos....»

*

«Tribuna» scriind despre «Infrângeri ungureşti» (nr. 94) zice:

«Întrebăm însă: am contribuit noi cât de puţin la înfrângerile ce suferă politica ungurească? Să mărturisim, că nu am putut contribui cu nimica, şi ceva mai mult: chiar şi aceste desasfăre ale potrivnicilor dovedesc slăbiciunea noastră politică. Ea e atât de mare încât, nu la triumfurile noastre, dar nici măcar la fiascurile vrăşmaşilor a zi nu putem conlucra cu nimica».

Inmormântarea lui Ștefan Havași.

— Cortegiul funebru! spre gară. —

CRONICA

— **Congres bisericesc.** În *Velehrad*, (Moravia) se va ţinea, în Iulie şi August a. c. al doilea congres religios cu ţinta măreaţă de a pregăti unirea bisericilor creştine, apuseană şi răsăriteană. În fruntea comitetului organisator stau: contele Şepticky, arhiepiscopul greco-catolic din Lemberg şi părintele Aurel Palmieri, din ordinul s.-tului Augustin din Roma. Au fost chemaţi toţi episcopii gr.-or., ca şi acum doi ani, când s'a ţinut întâiul congres de acest fel. Ar fi bine dacă ar lua parte şi dintre Români la acest congres.

— **«Aspern».** Numele acesta de sat a reînviat în zilele de 21—22 Maiu a. c. amintirea unei victorii glorioase, legată de epoca lui Napoleon cel Mare. Aci, la *Aspern*, Marele Împărat a fost bătut de armata noastră, şi la aceasta învingere, de un preţ estraordinar în istorie, şi-au avut partea lor, de sânge şi de vitejie, şi câteva regimente ardelenene, cum e cel al 51, care este aproape românesc. De aceea s'a serbat pretutindena, în deosebi aici în Cluj, residenţa reg. 51, cu mare pompă acest aniversar de 100 ani.

Serbarea din Cluj s'a început în 21 cu retragere de torţe şi muzică pe strade. Sâmbătă în 22 Maiu la 8 oare s'a celebrat liturgie campestră, în vasta curte a marei casarme, în prezenţa tuturor ostaşilor, şi a întreg corpului ofiteresc din Cluj, în frunte cu Escelenţa Sa generalul Victor Schreiber. Liturgia a celebrat-o protopopul Dr. Elié Dăianu, care la sfârşit a rostit, pătrunzător, rugăciunea pentru Monarchul. Colonelul Büsch a îndreptat apoi, nemţeşte şi ungureşte, un cuvânt comemorativ către soldaţi. Româneşte acest cuvânt l'a spus, cu multă vervă şi pe înţeles, căpitanul Telia, de la honvezime. La 1 d. a. a fost banchet la masa regimentului 51, care a întrunit câţi-va oaspeţi, între cari şi preotul celebrant Dr. E. Dăianu, Escelenţa generalul Victor Schreiber, cu avântul oratoric, care-i este propriu, a ridicat cuvânt pentru Maiestatea Sa, încununându-l, după o alusiune la ultimile mari evenimente, cu toată gloriola amintirilor seculare de la 1809. A apreţiat apoi, în altă cuvântare, şi teravura de glorie neperitoare a eroilor de la Aspern, punându-i drept pildă de urmat oficerilor regimentului 51. Colonelul Büsch a închinat pentru Esc. Sa Schreiber, ear marşul lui *Eugen de Savoia*, ce l'a întonat musica, a dat o subliniere delicată cuvintelor vrednicite aduse distinsului general-comandant Victor Schreiber.

— **«Răvaşul»** apare în acest nr. dublu, pe Aprilie—Maiu, spre a ajunge în rând cu aparaja, întârziată din pricina prea marelui volum al fiecărui număr lunar. Vom căuta ca pe viitor să apară regulat, la mijlocul fie cărel luni.

— † **Nic. Popescu**, un venerabil şi harnic profesor al şcoalelor din Blaj, retras de câţi-va ani din breazda dascăliei, a încetat din viaţă, la 17 Maiu, în al 66-lea an al vieţii. Memoria lui însă va trăi!

— **Societatea istorică din Bucureşti** a proclamat de »membru activ« al seu pe d-l *Dr. Eile Dăianu*, protopop în Cluj. membru dirigent al comitetului nostru de redacţie.

— Din Blaj ni-se vestește în preajma aniversarului marei adunări de la 3/15 Maiu 1848, următoarele:

În locul crucii numite «*alui lancu*», zdrobită de »mâni sacrilege» de odată cu piatra de pe Câmpul libertății, s'a construit o altă cruce foarte frumoasă, care — strige gurile dușmane cât de tare și arunce inimile mici valuri chiar și de foc, totuși în vremile ce vor urma, ea va rămânea semnul învingerii glorioase. Laudă celui ce se cuvine lauda.

I. P. C.

— Spirit de jertfă? S'a vorbit mult și de multeori despre datorițele și misiunea băncilor noastre în mijlocul poporului și despre rolul însemnat, pe care l'ar putea avea în dezvoltarea noastră economică. Mai în zilele trecute Ion de pe Văcarea a spus lucruri din multe puncte de vedere foarte interesante («Gazeta Transilvaniei» nr. 86—8) sub titlul „O nouă îndrumare economică?”

»Revista Bistriței« în nr. 14 ne aduce următoarea știre despre cea mai recentă ispravă — sau mai bine zis, neispravă a băncilor, pe care o reproducem din cuvânt în cuvânt: «Asociațiunea voind să angajeze un conferențiar specialist în cele economice, care călătorind dintr'o comună în alta să țină conferințe cu subiecte practice din ramii economiei și să înjghebeze reuniuni economice pe la sate, s'a adresat prin Solidaritatea la toate băncile românești din patrie ca să contribuiască fiecare o sumă oare care; iar toate împreună cu 2000 cor. în scopul amintit. Din 150 bănci românești în decurs de-o jumătate de an dela apel abia sau aflat 15 institute, cari au găsit de cuviință și de datoriță de-a da ascultare apelurilor repeșite. Institutele cari au contribuit până acum sunt: Albina 200 cor., Economia (Cohalm) 100 cor., „Economul” (Cluj) 50 cor. Oravițana 50 cor., Bihoreana 50., Crișana (Brad) 50 cor., Coroana (Bistrița) 20 cor, Bistrițana 20 cor., Geogheana 20 cor. Doina (Câmpeni) 16.30 cor., Codreana (Băsești,) Cârțișoreana, Frățietatea (Sad,) Progresul (Ilia mureșană,) Viitorul (Ocna-Sibiului) câte 10 cor. Total 626 cor. 30 fil.

Fără comentariu.

V.

— Petru advocații români. Subsemnatul doctor în drept de la facultatea din Paris, pe punctul de a pune sub presă „**Anuarul Baroului**” ediția II-a, m'am hotărât se consacru o parte, în aceasta lucrare statistică și publicație de auto-biografii, confrăților români de preste hotărâ. În consecință, cei care doresc să figureze în viitoarea carte (cu nume, adresă, decorațiuni, titlu academic, scrieri produse, funcțiuni ocupate, etc.) n'au decât să-mi trimeată (prin mandat postal) cinci lei drept ori ce taxă și vor primi franco un exemplar din l-a ediție în care vor găsi (la pag. XVII) buletinul-model gata se fie completat și înapoiat.

— »Cântece și plângeri«. Sub acest titlu a publicat d-l Dr. Iustin Cl. Iuga, cunoscut compozitor român, o colecție de piese românești aranjate pentru voce și pian: Dorul de țară, Trecu'ta bădița dealul Tu te duci bade sărace, Cântecul haiducului, Frunză verde frunzuliță, Pe sub fereastră curge un râu. Prețul întregii, colecțiuni e de 3 cor. A se adresa la autor și librăria Todoran în Gherla, cum și la alte librării. —

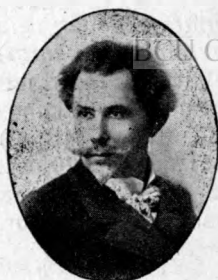
Ca să pot introduce inovațiunea proiectată, am nevoie de concursul și adesiunea unui număr mai însemnat de colegi. — Rezultatul ce urmărește este, înainte de toate, să ne cunoaștem între noi.

Petre Ghiăcioiu, avocat
Craiova (România)

— »Tipografia diecezană gr. or. rom. din Arad,« restaurată și pornită mai cu putere, publică un bogat catalog al cărților din editura și depositul seu. E un catalog de aproape 100 de pagini. De remarcat însă că în el nu se găsesc însemnate: *Predicile lui Petru Maior*; iar *Propovedaniile* lui Samuil Clain sunt introduse sub numele părintelui Nicorescu, care le-a nenorocit, în ed. III. Numele lui Clain nici nu se pomenește. Ce bizantinism!

— La antiquariatul celebru L. Rosenthal din München se anunță aceasta carte veche: C. Boutats: Beschryvinghe van Hongheryen en Dalmatien. *Sevenberghen*, Wallachien, Moldavien... Antwerpen 1688, cu multe vederi de orașe. Costă 100 marce.

Cărți — Reviste — Ziare.

Delavrancea

— Barbu Delavrancea, scriitorul și oratorul cu inimă de aur, a făcut cu drama sa »Apus de soare« un mândru răsărit purpuriu pe orisonul literilor românești. Se va mai vorbi mult, și se va simți și mai mult, la acest *apus* și *răsărit* de soare... Dăm din acest fericit Țrilej portretul distinsului scriitor, spre a fi cunoscut și la noi, cât mai bine. —

— **Noutăți literare.** Anunțăm cu plăcere aici publicațiunile asupra cărora dorim a reveni:

1. **Anuarul** pe 1909 al administrațiunei cassei bisericii (șematismul bisericei din România) de P. Gârboviceanu, vol. de preste 480 pag.

2. **Almanachul iubilărilor** al Academiei ortodoxe din Cernăuți. Prețul 3 cor.

3. **Revista pentru istorie, archeologie și filologie**, organ al societății istorice române, sub direcțiunea d-lui Grig. G. Tocilescu. Volum. X. 172 pag. 4°.

— »*Tribuna*« (nr. 87 dela 6 Maiu) publică »Stări Clujene«. Și cai Minciuna își zice: »*Adevărul*«. Îl știm.

— **Frăția Românească**, din lași continuă să apară sub cărmă inteligentă a d-lui A. C. Cuza, care urmărește cu consecvență țintele ideilor sale. În nr. 24 al »Frăției« distinsul naționalist antisemit pune la locul lor și pe unii »criticastroi« ai noștri, aranjându-i în câte-va strofe de spirit și de adevăr. Reproducem aceste 4 strofe:

Şi când slăveşti, uimit, cu-a ta cântare,
Minunea harului divin, poete,
De-odată-ţi iesă'n drum un Garabete,
Sau vre-un *Ilariu Chendi* oare-care:
Să-ţi spună el «idelle» ce are!

Şi pentru-o virgulă, ce de istorii,
Şi câtă infernală gălăgie...
Ce patos e în marea lor prostiei!
Că doar se cred împărţitori de glorie:
Ilarii, Garabeţii, Nicanorii.

Zoili neputincioşi, vă zic: tăcerel
În templul artei, pururea senine,
De faceţi sgomot, luaţi sama bine,
Satira crudă drepturile-şi cere...
Zoili neputincioşi, vă zic: tăcerel

Iar voi, cântaţi a voastre sfinte arii,
Eroi ai inspiraţiei sublime,
Şi nu vă coborâţi din înălţime,
Când zbiară'n grajdul criticei măgarii:
Zoillii, Nicanorii şi *Ilarii*.

A. C. Cuza.

— «*Gazeta Transilvaniei*» (nr. 100) dela 22 Maiu publică recursul d-lui avocat *Francisc Hossu-Longin*, din Deva, în procesul ce i-s'a intentat pentru articolul «Mea culpa.» În epoca aceasta a zăpăcelilor şi văicărelilor colorate cu tricolorul naţionalismului, e o mângăere a ceti cuvântul, bărbătesc, cu minte şi cu demnitate a «acusatului» (în multe chipuri!) *Francisc Hossu-Longin*.

Poşta Redacţiei!

D-lui Z. P. Drept ai. Micei javre, care a lătrat în două rânduri, în absenţa stăpânului său, fireşte că nu-i poate reflecta omul de omenie, ca şi ori cărui alt zăvod, din specia aceasta a «publiciştilor». Un bărbat, a cărui viaţă publică e o carte deschisă, şi care a dat probe de loialitate şi devotament pentru neam, ca dl Dr. Dăianu, stă mai pe sus de ori ce bănuială, şi ori câte «procese de intenţiuni» i-ar face vr'un Mephistofele al Ţării noastre, nu-l pot atinge, ca şi lătrăturile vr'unui zăvod de pe uliţă. Altfel «*Răvaşul*», care e condus de un comitet de bărbaţi şi-a exprimat împede atitudinea sa în chestiunea d-lui Dr. I. Siegescu, cu care neavând nimic comun, în politică, nici nu a discutat, precum nici nu l'a acuzat ca «Lupta» cu «parapleul», nici nu l'a apătat, ca prefăcuta «*Tribună*», nici nu la inzultat, ca toţi cortorarii condeiului. Noi nu putem eşi din marginile cuviinţei de dragul nimănui, deşi nu putem aduce la aceeaşi conduită pe toţi....

— Zoillii, Nicanorii şi *Ilarii*.

D-lui Sandu Bujor. Salutăm sosirea D-Tale în mijlocul nostru. Vom mai alege din florile primăverii.

CĂRȚI NOUĂ.

Am primit la redacție următoarele noutăți literare:

Dela Editura «Minerva», București. B-dul Academiei 3.

1. *Octavian Goga*. — *Ne chiamă pământul*. Poesii. Prețul 2 L.
2. *Al. Vlahuță*. — *Poesii*. 1880—1908. Prețul Lei 2. —
3. *Al. I. Odobescu*. — *Opere complete*, vol. III. Prețul Lei 1'50.
4. *Constanța Hodoș*. — *Departee de lume*. Nuvele. Prețul L. 1'50.
5. *Nathalia Iosif-Negru*. — *O primăvară*. Căntece. Prețul L. 1.

Din biblioteca de popularizare «Minerva»:

Nr. 16 și 17, *N. V. Gogol*. — *Taras Bulba*. Roman din viața căsăcească. Vol. I. și II. Prețul 60 bani.

Nr. 19. *I. Slavici*. — *Din valurile vieții*. Prețul 30 bani.

Nr. 20. *Camille Flammarion*. — *Visuri instelate*. Trad. de Sofia Nădejde. Prețul 30 bani.

Nr. 22. *R. Festeticz*. — *Țărmuri bizare*. Trad. de I. Răduț. Pr. 30 b.

Nr. 23. *Grazia Deledda*. — *Valurile vieții*. Nuvele. Trad. de Iza-bela Sadoveanu. Prețul 30 bani.

Nr. 24. *Mumulean, Hrisoverghi, Cuciureanu*. — *Scrieri alese*. Pr. 30 bani.

Nr. 25. *Colonel H. S. Olcott*. — *Catechismul bisericii buddhiste de mează-zi*. Trad. de Gr. Gollav. Pr. 30 bani.

Nr. 26. *Alphonse Daudet*. *Niverneza*. Trad. de Ion Bârseanu. Prețul 30 bani.

Nr. 27. *Luis Jacollot*. — *În țara Fachirilor*. Trad. de N. Pandelea. Pr. 30 bani.

Din «Biblioteca pentru toți», Leon Alcalay, București, calea Victoriei 37:

Nr. 420. *Renato Simoni*. — *Văduva*. Comedie. Din italienește de A. Alexandrescu-Dorna. Prețul 30 bani.

Nr. 424—425. *Duiliu Zamfirescu*. — *Indreptări*. Roman. Al 4-lea din seria Comăneștilor. Prețul 60 bani.

Nr. 435—436. *Ma Lermontov*. — *Un erou al timpului nostru*. Roman. Trad. de B. Marian. Pr. 60 bani.

Nr. 440. *Wilh. Meyer-Förster*. — *Vechiul Heidelberg*. Comedie. Trad. de L. Dauș. Prețul 30 bani. *

Din editura Frederico Pustet, Roma, Piazza di S. Luigi de Francesi:

1. *Chrisostomica*. Studii ricerche intorno a S. Giovanni Crisostomo, a cura del comitato per il XV.º Centenario della sua morte (407—1907). Vol. I. II. III. (1150 pag.) Prețul 15 lire.

2. C. M. Kaufmann: *Manuale di archeologia cristiana*. Versione dal tedesco del sacerdot. Dott. Ettore Roccabruna, con 250 illustrazioni. Prezzo lire 9. Roma 1908.

3. Filippo Crispoli: *Questioni vitali*, Discorsi. Roma. 1908. P. 3'75 lire

Dela Academia Română din București:

1. *Catalogul manuscriselor grecești întocmit de Const. Litica*. Cu 15 stampe facsimile. Buc. C. Göbl. Prețul 12 lei.

2. *Alexandru Russo: Scrieri*, publ. de Petre V. Haneş, cu un portret şi 6 facsimile. Preţul 5 lei.

3. *Hora din Cartal, de Pomp. Parvescu; cu arii notate de C. M. Cordoneanu*. Pr. 3 lei.

4. *Poezii populare din Maramureş* adun. de Tit Bud, vicar. P. 1 l.

5. *Cimilituri româneşti, de Tudor Pamfile*. Preţul 1 leu.

6. Contribuţiuni la Catalogul *Aphidelor* din România de I. Borcea. Buc. 1909. Preţul 50 bani.

— *G. S. Petrov: Calea spre Dumnezeu*. Traducere de T. V. Păcăţian. Sibiu. Tip. Archidiec. 1909. Preţul 1 cor.

— *Puterea sufletească*. Studiu filosofic, de C. Rădulescu-Motru profes. la universitatea din Bucureşti. 1908. Volum. III. Preţul 6 lei Volum. IV. 1. Preţ. 2.50 lei. Vol. IV. 2. Preţ. 3.50 lei.

„ECONOMUL“

institut de credit şi economii, societatea pe acţiuni în Cluj.

Prospect

pentru vinderea alor 400 acţiuni rămase neoptate de emisiunea III.

În virtutea decisului adunării generale ordinare din 27 Februarie n. 1909, direcţiunea a fost autorizată a vinde 432 acţiuni cu preţul de K 120. — la vechii acţionari — între cari pot fi număraţi posesorii celor 2000 acţii din emisiunea I. şi II. şi cu 150 — la neacţionarii respective acţionarii din emisiunea III.

Pentru de a putea duce la îndeplinire acest concluz, cu o precizie, care să nu jignească interesele nici unuia dintre posesorii celor 2000 acţii vechi, se oferă prin aceasta spre vânzare la vechii acţionari 400 acţiuni în proporţia de 1 : 5 adică tot o acţie cu preţul K 120 — după 5 acţii vechi.

Încât nu toţi acţionarii vechi ar uza de acest drept de opţiune, direcţiunea va vinde acţiunile rămase neoptate după propria sa chibzuială la acţionarii vechi cu K 120 — şi la neacţionari cu K 150 — bucata. Pentru orientare, vechii acţionari, cari doresc să cumpere acţiuni cu K 120 — peste numărul ce le compete conform proporţiei de 1 : 5 indicate mai sus şi aceia, cari nu posed minimul de acţii, ce îndreptăţeşte la o, opţiune, sunt rugaţi a aviza direcţiunea, câte acţiuni ar dori să cumpere în preţul de K 120 — şi câte eventual în preţ de K 150 —

Acţiunile, ce vor rămânea nevândute după procedura propusă mai sus, să vor vinde în preţul de K 150 — per bucată.

Terminul final de opţiune să ficează cu 1 Iulie n. 1909 pentru toate cazurile, iar plăţirea a întreg preţului acţiunilor până la 1 Noembrie 1909.

Dividenda acţiunilor cumpărate să începe cu 1 Ianuarie 1910, iar pentru anul 1909 să plătesc interese de 5% dela ziua plătirii.

Cluj, la 24 Aprilie 1909.

Direcţiunea.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate:
105 milioane cor.

Despăgubiri prestate:
7 milioane coroane.

Statuti în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la Agentura »Transilvaniei« în Cluj.

Predici pe Dumineci și serbători

vol. I. și II., legat în pânză și piele 7 cor. + 30 fil. porto

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Institut de artă și industrie
bisericească

Rétay & Benedek în Budapesta

VI., str. Váczi utca nr. 59.

Mare magazin de tot felul de recvisite bisericesti, anume: faloane, ornate diaconesti stiehare, prapori, steaguri, potire, ciborii, cruci feșnice, candelabre, platenite, icoane de închinat, iconostase, icoane de hram etc. cu prețuri convenabile. Listă de prețuri și proiecte despre ele să trimit cu plăcere.

Institutul nostru de sculptură, cel mai mare în țeară, pregătește: iconostase, altare, mese de proscomodie, amvoane, cadre de icoane portative, sfeșnice stabile, etc. În esecutie frumoasă și cu prețuri echitabile.

Primum pictarea bisericilor. Pentru comande de acestea trimitem gratis un specialist al nostru la fața locului. Proiecte și preliminar de spese trimitem bucuros,

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj—Kolozsvár.